

Küresel Perspektif

Haziran 2026 / 9. Sayı

Editörler: K. Betül Sınay & Efe Pamukcuoğlu

Tasarım: Kaan B. Özdelice

The Doctrine of the Extended Turkish National Security:
A Reading of the "Aleppo-Damascus-Beirut" Equation

Dr. Gulshan Y. Sağlam

Deterrence Beyond the Battlefield:
Power, Perception, and Strategic Complexity
in International Relations

Ertuğrul Altun & Alper Can Mivcan

Giderek Artan Önemiyle
Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Yeni Adımları

Dudu Hilal Koç

Development Without Conditionality?
Chinese Development Discourse and China-MENA Relations

Dagmar Angelovicova

Küresel Yapay Zeka Yönetişimi:
Silahlanma Yarışını Öntemek için bir
"Dijital Cenevre Konvansiyonu" Mümkün mü?

Emek Deniz Vujic

Japan's Role in Quietly Normalizing
the Post-Globalization World

Can Baykal

ISSN 0378-3855

9 770378 385009

DPE Başkanı - FPI President

Büyükelçi (E) Hüseyin Diriöz

DPE Akademik Kurul Başkanı - FPI Academic Board President

Prof. Dr. Tarık Oğuzlu

DPE Koordinatörü - FPI Coordinator

Cem Tuna Aksu

Editörler - Editors

Kamile Betül Sınay

Efe Pamukcuoğlu

Tasarım - Design

Kaan Barış Özdelice

- 01** **The Doctrine of the Extended Turkish National Security:
A Reading of the "Aleppo-Damascus-Beirut" Equation**
Dr. Gulshan Y. Sağlam / PhD, Beirut Arab University
- 06** **Giderek Artan Önemiyle Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Yeni Adımları**
Dudu Hilal Koç / BA, Galatasaray Üniversitesi
- 15** **Türkiye İsrail Diplomasisi ve Bölgesel Liderlik: Jerusalem Post'tan Perspektifler**
Ece Yüksel / PhD, Yeditepe Üniversitesi
- 30** **Küresel Kriz Bölgeleri ve Deniz Güvenliği Bağlamında Basra Körfezi Örneği**
Naime Battal / PhD, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- 41** **Turkish–American Relations Within the Framework of Strategic Cooperation**
Kuzey Tunguz / BSc, University of Warsaw
- 61** **Development Without Conditionality?
Chinese Development Discourse and China-MENA Relations**
Dagmar Angelovicova / PhD, Marmara Üniversitesi
- 71** **The Politics of Translation and Global Feminism:
Nawal El Saadawi in Transnational Circulation**
Rengin Onaran / MA, KU Leuven
- 80** **İngiliz Okulu'nda Çoğulcu ve Dayanışmacı Uluslararası Toplum Tartışması**
Yasin Karaman / MA, Anadolu Üniversitesi
- 91** **Küresel Yapay Zeka Yönetişimi: Silahlanma Yarışını Önlemek için
bir "Dijital Cenevre Konvansiyonu" Mümkün mü?**
Emek Deniz Vujic / MA, Dublin City University
- 100** **Deterrence Beyond the Battlefield:
Power, Perception, and Strategic Complexity in International Relations**
Ertuğrul Altun / PhD, Ibn Haldun Üniversitesi & Alper Can Mivcan / MSc, LSE
- 116** **Japan's Role in Quietly Normalizing the Post-Globalization World**
Can Baykal / MA, Başkent Üniversitesi
- 125** **Doğudan Batıya Ermenistan'ın Yeni Dış Politika Macerası**
Elif Naz Polat / BA, Ankara Üniversitesi
- 139** **The Price Hegemony in Sri Lanka: The Origin, Consolidation and
Annihilation of the Liberation Tigers of Tamil Eelam**
Onur Türkoğlu / BA, Boğaziçi Üniversitesi

The Doctrine of the Extended Turkish National Security: A Reading of the "Aleppo-Damascus-Beirut" Equation

Dr. Gulshan Y. Sağlam

1. Introduction: A Problematic Overview

In the mid-2026 landscape, the Levant is undergoing a decisive structural transformation in balance-of-power dynamics and security arrangements. This shift is driven by two main variables: first, the emerging dynamics of the transitional phase in Syria; second, the announcement of strategic understandings between the United States and Iran. At the heart of this changing theater, Ankara is redesigning its geopolitical approach through the lens of "Extended Security." This doctrine transcends classic definitions of immediate geographical border protection, pivoting instead toward a dynamic model of managing regional stability as an interconnected bloc.

Rather than serving as a mere reactionary response to immediate threats, this shift represents a deliberate piece of strategic engineering encapsulated by the "Aleppo-Damascus-Beirut" equation. How should Lebanon's position within this evolving Turkish doctrine be conceptualized? Does this presence indicate an attempt to fill vacuums arising from recent international understandings, or does it formulate an extended model built upon soft power and institutional diplomacy? Answering these inquiries requires deconstructing the structural links that position Beirut as a vital extension of Ankara's national security via the dual gateways of Aleppo and Damascus.

2. Turkish Strategic Calculus and Lebanon's Geopolitical Position

The geopolitical significance of Lebanon in Turkish calculations bypasses standard diplomatic classifications, intersecting instead with highly sensitive demographic, cultural, and security dimensions. While a shared history offers a solid foundational background, contemporary demographic data highlights a vital human bloc consisting of approximately fifty thousand Lebanese citizens of Turkish descent concentrated in Beirut and its peripheries. This is supplemented by nearly eighteen thousand individuals from the Turkmen component residing in Akkar, Al-Dinniyeh, and the Beqaa Valley, alongside the El Amara community — all forming part of the historical legacy of the Ottoman Empire.

What is the strategic value of these societal linkages? Far from acting as symbolic historical remnants, they serve as "geo-societal bridges" that grant policymakers in Ankara a

deeper, nuanced understanding of Lebanon's complex internal environment without falling into the pitfalls of direct, overt intervention.

This human and cultural footprint translates directly into a reservoir of soft power channeled through specialized Turkish development, economic, and media institutions, including the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA), the Yunus Emre Institute, the Anatolian Tigers Businessmen Association (ASKON), and the Foreign Economic Relations Board of Turkey (DEİK). These institutions foster an environment naturally conducive to sustained bilateral cooperation.

Concurrently, Ankara recognizes that symbolic depth alone cannot manage a highly volatile security landscape. Consequently, this demographic weight has been integrated into a broader maritime and energy vision that views the stability of Lebanon as a safeguard for the Eastern Mediterranean's energy architecture and naval transit security. Any security disruption along the Lebanese coast would trigger adverse repercussions for shipping lanes and regional economic connectivity projects. This reality explains why Lebanon has transitioned from a secondary file in Turkish foreign policy to an organic component of its comprehensive national security sphere.

3. The Interconnection of the Syrian and Lebanese Tracks

Under Turkey's updated paradigm, the impossibility of separating Syrian stability from Lebanese security operates as a fundamental axiom; the geographical and security overlaps between both states prevent the formulation of unilateral strategies. How does Ankara operationalize this interconnectedness? The answer lies in the nature of high-level diplomatic and security meetings recently hosted in the Turkish capital — most notably the intensive discussions between Turkish officials and Dr. Tarek Mitri. Far from routine protocol, these talks carried profound strategic weight, focusing on managing the security and economic spillover of the Syrian transitional phase onto the Lebanese theater.

The direct involvement of the Head of the National Intelligence Organization (MIT), İbrahim Kalın, alongside the Vice President of the Republic in these consultations, indicates a clear shift in Ankara's crisis-management mechanisms. Political diplomacy is now systematically integrated with intelligence coordination to ensure no security vacuums emerge along the shared Lebanese-Syrian borders. The strategic discussions prioritized several vital files:

- **Countering Armed Factions:** Neutralizing militant networks operating across the Levant.
- **Containing Separatist Ambitions:** Confronting the aspirations of separatist groups attempting to exploit transitional phases to establish autonomous entities that threaten Syrian territorial integrity and Turkish national security alike.
- **Border Governance:** Dismantling transnational smuggling networks, managing refugee flows, and organizing cross-border commercial movement and reconstruction logistics.

This institutional dynamic extended beyond official government offices into Turkish research centers, led by the Foundation for Political, Economic and Social Research (SETA). SETA hosted in-depth panels with the Lebanese delegation to map out the theoretical and practical frameworks for managing these shared challenges. This coordinated institutional backing demonstrates that Ankara views Beirut as an essential link in anchoring a stabilization process that begins in Aleppo, passes through Damascus, and culminates in Lebanon. Any destabilization of the Lebanese capital is seen as a direct erosion of the broader efforts deployed to secure the Syrian depth.

4. The Evolving Geopolitics: The Impact of the U.S.-Iranian Understanding

The diplomatic agreement announced in mid-2026 is actively redrawing the map of regional interactions, presenting local and regional actors with a new reality that demands high diplomatic agility. For Turkey, this agreement is not a guarantee of automatic stability; rather, it is a structural variable fraught with simultaneous opportunities and risks. On one hand, the understanding minimizes the probability of open-ended military confrontations, opening pathways for regional economic connectivity and development. On the other hand, it demands rapid maneuvers from Ankara to ensure these international understandings are not finalized at the expense of its strategic interests in the Levant, nor lead to a redistribution of influence that upsets the geopolitical equilibrium.

Here, Turkey's role emerges as a balancing power capable of maintaining flexible communication channels with all regional and international actors. Within this landscape, Lebanon remains directly exposed to any atmosphere of detente or escalation between Washington and Tehran. This vulnerability prompts Ankara to position itself as a reliable partner dedicated to supporting official Lebanese state institutions — chiefly the Lebanese Armed

Forces (LAF) — viewing them as the primary guarantor against a descent into factional chaos. The ultimate Turkish objective is to leverage the international de-escalation climate to transform the region from an arena of proxy conflicts into a space for economic integration and reconstruction — areas where Turkey holds a distinct competitive edge via its contracting, energy, and logistics sectors.

5. Soft Power and Institutional Diplomacy as Instruments for Stability Building

The Turkish experience in Lebanon provides an alternative model to traditional geopolitical approaches rooted in hegemony. Its doctrine is centered around the concept of "Regional Ownership of Stability," a vision asserting that regional states are inherently better equipped to resolve their crises and secure their shared spaces without relying entirely on external interventions. Accordingly, Ankara steers clear of direct military intervention mechanisms in Lebanon, choosing instead a stability architecture based on reinforcing national state institutions and activating preventive diplomacy.

This methodology manifests practically through the provision of sustainable humanitarian and logistical aid, the expansion of bilateral trade volumes, the encouragement of joint investments, and continuous capacity-building support for official Lebanese security institutions to assist them in enforcing sovereignty and combating organized crime and smuggling networks. Through this institutional framework, Turkey seeks to build a regional safety net where mutual economic and security interests serve as the primary drivers of state relations, ensuring durable stability and preventing Lebanon from reverting into an arena for international proxy rivalries.

6. Conclusion and Future Outlook

In conclusion, an analytical reading of the "Aleppo-Damascus-Beirut" equation reveals a profound evolution in the Turkish national security doctrine, shifting from defensive border response to proactive management of an interconnected regional space. Lebanon's position within this doctrine is no longer handled as an isolated file; rather, it serves as a vital barometer for the success or failure of stability engineering across the Levant.

Amid the international understandings of 2026, the Turkish role appears poised for further consolidation and expansion, drawing upon an effective combination of flexible diplomacy, soft power, and institutional security coordination. This tripartite equation will remain the primary interpretative framework for understanding a Turkish foreign policy that

seeks to shape a new regional landscape — one where security, development, and reconstruction converge to guarantee a sustainable, inclusive peace for all states in the region.

Bibliography

Demographic Reports for the Eastern Mediterranean. (2025). *Studies on the demographic distribution of components of Turkish and Turkmen origins in Northern Lebanon and the Beqaa (2024–2025)*. Arab and Turkish Research Centers Consortium.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye. (2026). *Official diplomatic reports and declared positions regarding the U.S.–Iranian understanding and its impact on geopolitical balances in the Levant (June 2026)*. Ankara: MFA.

National Intelligence Organization (MİT). (2026). *Strategic briefs and data regarding regional security coordination, counter-terrorism, and transnational organized crime*. Ankara: MİT.

ORSAM [Center for Middle Eastern Studies]. (2026). *Strategic reports on maritime security, energy corridors in the Eastern Mediterranean, and the interconnection of the Syrian and Lebanese tracks (2025–2026)*. Ankara: ORSAM.

SETA [Foundation for Political, Economic and Social Research]. (2026). *Analytical papers and panel proceedings on Turkish-Lebanese relations and the impact of Syrian transformations on Eastern Mediterranean security*. Ankara: SETA Publications.

TİKA [Turkish Cooperation and Coordination Agency]. (2025). *Annual progress reports on developmental and humanitarian projects implemented in the Lebanese Republic*. Ankara: TİKA.

Turkish Policy Quarterly. (2026). Peer-reviewed essays on the concept of "Regional Ownership of Stability" and soft power instruments in the Levant. *TPQ*, 24(2).

Giderek Artan Önemiyle Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Yeni Adımları

Dudu Hilal Koç

Kıbrıs meselesi, 1960'lardan itibaren Türkiye'nin dış politikasındaki önemli gündemlerden birisi olmuştur. 2004'ten sonrasında ise Kıbrıs, Türkiye ile Avrupa Birliği'nin ilişkilerindeki temel dinamiklerden birisi haline gelmiştir. Kıbrıs uyuşmazlığı Türk Dış Politikası için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınması ve Kıbrıs Türklerinin özden gelen haklarının korunması gibi alt başlıklara sahipken Doğu Akdeniz'de gerçekleşen enerji keşifleriyle birlikte özellikle adanın önemi jeopolitik olarak artmıştır. Orta Doğu'da yükselen İran-ABD/İsrail Savaşı ile birlikte Kıbrıs Adası'nın etrafındaki güvenlik tehditleri de oldukça yükselmiş ve bu durum da Avrupa'nın güvenlik mimarisi ile ilgili tartışmaları tekrar gündeme getirmiştir. Yunanistan ve Rum Yönetimi'nin bu dönemde attığı adımlarla birlikte Türkiye'nin Doğu Akdeniz çevresindeki politikaları sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır. Bu yazıda da mevcut çatışmaların Kıbrıs Adası'nın önemini nasıl artırdığı ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e yönelik son dönemde gelişen dış politika hamleleri ele alınacaktır.

Öncelikle Akdeniz'de son yıllarda yaşanan gelişmeleri ele almak gerekmektedir. Son yıllarda yapılan enerji keşifleriyle birlikte Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile yaşadığı anlaşmazlıklar da artmış ve bu da Türkiye'nin özellikle 2019-2020 döneminde AB ile olan ilişkilerde ciddi sorunların ortaya çıkmasına ve böylece ilişkilerin zayıflamasına yol açmıştır. Söz konusu anlaşmazlıkların temelinde AB'nin Rum tarafını adanın tek egemeni olarak tanınması ve Türk tarafının haklarını hiçe sayması yatmaktadır. Dolayısıyla bu sorunun ve bu metinde ele alınacak sorunların hepsi temelde Kuzey Kıbrıs Türklerinin egemenlik haklarıyla doğrudan bağlantılıdır.

Şu an Doğu Akdeniz'de yaşanan birçok sorunun temelinde doğrudan Kıbrıs Adası'ndaki durum ve Kuzey Kıbrıs'ın dünyada tanınmaması yatmaktadır. Özellikle 2004 yılında Rum Yönetimi adanın tamamında egemen durumda değilken statükonun görmezden gelinerek Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) Kıbrıs adıyla adanın tek hakimi olarak tanınarak Avrupa Birliği'ne üye olması Kıbrıs meselesinin çözümsüz kalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte o tarihten itibaren, Yunanistan ve GKRY Türkiye'yi ilgilendiren her konuda AB'ye başvurarak AB'yi Türkiye'ye karşı bir baskı aracı olarak kullanmak istemiştir.

Bu durumun Doğu Akdeniz'e bir yansıması olarak da GKRY 2004 yılında önce Türkiye ve KKTC'nin haklarını hiçe sayarak bir Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilanında bulunmuştur. 2003 yılında Mısır ile karşılıklı olarak MEB Sınırlandırma Anlaşması

imzalamıştır (Yaycı, 2012, s. 17). 2007 ve 2010 yıllarında da aynı anlaşmayı karşılıklı olarak Lübnan ve İsrail ile imzalayarak Doğu Akdeniz’de kendi alanını genişletme faaliyetlerine devam etmiştir. Bu noktada, bu anlaşmaların Kıbrıs sorununun çözümsüzlüğüne yol açtığı ve Türkiye ile KKTC’yi Doğu Akdeniz’de dar bir alana hapsetme çabalarının bir sonucu olduğu vurgulanmalıdır. GKRY’nin bu MEB girişimlerine ek olarak aynı tarihlerde Yunanistan da kendi MEB’ini Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattını esas alarak oluşturmayı hedeflemiştir (Yaycı, 2012, s. 19). Bu girişimin de Türkiye’yi açıkça dar bir alana hapsetme girişimi olduğu açıktır. Özellikle GKRY’nin MEB haritasının Doğu Akdeniz’deki mevcut sınırları görmezden gelerek oldukça maksimalist olarak çizildiği söylenebilir. İlerleyen yıllarda GKRY’nin bölgede ilan ettiği birçok petrol arama bölgesinin Türkiye’nin muhtemel MEB haritasını ihlal ettiği de dile getirilmektedir (Yaycı, 2012, s. 32). Hem bu diplomatik adımlar hem de GKRY’nin çeşitli yabancı şirketlerle yaptığı anlaşmalar Dışişleri Bakanlığı tarafından o dönemde eleştirilerek BM nezdinde de gerekli uyarılarda bulunulmuştur (Yaycı, 2012, s. 33). Aynı dönemde Kıbrıs adasındaki yabancı askeri varlığın artması adına da kritik bir gelişme yaşanmış ve Fransa 2007 yılında Rum yönetimi ile bir askeri iş birliği anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma Fransa’ya Andreas Papandreu Hava Üssü’nün kullanımına yönelik de bir ayrıcalık içermektedir (Yaycı, 2012, s. 7).

İlerleyen yıllarda Doğu Akdeniz’de gerçekleşen keşiflerle birlikte bölgede önemli petrol, doğalgaz ve hidrokarbon yatakları olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum da bölgenin stratejik önemini artırırken mevcut gelişmeler Türkiye’nin de önemli adımlar atarak daha aktif bir dış politika izlemesini gerekli kılmıştır. Bu adımlardan en kritik olanı ise Libya ile 2019 yılında varılan mutabakattır. Türkiye’nin Libya’nın meşru hükümeti ile 27 Kasım 2019 tarihinde imzaladığı "Güvenlik ve Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırası" ile Türkiye’nin deniz yetki alanının batı sınırlarını belirtmesi ve iki ülkenin kıta sahanlıklarının komşu olduğunun gösterilmesi nedeniyle oldukça önemli kabul edilmektedir (Arslan, 2019). Bu diplomatik hamle ile Türkiye özellikle 2000’li yılların başından beri bölgede kendi aleyhine yönelik girişimlere ilk defa kapsamlı ve net bir hamleyle karşılık vermiştir. Bu anlaşmanın bir diğer önemi de bu belgenin Türkiye’nin bundan sonra bölgede atacağı adımlara siyasi bir temel oluşturmasından gelmektedir. Bir diğer ifadeyle Türkiye’nin uzun yıllardır bölgede savunduğu ve Türk tezleri olarak bilinen siyasi duruş hukuki bir çerçeveye oturtulmuştur (Çelikpala, 2019). Bu ikili anlaşmanın başta Yunanistan ve GKRY’de önemli bir etki bıraktığı bilinmektedir. Zira Yunanistan Hükümeti’nin anlaşmayla ilgili Libya Büyükelçisi’nden bilgi paylaşmasını istemesi ve bu istek kabul görmeyince büyükelçiyi ülkeden göndermesi anlaşmanın Atina’da büyük bir

gerilim yarattığını gözler önüne sermiştir (Çelikpala, 2019). Bu anlaşmayla birlikte Yunanistan, GKRY, Mısır ve İsrail'in Akdeniz'de kendileri lehine oluşacak bir güç dengesi kurma girişimleri sınırlandırılmıştır (Anadolu Ajansı, 2020). Aynı anlaşma ile Türkiye ve Libya'nın kıta sahanlığının birbirine komşu ilan edilmesi ile geleceğe yönelik yeni iş birliği fırsatlarının oluşturulmak istendiği de söylenebilir. Ayrıca Türkiye bu hamle ile Yunanistan ile yıllardır devam eden kıta sahanlığı, deniz yetki alanlarının paylaşımı gibi konularda başka ülkeler aracılığıyla kendisi üzerinde baskı kurulamayacağına yönelik de bir mesaj vermiştir. Kıta sahanlığının belirlenmesiyle GKRY ve Yunanistan'ın İsrail ve Mısır ile birlikte kurmak istedikleri Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi de ciddi bir sorunla karşılaşmıştır (Çelikpala, 2019).

Aynı yıl AB'nin Türkiye'nin egemenlik hakları çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki doğal gaz arama faaliyetleri kapsamında Türkiye ve AB ilişkilerinde ciddi sorunlar çıkmış ve olumsuz bir hava oluşmuştur. Aynı dönem AB, Yunanistan ve GKRY'nin de baskılarıyla Türkiye'ye yönelik Türkiye'ye yaptırım kararı almıştır (BBC News Türkçe, 2019). Türkiye ise o dönemde Doğu Akdeniz'de yürütülen doğalgaz arama faaliyetlerinin Türkiye'nin egemenlik haklarından kaynaklanan faaliyetler olduğunu belirtmiştir (Küçük & Yüksel, 2019). Aynı dönemde Yunanistan'ın Fransa ve İtalya ile bölgede askeri tatbikatlar düzenlemesi de bölgedeki gerilimi ciddi derecede arttırmıştır (BBC News Türkçe, 2020). Tüm bu gelişmeler bölgedeki askeri gerilimi arttırırken Türkiye-AB ilişkilerinin de giderek yıpranmasına yol açmıştır. Özellikle Yunanistan bölgedeki çıkarları için Fransa ve İsrail ile ilişkilerini derinleştirirken bölgenin hızla değişen gelişmeleri karşısında Mısır ile uzun yıllardır görüşülen ama üzerinde anlaşılabilen MEB Anlaşması'nı Ağustos 2020 tarihinde imzalamıştır (Anadolu Ajansı, 2020). Görüldüğü üzere, Türkiye'nin Libya ile vardığı bu mutabakat Yunanistan'ın endişelerini arttırırken Mısır ve İsrail gibi bölge ülkeleriyle olan ittifak arayışına hız vermiştir (Mandraud, 2026). 2023'ten sonra Ankara-Atina arasında görece olumlu bir hava yakalanmış olmasına rağmen son dönemde Yunanistan ve Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Adası'ndaki hamlelerine cevap olarak Türkiye de yeni adımlar atmaya hazırlanmaktadır.

7 Ekim 2023 tarihiyle birlikte bölgede yükselen yeni çatışma dinamikleriyle birlikte Yunanistan da yeni stratejik adımlar atmaktadır. 2025 yılında AB'nin bazı çevresel sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda Yunanistan'ın yayınladığı Deniz Mekânsal Planlama haritası Ankara-Atina hattında bazı yeni gerginlikler doğurmuştur. Yunanistan bu haritanın çevre politikaları çerçevesinde bazı zorunluluklar taşıdığını belirtse de haritada bazı tartışmalı bölgeler ön plana çıkmaktadır (Özpinar, 2025). Başlıca sorun ise Türkiye'ye çok yakın olan

Meis Adası'nın karasularının 12 mil şeklinde gösterilmesi Türkiye'nin net şekilde karşı çıktığı bir durumdur. Nitekim, Ankara da bu durumu yaptığı açıklama ile eleştirmiş ve Türkiye'nin deniz yetki alanlarının ihlal edildiğini belirtmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025). Türkiye'nin bu konudaki vurgusu da bu tür girişimlerin ileriye yönelik uluslararası hukuk açısından Yunanistan lehine sonuçlar doğurmayacağıdır. Diğer yandan 2025'ten itibaren Türkiye'ye birçok AB liderinin gelmesi ve Avrupa'nın güvenlikle alakalı birçok konuda Türkiye'nin önemini vurgulaması Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik endişelerini arttırırken siyasi konjonktür nedeniyle Yunanistan'ın AB'yi Türkiye'ye karşı eskisi kadar kullanamaması başka dikkat çeken bir gelişmedir (Kandemir, 2025). Bu durumda Yunanistan özellikle İsrail ve Fransa ile ikili ilişkilerini derinleştirerek Türkiye'yi dengelemeye çalışmaktadır.

Son aylarda ise hem Türkiye hem de Yunanistan/GKRY karşılıklı yeni adımlar atmaktadır. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan diplomatik rekabeti anlayabilmek için İran-İsrail Savaşı'nın son aylarda başta Kıbrıs olmak üzere Doğu Akdeniz'deki bölge dinamiklerini nasıl etkilediğini incelemek gerekmektedir. İsrail'in ABD ile ortaklaşa şekilde İran'a yönelik başlattığı hava saldırılarından sonra İran da Körfez'deki birçok ülkeyi füzelerle hedef almıştır. İlk olarak İran füze saldırılarını üstlenmese de ilerleyen dönemde Tahran yönetimi bu ülkeleri doğrudan hedef almadığını ancak AB'nin bölgedeki askeri ve lojistik varlıklarını hedef aldığını açıklamıştır (TRT World, 2026). Geçtiğimiz mart ayı içerisinde Kıbrıs adasına yönelik olarak da bazı saldırılar gerçekleştirilmiştir. Adadaki İngiliz Üssü'ne İHA olarak bilinen insansız hava araçlarıyla yapılan saldırı ise adadaki güvenlik kaygılarını en üst seviyeye çıkarmıştır (BBC News Türkçe, 2026). Saldırıyı İran veya İran destekli Hizbullah güçlerinden hiçbiri üstlenmezken bu durum adanın stratejik olarak kilit bir konumda olduğunun fark edilmesi açısından oldukça kritik olmuştur. Saldırıların ardından birçok Avrupa ülkesi adaya askeri sevkiyat yapma kararı alırken Türkiye de adaya 6 adet F-16 göndermiştir (BBC News Türkçe, 2026). Saldırılardan yaklaşık bir hafta sonra Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron adanın güneyine bir ziyaret gerçekleştirerek Rum Yönetimine verdikleri desteği ve adanın stratejik önemini vurgulamıştır (Mandraud, 2026).

Adadaki askeri üslere gerçekleşen saldırılardan sonra Avrupalı liderlerin ne kadar hızlı reaksiyon verdiği göz önüne alındığında, adanın Avrupa güvenliği açısından ne kadar kritik olduğu anlaşılmaktadır. Üstelik üslere gerçekleşen saldırılar, devam eden savaşın bölgesel bir savaş olmaktan çıkarak Avrupa'yı doğrudan etkileme potansiyelinin olduğunu göstermiştir. Bu bakımdan adaya düzenlenen saldırıların Avrupa Güvenlik Mimarisi açısından bir kırılma noktası olabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Adada halihazırda 6 askeri üs olduğu

bilinmektedir (BBC News Türkçe, 2026). Bunlardan ikisi İngiltere'ye aittir. Ayrıca adada konuşlanmış ciddi sayıda Türk Silahlı Kuvvetleri askeri de mevcuttur. Bu askeri varlıklar adanın uzun süredir içinde bulunduğu donmuş çatışma haline rağmen ciddi şekilde silahlandırılmış olduğunu gözler önüne sermektedir.

Diğer taraftan son yıllarda Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın İsrail ile kurduğu diplomatik yakınlık da adadaki askeri gerginliği arttıran bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Rum Yönetimi'nin, 7 Ekim 2023'te başlayan Hamas-İsrail çatışmalarını İsrail ile kurduğu yakınlığı ilerletmek için bir fırsat olarak kullandığı da üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bu çatışmaları fırsat bilerek Rum yönetimi adayı İsrail'in lojistik ve güvenlik ihtiyaçları için önemli bir alana çevirmiştir. Bu süreçte adanın binlerce İsrail vatandaşı için bir sığınak haline geldiği bilinmektedir. Bunlara ek olarak özellikle üsler devam eden savaşta Batı ülkelerinin kendi vatandaşlarını tahliye etmek için kullandığı bir nokta olmuştur (Ulrichsen, 2024).

Bununla birlikte Macron'un geçtiğimiz nisan ayında Atina'ya yaptığı ziyarette iki ülke ciddi askeri iş birliklerine imza atmıştır. 2021'de 5 yıllığına imzalanan Savunma ve Güvenlik Alanlarında İşbirliğine Yönelik Stratejik Ortaklık Anlaşması bu ziyarette yenilenirken ayrıca bazı alanlarda iş birliğini öngören birçok başka anlaşma da iki ülkenin liderleri tarafından imzalanmıştır (Özcan & Taşkın, 2026).

Yine İran'da devam eden savaşa paralel olarak Yunanistan, bölgede füzelerden kaynaklı oluşan güvenlik endişesini gerekçe göstererek İsrail'den "Achilles Shield" isimli hava savunma sistemi satın alınacağını açıklamıştır (Gençtürk, 2026). Ayrıca Yunanistan İran'daki savaşı gerekçe göstererek Ege'de silahlandırılmış statüdeki bazı adalara hava savunma sistemi yerleştirmiştir. Ankara'dan yapılan açıklamada ise savaş bahanesiyle atılan bu tek taraflı adımların güvenlik endişelerini azaltmayacağı ve bu adaların hukuki statüsünün değiştirilemeyeceği vurgulanmıştır (Kurt & Demir, 2026).

Tüm bu iş birliği adımlarıyla hem Yunanistan'ın hem de GKRY'nin İsrail ve Fransa gibi ülkelerle olan ilişkilerini son yıllarda bölgesel gelişmeler sonucunda geliştirdiği net olarak anlaşılmaktadır. Bu hamlelere paralel olarak Türkiye de son dönemde dikkat çekici askeri adımlar atmıştır. Özellikle ABD ile olan ilişkilerin 2020 dönemine kıyasla daha iyi bir seviyede olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte 23 Nisan 2026 tarihinde Türk ve İngiliz Dışişleri Bakanları tarafından imzalanan Stratejik Ortaklık Çerçeve Belgesi savunma sanayi gibi önemli alanlarda ikili iş birliklerini geliştirmeye yönelik önemli bir adım olarak görülmektedir (Tarhan, 2026). 2025 yılında ise İngiltere'nin Türkiye'ye 20 Eurofighter uçağı satışını öngören anlaşma

da dikkat çekmiştir (Fraser, 2025). Özellikle son imzalanan anlaşmanın tarihi de düşünüldüğünde Türkiye'nin bu adımlarını Yunanistan'ın Fransa hamlesine karşılık olarak dengeleyici bir stratejik hamle olarak da değerlendirmek mümkündür. Türkiye ile İngiltere'nin askeri alandaki yaklaşması bir süredir devam etmektedir. İngiltere'nin Brexit sürecinden sonra ikili ilişkilerini yeniden inşa etme sürecine önem verdiği bilinmektedir (Öztürk, 2026). Avrupa'dan ayrı olarak Türkiye ve İngiltere'nin NATO'nun iki önemli ülkesi olarak askeri alanda iş birliğine gitmesi Avrupa güvenliği açısından da gereklidir.

Bunlara ek olarak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de attığı adımlar genellikle "Mavi Vatan Doktrini" çerçevesinde ele alınmaktadır (Kouroushi, 2026). Bununla birlikte, Türkiye Doğu Akdeniz'de atılan adımların hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin egemenlik hakları ve Türkiye'nin garantörlük hakları çerçevesinde ele alınması gerektiğini sıklıkla vurgulamaktadır. Özellikle yabancı kaynakların Mavi Vatan Doktrinine karşı oldukça eleştirel baktığı göz ardı edilmemelidir. Özellikle son yıllarda Orta Doğu ve Doğu Avrupa'da yaşanan gelişmeler göz önüne alınarak Mavi Vatan politikalarının temel amacının Türkiye'yi Doğu Akdeniz ve Ege'de öne çıkan bir askeri güç olarak konumlandırma olduğu belirtilmektedir (Kouroushi, 2026).

İran – İsrail krizinden sonra Kıbrıs Adası'nın stratejik olarak öneminin artmasıyla birlikte adada var olan sorun tekrar gündeme gelmektedir. Aynı dönemde ise Ankara'nın bir "Mavi Vatan" yasası hazırlığında olduğu bilgisi hem yerli hem de uluslararası medyada dile getirilmiştir (Yetkin, 2026). Bu durumun başta Yunanistan ve İsrail'i rahatsız ettiği açıktır. İsrail, Türkiye'nin bu hamlesini İsrail'in geleceği için bir tehdit olarak görmektedir (Ekonomim, 2026). Yunanistan'ın ise henüz içeriği belli olmayan yasa tasarısıyla ilgili olarak oldukça endişeli olduğu açıktır. Yunan medyasında ise söz konusu yasanın Ege'de bulunan statüsü belirsiz ada, adacık ve kayalıklarla ilgili Türkiye'nin egemenlik iddiasında bulunacağına yönelik analizler yapılmaktadır. (Yetkin, 2026). Bu noktada, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'deki başlıca sorunların neler olduğu hatırlanmalıdır. Bu sorunlar genel hatlarıyla karasuları, hava sahası, kıta sahanlığı, Ege Adaları'nın silahlandırılması, statüsü belirsiz olan coğrafi formasyonlar ve FIR Hattı olarak sayılabilir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). Mavi Vatan politikaları bu sorunların hepsiyle yakından ilişkili olmakla birlikte, henüz ortada resmi olarak açıklanmış bir yasa tasarısı olmadığı için Ankara'nın böyle bir yasada hangi meseleleri nasıl ele alacağı henüz belirsizliğini korumaktadır. Bununla birlikte, böyle bir yasanın Yunanistan'ın Akdeniz'de çeşitli aktörlerle iş birliğini arttırmaya çalıştığı bir zamanda gündeme gelmiş olmasını güncel gelişmelerden bağımsız değerlendirmek hatalı olacaktır. Bu adım, Yunanistan'ın özellikle İran-İsrail Savaşı'nın Kıbrıs Adası'nı tehdit etmiş olmasını fırsat bilerek

Fransa ve İsrail iş birliğini arttırdığı bir dönemde gündeme gelmiştir. Ayrıca Yunanistan'ın Ege'deki endişelerinin sadece yeni yasa hazırlığı olduğunu söylemek yetersiz olacaktır. Zira yabancı kaynaklarda, Avrupalı liderlerin yeni güvenlik mimarisi için Türkiye'nin kilit bir ülke olduğunu belirtmeleri ve İspanya gibi bazı Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Türkiye ile devam eden ciddi ticaret faaliyetlerinin Yunanistan'ı rahatsız ettiği dile getirilmektedir (Michalopoulos, 2026).

Bu noktalardan hareketle, Türkiye'nin özellikle Doğu Akdeniz'de 2019'dan itibaren daha net adımlar atmasının bölge dinamikleri üzerinde dikkate değer etkileri olmuştur. Yunanistan'ın Türkiye'nin hamlelerine karşılık Fransa ve İsrail ile kurduğu yakınlıkları derinleştirmesi de bunun bir göstergesidir. Aynı zamanda, Türkiye'nin rolünün Avrupa'nın yeni güvenlik stratejileri kapsamında son zamanlarda daha çok dile gelmesi de Yunanistan üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Doğu Akdeniz ise iki ülkenin etki alanı için mücadele ettiği bir bölge olarak stratejik görünürlüğünü arttırmaktadır.

Sonuç olarak, hem yeni doğal kaynak rezervlerinin bulunması hem de Orta Doğu'da yükselen savaşla birlikte Kıbrıs Adası ve Doğu Akdeniz'in jeopolitik önemi giderek artmıştır. Artan jeopolitik önemle birlikte çeşitli aktörlerin Kıbrıs Adası'na odaklandığı görülmektedir. Böylece adadaki iki devletli yapı ve donmuş çatışma ortamı bölgedeki jeopolitik olaylar neticesinde daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte adadaki askeri hareketliliğin arttığı da göz ardı edilmemelidir. Bu askeri hareketlilikler, bölge ülkelerinin dış politikada daha sert adımlar atmaktan kaçınmadığının açık bir göstergesidir. Bu çerçevede, Türkiye'nin özellikle adanın savunmasına yönelik attığı adımlar da Kıbrıs meselesinin Türk Dış Politikası'ndaki en hassas konulardan birisi olmaya devam ettiğini kanıtlamaktadır. Söz konusu gelişmeler neticesinde, Türkiye ve Yunanistan arasındaki siyasi atmosfer de 2023 dönemine kıyasla daha zorlu bir süreçten geçmektedir. Tüm bu durumlar göz önüne alındığında Kıbrıs'ın Avrupa'nın yeni güvenlik mimarisi bağlamında stratejik öneminin artması beklenmektedir. Kıbrıs Adası'nın bu süreçte yeni diplomatik gerginliklerin odağında yer alması ise kaçınılmaz olacaktır.

Referanslar

Anadolu Ajansı. (2019, 14 Haziran). *Doğu Akdeniz'de neler oluyor.*

Anadolu Ajansı. (2020, 17 Kasım). *Yunanistan ve Mısır Doğu Akdeniz'deki kısmi deniz yetki anlaşmasını genişletmek istiyor.*

- Anadolu Ajansı. (2026, March 12). *Türkiye says Greece violating island status under treaties, taking advantage of regional crises.*
- Arslan, M. İ. (2019, 31 Aralık). *Türkiye ve KKTC, 2019'da Doğu Akdeniz'deki pozisyonunu güçlendirdi.* Anadolu Ajansı.
- Aydın, H. (2024, July 15). *Üç deniz girişimi: Türkiye'nin yeni dış politika eksenini mi?* Fikir Turu.
- Başeren, S. H. (2019, 15 Ekim). *Doğu Akdeniz'deki sondaj krizinin müsebbibi GKRY ve AB'dir.* Anadolu Ajansı.
- BBC Türkçe. (2019, 16 Temmuz). *AB'nin Türkiye'ye Doğu Akdeniz yaptırımları ve Ankara'nın tepkisi.*
- BBC News Türkçe. (2019, July 16). *Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri: Kim ne diyor?*
- BBC News Türkçe. (2020, August 26). *Doğu Akdeniz: Türkiye ile Yunanistan arasında gerilim neden tırmanıyor?*
- BBC News Türkçe. (2026, March 23). *İran savaşı Kıbrıs'taki askeri dengeyi nasıl etkileyebilir?*
- CNN Türk. (2024, July 28). *Türkiye'den Ege ve Akdeniz için kritik hamle: "Mavi Vatan yasası" geliyor, işte ayrıntılar.*
- Chiriatti, A. (2026). *Unlocking strategic potential outside the EU: Italy–Turkey bilateral partnership in defence.* Istituto Affari Internazionali.
- Çelikipala, M. (2019, December 16). *Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de oyunu nasıl değiştirdi? Şimdi ne olacak?* Fikir Turu.
- Duran, B. (2026, February 18). *UK–Türkiye strategic partnership: A response to an uncertain alliance system.* Anadolu Agency.
- Fraser, S. (2025, October 27). *Turkey signs multibillion-dollar deal with Britain for 20 Eurofighter jets.* AP News.
- Kurt, S., & Demir, G. N. (2026, March 12). *Türkiye says Greece violating island status under treaties, taking advantage of regional crises.* Anadolu Ajansı.
- Mandraud, I. (2026, 9 Mars). *Macron announces France and allies preparing joint mission to reopen Strait of Hormuz.* Le Monde.
- Mandraud, I. (2026, 14 avril). *Moyen-Orient : En marge des conflits, l'alliance entre la Grèce et Israël ravive les tensions entre Athènes et Ankara.* Le Monde.

- Özpınar, Z. G. (2025, April 30). *Türkiye-Yunanistan deniz sınırları mücadelesi: Haritalar çizildi, sular ısındı*. Fikir Turu.
- Schmid, D. (2021, July 21). *La méthode turque en Méditerranée : L'emprise sur Chypre-Nord*. IFRI Briefings.
- Sénat français. (n.d.). *Accord France-République de Chypre : étude d'impact*.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2025, April 16). No: 84 – Yunanistan'ın ilan ettiği "Deniz Mekansal Planlaması" hk.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2020). *Doğu Akdeniz denkleminde stratejik adım*.
- TRT World. (2026, March 7). *Iran considers US military facilities in region as "legitimate targets"*.
- Ulrichsen, K. C. (2024, December). *Cyprus's growing regional profile*. International Institute for Strategic Studies.
- Yaycı, C. (2012). *Doğu Akdeniz'de yetki alanlarının paylaşılması sorunu ve Türkiye*. *Bilge Strateji*, 4(6), 1–70.
- Yetkin, M. (2026, May 20). *Türkiye should settle the Blue Homeland dispute with Greece and make progress with the EU*. *Yetkin Report*.
- Young, S. (2026, March 25). *UK and Turkey sign multi-billion-pound air defence deal*. Reuters.

Türkiye İsrail Diplomasisi ve Bölgesel Liderlik: Jerusalem Post'tan Perspektifler

Ece Yüksel

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgeci güçlerin Orta Doğu'dan çekilmesi, İsrail'in kurulması (1948) ve bölgesel liderlik rekabeti bölgede büyük bir istikrarsızlık yaratmıştır. Bu dönemde Türkiye, Sovyet tehdidine karşı Batı bloku ve NATO'daki yerini sağlamlaştırmak amacıyla pragmatik bir dış politika izlemiştir. Başlangıçta Arap dünyasını küstürmemek için temkinli yaklaşıp da Batı ittifakına entegre olduktan sonra 1949'da İsrail'i tanıyan ilk Müslüman çoğunluklu devlet olmuştur. 1950'lerde iktidara gelen Demokrat Parti (DP) hükümeti ise Arap devletlerinin baskılarına rağmen İsrail ile siyasi, askeri ve ticari ilişkileri rasyonel bir dengede yürütmüştür.

Bu dönemin ittifak ağlarını ve diplomatik kırılmalarını anlamak, dönemin karar alıcılarının ve basınının perspektifini incelemeyi gerektirir. Bu bağlamda, İsrail'de iktidardaki Mapai partisine yakın İngilizce yayınlanan *The Jerusalem Post* gazetesi özgün bir kaynak sunmaktadır. Gazete, İsrail'in kuruluş yıllarındaki iç gelişmelerini yansıtanın yanı sıra, Türkiye'yi Sovyet tehdidine karşı hayati bir "ileri karakol" ve dengeleyici bir aktör olarak konumlandırmaktadır.

1950-1960 yılları, Türkiye-İsrail ilişkilerinde resmi söylem ile yapısal ihtiyaçlar arasındaki ayrımın en net görüldüğü dönemdir. 1955 Bağdat Paktı ve 1956 Süveyş Krizi, Ankara'yı diplomatik bir sıkışmışlığa itmiştir. Türkiye, Arap komşularıyla bağlarını koruyabilmek adına Tel Aviv'deki büyükelçisini geri çağırarak ilişkileri maslahatgüzar seviyesine indirmiştir.

Bu çalışma, 1950'li yıllarda Orta Doğu'daki liderlik mücadelelerini ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin ilk on yılını *The Jerusalem Post* ekseninde yeniden okumayı amaçlamaktadır. Araştırmada basın taramasının yanı sıra; Türk Diplomatik Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Tutanakları ve ikincil kaynaklar analitik bir yöntemle harmanlanmıştır. Böylece çalışma, DP dönemi Türkiye-İsrail hattındaki diplomasiyi, ticari ve askeri-istihbarı yakınlaşmaları inceleyerek katkı sunmayı hedeflemektedir.

1.İsrail-Amerika İlişkileri

İsrail devletinin dış politikası 1948-1967 yılları arasında, Arap-İsrail çatışması ve Soğuk Savaş ekseninde şekillenmiştir. Başbakan David Ben-Gurion, SSCB ile bağları koparmadan ABD merkezli pragmatik bir çizgi izlemiştir (Ülgül,2022:232). Öte yandan bu süreçte İsrail, 9

Ocak 1950'de Çin'i tanıyan ilk bölge ülkesi olsa da Kore Savaşı ve Washington'ın baskısıyla bu yakınlaşmayı sürdürememiştir (Ülgül, 2022: 233).

İsrail bir yandan diplomatik ilişkiler kurarken diğer yandan göçün mali yükünü hafifletmek ve 250 bin göçmene konut, gıda, petrol sağlamak amacıyla ABD'den 1951-1952 dönemi için 150 milyon dolarlık hibe istemiştir (DBTDA, 538/2627, 20958-1). Bunun yanında İsrail, tarihi bir notayla Nazi rejimi tarafından katledilen altı milyondan fazla Yahudi'nin yağmalanan mülklerine karşılık Almanya'dan tazminat talep etmiştir. İsrail devleti, Avrupa'daki Yahudilerin dörtte üçünün öldürüldüğü, hayatta kalan ve İsrail'e sığınan 500.000 kişinin ise yerleşim ve rehabilitasyon maliyetininin 1,5 milyar doları bulduğu açıklanmıştır. İsrail devletinin temel argümanı, Alman halkının bu suçun ekonomik sonuçlarından yararlanırken mültecilerin yükünü taşıyan İsrail'e karşı yapılan bu adaletsizliğin giderilmesidir (DBTDA, 538/2729–19993-2). Bu bağlamda, 11 Mayıs 1951 'de Jerusalem Post'ta yayınlanan bir makalede, Yahudilerin İsrail'e dönüşü ile Ermenilerin Ermenistan'a dönüşü arasında bir kıyaslama yapıldığı görülmektedir.

1951 tarihli diğer bir habere göre ise, İsrail'in Batı dünyası ile gayri resmi bir savunma ortaklığı içinde olduğu ve askeri güç sunabileceği iddia edilmektedir. Fakat bölge savunması yüksek altyapı maliyeti gerektirdiği için ABD 'nin arabuluculuğuna ihtiyaç vardır (DBTDA, 538/2392-21476-1).

Bununla birlikte Mayıs 1951'de ABD'yi ziyaret eden David Ben-Gurion, üç yıllık kalkınma programını anlatarak İsrail'in ekonomik bağımsızlığı için 500 milyon dolarlık bir tahvil kampanyasını tanıtmıştır (DBTDA, 538/2627-20476-2). Sonuçta yapılan müzakerelerden sonra ABD, İsrail'e göçmen yerleşimi ve teknik destek için 65 milyon dolarlık bir hibe sağlamıştır (DBTDA, 538/2627-20465-3). "Karşılıklı Güvenlik Yasası" adlı bu paketin 25,7 milyon dolarlık ilk dilimi serbest bırakılmıştır. İsrail de buna karşılık yerel bir fonu kalkınmaya ayırmayı taahhüt etmiştir (DBTDA, 538/2627-20465-4). Öte yandan İsrail Maliye Bakanlığı Genel Direktörü David Horowitz, Bank of America'dan 10 milyon dolarlık yeni bir kredi olarak toplam miktarı 20 milyon dolara çıkarmıştır (DBTDA, 538/2627, 20467-1). Yaşanan bu ekonomik iş birliğinden sonra Jerusalem Post'tun bildirdiğine göre askeri bir iş birliğine gidilmesi de yakındır. ABD özel temsilcisi John Foster Dulles Sovyet tehdidine karşı Doğu-Batı arasında acil iş birliği yapılmıştır (DBTDA, 538/2768-20861-1). Fakat 1950'lerin sonuna doğru ABD'nin bölgesel çıkarları ile İsrail'in askeri odaklı güvenlik kültürü çatışmıştır (Ülgül, 2022:235). Başbakan Sharett uzlaşmayı savunurken, askeri gücü esas alan David Ben-Gurion ile ters düşmüştür. İsrail'in "misliyle karşılık verme" politikası ve 1954 yaşanan Lavon Skandalı, Mısır lideri Nasır'a örtülü destek veren ABD tarafından hoş karşılanmamıştır

(Ülgül,2022:235). Bununla beraber Mısır'ın Eylül 1955'te Çekoslovakya ile silah anlaşması imzalaması üzerine İsrail'in ABD'den talep ettiği güvenlik garantisi ve silah desteği talebi de karşılıksız kalmıştır (Ülgül, 2022: 235).

Bununla beraber, BM Ateşkes Gözlem Teşkilatı (UNTSO) Başkanı General Bennike, 23 Eylül 1953'te, İsrail'in Silahsızlandırılmış Bölge'deki kanal projesinin Arap mülkiyet haklarını ihlal ettiğini, su kaynaklarını kestiğini ve askeri dengeyi bozduğunu belirterek faaliyetlerin durdurulmasını talep etmiştir. Suriye bu karardan memnun olurken, İsrail Dışişleri Bakanı Sharett bu talebe itiraz etmiştir. Sharett projenin sivil yaşama zarar vermediğini ve mülkiyet sorunu olmadığını savunmuş gerekirse konuyu Güvenlik Konseyi'ne taşıyacıklarını bildirmiştir (DBTDA, 580/7699– 44121-10).

Öte yandan bölgede yaşanan anlaşmazlıklar ile ilgili The Jerusalem Post gazetesinde yayımlanan makalelerin ilkinde, İngiltere ve Fransa'nın sömürgelerinden çekilirken Portekiz'in Goa'da direndiği, Goa, Kıbrıs ve Fas'ın ise "sömürge bakiyesi" olarak kaldığından bahsedilmektedir. Ayrıca Nehru'nun yöntemi örnek gösterilerek, Gazze'deki mültecilerin pasif yürüyüş başlatması halinde İsrail ordusunun zor durumda kalacağı iddia edilmiştir (DBTDA, 531/44465-212801–42). Gazetenin diğer haberinde Gazze'de cinayetten yargılanan El-Abid'in, sınırdan sızma yeteneği sayesinde Mısır İstihbarat Şefi Mustafa Hafız tarafından himaye edildiği bildirilmektedir. Hafız, davanın düşürülmesi için valiye yazdığı mektupta, El-Abid ve mangasının 29-30 Ağustos 1955'te İsrail yerleşimlerine sızarak sivilleri öldürdüğünü, binaları havaya uçurduğunu ve pusular kurduğundan bahsedilmektedir. Fakat bunun yanında haberde bu eylemlerin Gazze halkının moralini yükselttiğine de değinilmiştir. (DBTDA, 534 / 88442-321198–152).

Gazetenin yer verdiği diğer bir yazı ise Lübnanlı yazar Edward Atiyah'ın kitap incelemesidir. Yazıda, İsrail'in Araplara yönelik tutumu Nazilere benzetilmektedir. Mülteci sorununun barışın önündeki en büyük engel olarak gören yazara göre Arap dünyası, İslam'ı komünizme karşı kalkan yapmıştır. Ona göre, Ortadoğu'daki askeri diktatörlüklerin çoğu Batı yanlısıdır. TJP gazetesi Atiyah'ın İsrail ile ilgili görüşlerine katılmamaktadır. Gazete, yazarın ortaya attığı mülteci sayısını ve tazminat rakamlarını da doğru bulmamaktadır(DBTDA, 538 / 2733-15377-1).

2. Türkiye – İsrail Hattı: Erken Dönem ve Tanıma Süreci

Türkiye-İsrail ilişkilerinin kökeni, Theodor Herzl'in Osmanlı Devleti ile temaslarına ve David Ben-Gurion'un İstanbul'da eğitim gördüğü yıllara dayanmaktadır. Fakat , İkinci Dünya Savaşı sonrasında İsrail devletinin kurulması ile Orta Doğu SSCB 'nin de dahilyle çok kutuplu

bir istikrarsızlığa sürüklenirken Türkiye’de bu süreçte dış politikasını bu duruma göre şekillendirmiştir (Armaoğlu, 2018: 173). Öncelikle Türkiye bu yıllarda Sovyet güdümlü bir devlet kurulması endişesiyle İsrail'e mesafeli yaklaşmıştır (Erhan, 1999:331). NATO üyesi olan Türkiye'nin Filistin politikası da Sovyet tehdidi ekseninde şekillenmiştir (Erhan, 1999: 331). Aslında Türkiye başlangıçta Filistin'in taksimi planına karşı çıkmış (Budak, 2014:35). Ankara bir müddet Arap dünyasıyla ilişkilerini koruma yoluna gitmiştir (Tansi,2011:11). O yıllarda dönemin Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Türkiye ile İsrail arasında gizli bir askeri pakt olduğu ve Arap ülkelerine kaçak ihracat yapıldığı iddialarını kesin bir dille yalanlamıştır. Bu suçlamaları "kötü niyetli" olarak nitelendiren Köprülü, ilişkilerin tamamen şeffaf ve ticari esaslara dayandığını, Arap dünyasını hedef alan hiçbir gizli ittifakın bulunmadığını vurgulamıştır (DBTDA,538/2687-22481-1). Bakan Fuad Köprülü, bu söylentiler yüzünden İsrail ile dostluğun feda edilmeyeceğini belirtmiştir (DBTDA, 538/2737-22396-2). Köprülü, Sovyet tehdidine karşı Türk ordusunun Eisenhower komutasına girmesini ve bir Orta Doğu Komutanlığı kurulmasını savunmuştur (DBTDA,585/43938-205976-49). Hatta bu gelişmelerin ardından General Eisenhower Türkiye ve Yunanistan'ı ziyaret etmiştir (DBTDA,585 /43938-205976-49).

2.1 1950'ler: NATO, İttifaklar ve Basındaki Yansımalar

1946'da iktidar olan Demokrat Parti (DP), liberal ekonomi ve NATO'ya entegrasyon politikası izlemiştir (Batur ve Lippe, 2024: 181). Arap dünyasının tekelleşmesini önlemek amacıyla BM Güvenlik Konseyi üyeliğine aday olan Türkiye, bu dönemde İsrail'den destek istemiştir (DBTDA, 538/2812-23893-1). İki ülke ilişkileri 1950'de ise elçilik düzeyine taşınmıştır. Türkiye bu dönemde batı ittifakındaki yerini sağlamlaştırmak için Kore'ye asker göndermiştir (Oran, 2001: 642). Jerusalem Post yazarı Frances Ofner ise, Kore'ye asker gönderen Türkiye'nin askeri gücüne rağmen NATO üyeliğinin geciktirilmesini eleştirmektedir (DBTDA, 538/2812-23638-1). The Jerusalem Post gazetesine göre bu durumun sebeplerinden biri de Fransa'nın Türkiye'nin NATO'daki ağırlığından rahatsız olduğu için muhalif tavır takınmasıdır (DBTDA,538/2737-22408-2).

Öte yandan Kore Savaşı'nın da dönem basınında tartışmalara yol açtığı anlaşılmaktadır. Jerusalem Post gazetesi savaşı bölge için bir uyarı olarak görmektedir. Davar ve Haaretz gazeteleri ise tarafsızlığın imkânsızlığını savunarak Batı ile iş birliğini öne çıkarmaktadır (DBTDA, 538/2392-21483-1). Bununla birlikte 1950'lilerde Türkiye, olası bir savaşta Rusya'yı engelleyecek kilit bir "ileri karakol" konumundadır. Türkiye'ye ABD desteğinin sağlanması şarttır(DBTDA, 538/2812-23647-1). Aynı tarihlerde Kaptan Liddell Hart'ın Jerusalem Post'ta

yayınlanan analizine göre ise, Ortadoğu'nun askeri dengesi Süveyş Kanalı'ndan ziyade yerel güçlere ve Batı'nın hava üstünlüğüne bağlıdır. Koordinasyonsuz Arap ordularına karşı yüksek disiplinli ve hızlı mobilize olan İsrail ordusu ise bölgenin en hazırlıklı gücüdür. Ayrıca İngiliz Hava Kuvvetleri'nin Kıbrıs, Irak ve Ürdün'deki üsleri olası Sovyet tehdidine karşı, tıpkı Türkiye gibi birer ileri karakoldur (DBTDA, 538 / 2671–20772-2).

Bununla beraber dönemin dikkat çekici değerlendirmelerinden bir diğeri de İngiliz Milletvekili Richard Crossman'ın Kudüs'te yaptığı yankı uyandıran konuşmasıdır. Ortadoğu, İngiltere için en az Batı Avrupa kadar önemlidir. Süveyş yakınlarında bir üsse ihtiyaç duyduklarını belirten vekil buna karşın, İngiliz askerlerinin İsrail'e dönüşünü veya ortak bir savunma planını tartışmanın iki ülkenin de çıkarına olmadığını savunmaktadır. İsrail'i bölgedeki toplumsal ilerlemenin "sosyolojik saatli bombası" olarak niteleyen Crossman, bu etkinin Arap dünyasına çoktan yayıldığını söylemiştir. Bunun yanında Ürdün'ün artık geri kalmış bir Bedevi devleti olmadığını vurgulayan Crossman, manda yönetiminden yararlanan Filistinli Arap nüfusunun yerli halkı ikiye katladığını aktarmıştır. Mısır'a gönderilen İngiliz tanklarının İsrail için tehdit olmadığını, İsrail'in tanktan ziyade traktöre ihtiyacı olduğunu sözlerine ekleyen vekil, Almanya'nın yeniden silahlandırılmasına karşı olduğunu ve ABD'nin bunu Avrupa'ya asker gönderme şartını ileri sürmesinden üzüntü duyduğunu belirtmiştir (DBTDA, 538 / 2671- 21581 – 3). Bunun yanında Ürdün'ün Bağdat Paktına katılma girişimi, ülkede kanlı ayaklanmalara ve İngiltere'nin bölgede hezimete uğramasına yol açmıştır (DBTDA,538/2600-21415-1). Jerusalem Post'taki "Ürdün ve Sonrası" makalede, İngiltere'nin feodal ittifaklara dayalı hatalı siyasetinin yanı sıra Türk Konsolosluğu'na yapılan saldırılar da kınanmaktadır (DBTDA, 538/2737, 22394-1).

İlaveten, İsrail ordusunun Sina'da ele geçirdiği belgelere göre, Mısırlı "Fedaiyun" grubu casusluktan propagandaya uzanan geniş bir alanda vur-kaç taktikleriyle faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir (DBTDA,534/88442-321198-152). 1958 tarihli bir belgede ise, Arap milliyetçiliğinin irrasyonel düşmanlığının barışı engellediğini savunulmaktadır (DBTDA, 538/2737, 22375-1). Ayrıca Nasır'ın hırsları Riyad-Kahire ittifakını bitirip bölgeyi iki kutba bölmüştür (DBTDA, 538/2631, 22143-1). Aynı zamanda bölgede ,1958 Irak Devrimi sonrası kurulan baskıcı Kasım yönetimi ise destek kaybederek çöküşe geçmiştir (DBTDA, 533/8339-57918-24).

2.1.1 Bağdat Paktı, Süveyş Krizi ve Bölgesel Dengeler

1945-1970 yılları arasında ise Türkiye'nin Ortadoğu politikası, batı eksenli şekillenmiş ve Ankara doğrudan taraf olmak yerine barışın yanında yer almaya çalışmıştır (Kürkçüoğlu, 1972: 250).

1955'te kurulan Bağdat Paktı, Orta Doğu'da savunma ve ekonomik iş birliğini sağlamak amacıyla Türkiye ve Irak öncülüğünde Batı'nın desteğiyle ortaya çıkmıştır. Fakat Bağdat Paktı başta Mısır ve Suudi Arabistan olmak üzere Arap dünyasından gelen sömürgecilik karşıtı tepkiler yüzünden başarılı olamamıştır. Bağdat Paktı'na Sovyetler Birliği ve Hindistan'ın eleştirileri de eklenince beklenen genişleme olmamış ve keskin bir kutuplaşmaya yol açmıştır (YeşilBursa,2011:90). Aynı zamanda T.C. Hükümeti, 1950'lerde denge politikası izleyerek uçak seferleri ve anlaşmalar için bölgeye hava istihbarat subayı Osman Nuri Baykal'ı göndermiştir (BCA, 030-18-01-02, 138-112-14). Aynı zamanda "Büyük Suriye" oluşumunu engellemeyi ve ABD ile paralel gitmeyi hedefleyen Türkiye, Bereketli Hilal projesine karşı tutumunu esnetmiştir (DBTDA, 534/88442-321198-142). Öte yandan, Bağdat Paktı nedeniyle gerilen Türk-Mısır ilişkileri ise, elçi atamalarıyla yumuşamış, Menderes Hükümeti Sovyet sızmasını önlemek için Araplara yaklaşmıştır (DBTDA, 559/36413-145436-1).

Bununla beraber Bağdat Paktı'nın imzalanmasından 1956 Süveyş Krizi'ne kadar geçen sürede İngiltere, Fransa ve İsrail'in Mısır'a yönelik askeri müdahalesi ve Sina Yarımadası'nı işgal eden askeri operasyona açıkça destek vermekten kaçınan T.C. Hükümeti, resmi düzeyde eleştirel bir dil kullanmıştır (Abadi, 1995:3). Türkiye'nin bu tutumu, bir yandan NATO ile olan uyumunu yansıtırken diğer yandan Arap devletleriyle olan kritik ilişkilerini tehlikeye atabilecek doğrudan müdahalelerden sakınma çabasının somut bir göstergesi olarak yorumlanmıştır (Grigoriadis & Nısidou,2025: 3). Batı bloku, NATO, Bağdat Paktı ve Arap dünyası arasındaki çıkar çatışmaları nedeniyle diplomatik bir sıkışmışlık yaşayan Ankara, İsrail'in Mısır'dan çekilmesini ve Filistin sorununun BM kararları çerçevesinde çözülmesini savunmuştur (Baş,2019:103). Bu doğrultuda Türkiye, 1956 yılında büyükelçisini geri çağırarak diplomatik ilişkileri maslahatgüzar seviyesine indirmiştir. Aslında bu hamle, Bağdat Paktı'ndan beri süregelen bölgesel strateji farklılıklarının ve Ankara'nın Ortadoğu dengelerini gözetme politikasının doğrudan bir sonucudur (SDE Analiz, 2011: 6). Bunun yanı sıra, Mısır lideri Nasır'ın tepkisine yüzünden Türkiye-İsrail ilişkilerinde bir soğumaya yaşanmıştır (Athanasopoulou,2017:7). Türkiye, Arap devletlerini Bağdat Paktı çatısı altında toplamak isterken, Suriye'de ilhak endişesi taşıyan Fransa'nın muhalefetiyle de karşılaşmıştır (DBTDA, 538/2737-224008-3). Mısır tarafından Batı emperyalizminin uzantısı olarak görülen Bağdat

Paktı, bölgeye istikrar getirmek yerine Türkiye'nin Arap komşularıyla bağlarını koparmıştır (Smith, 2000:28). Bağdat Paktı'nın yarattığı ülkeler arası işbirlikleri, Mısır'ı Sovyetler Birliği'ne yakınlaştırarak SSCB'nin Ortadoğu'ya nüfuz etmesine zemin hazırlamıştır (Mertek, 2017: 212). Bağdat Paktı, Türkiye-İsrail ilişkilerini doğrudan koparmasa da İsrail'i bölgede ciddi bir siyasi yalnızlığa itmiştir (Salman, 2020: 77).

Türkiye'de 1960 darbesi sonrasında hazırlanan 1961 Anayasası özgürlükçü ortamın gelişmesine katkı sağlamıştır. Yeni anayasa, sivil toplumun geleneksel Batı yanlısı dış politikayı eleştirmesinin önünü açmıştır (Yılmaz,2008:163). Türkiye bu dönemde, Arap dünyası ile yakınlaşırken İsrail ile dengeleri bozmamayı ve arabulucu olmayı hedeflemiştir (DBTDA, 538/2856-23936-2). Fakat bir süre sonra Türkiye-İsrail ilişkileri zayıflamıştır (Budak, 2014:35). Kıbrıs Barış Harekatı'nı (1974) takip eden süreçte ise yaşanan siyasi gelişmeler ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik gereksinimler, Türkiye'yi Arap dünyası ile daha yakın ilişkiler kurmaya sevk etmiştir. Bu yönelim doğrultusunda, İsrail ile olan diplomatik ve siyasi münasebetler 1980 yılına kadar asgari düzeyde sürdürülmüştür (Budak, 2014: 35).

2.1.2.Çevresel Pakt

Türkiye'de 50'lerin sonundan itibaren artan Sovyet ve Pan-Arabizm tehdidi, dönemin hükümetlerinin İsrail ile gizli bir güvenlik anlaşmasına sevk etmiştir (Athanasopoulou,2017:7). Ayrıca bölgesel istikrarsızlığa karşı da ABD'nin daha kararlı bir tutum sergilemesi gerektiği savunulmuştur (DBTDA, 538/2737-21948-2). Öte yandan ABD Senatörü Hubert Humphrey, İsrail ziyareti sırasında Eisenhower Doktrinini savunmuş ve bölgesel barış için İsrail'in tarafsızlığını önermiştir (DBTDA, 538/2627-19854-1).

Bu dönemde Jerusalem Post'ta yayınlanan Sraya Shapiro'nun makalelerinde ise Nasır Mısır'ının bölgedeki darbe girişimleri eleştirilmektedir. Bunun yanında İsrail'in bu tehditlere karşı tavizsiz duruşunun altı çizilmektedir (DBTDA, 538/2810, 21278-1). Aynı zamanda Nasır SSCB ile iş birliği yapmıştır. Mısır ve Suriye, Türkiye ile İsrail'e karşı Rusya'dan yardım istemiştir (DBTDA, 537/88374-320699-67).

Öte yandan 1958'de başbakan Menderes ve başbakan Ben-Gurion arasında gizlice Çevresel Pakt imzalanmış ve Trident istihbarat ağı kurulmuştur (Tansi, 2011:11). Fakat "Merkava" kod adlı bu askeri ve istihbarı ortaklık, Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde müdahil olması ve Arap desteğine ihtiyaç duyması yüzünden 1966'da dondurulmuştur (Tüysüz, 2014: 19).

Öte yandan Jerusalem Post gazetesindeki köşesinde yazar Eliezer Livneh, dönemin CHP lideri Prof. Nihat Erim'in Türkiye, Yunanistan ve İsrail arasında önerdiği federasyon fikrini ele almaktadır. Yazıda, CHP'nin artan halk desteğiyle bu fikrinin resmi politikaya dönüşebileceği iddia edilmektedir. Kıbrıs sorununun NATO gözetiminde ortak egemenlikle çözülmesi durumunda Greko-Türk dostluğunun canlanacağını savunan yazara göre, ortak Akdeniz kültürüne sahip ve bölgedeki otokratik Arap rejimlerinin aksine demokratik olan bu üç devletin askeri birleşmesi, bölgesel barışa ve yerel tehditlere karşı stratejik üstünlük sağlayacaktır. Livneh'e göre; Prof. Erim'in İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik dinlerini temsil eden bu üç halkın federal bir çatı altında toplanması fikri, küresel çapta yankı uyandıracak büyüleyici devlet adamlığının ve vizyona sahip bir politikacı olduğunun göstergesidir (DBTDA, 538/2737-22378-1).

2.2 Türkiye-İsrail Ticaretinin İlk On Yılı (1950-1960)

Dönemin Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak, TBMM'de yaptığı konuşmada Türkiye'nin Defacto tanıdığı İsrail'in, BM üyeliğini desteklemesinin doğal olduğunu belirtmiştir. Ancak Necmeddin Sadak, yeni kurulan bu devletin BM kararlarına uyması ve özellikle mülteci sorununu çözmesi gerektiğini vurgulayarak bunun hem siyasi hem de insani bir yükümlülük olduğunu ifade etmiştir (TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 8, C:19, B:8, 11.05.1949, s. 304) (Topçu ,2018:167).

Bunun yanında 1 Kasım 1949'da TBMM 'nin açılış konuşmasında söz alan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, *"Yeni doğan İsrail Devleti ile siyasi münasebetler açılmıştır. Bu devletin Yakın Doğu'da bir barış ve istikrar unsuru olacağını ümit ediyoruz"* diyerek konuşmasını tamamlamıştır (TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 8, C:21, B:1, 01.11.1949, s.7-8) (Topçu,2018 :168). İlaveten, Demokrat Parti'nin İsrail ile ilişkilerin geliştirilmesine önem verdiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde Eliyahu Sasson , İsrail'in Ankara büyükelçiliğine atanmıştır. 1950 sonbaharında ise Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Türk Masası Şefi Sebatay Dinar iki ülke arasındaki kültürel ve ekonomik bağları ivmelendirecek girişimlerde bulunmuştur (Topçu, 2019:112-113). DP Hükümeti'nin, ekonomik krizi hafifletmek için Ortadoğu ile pragmatik ve çıkar odaklı bir diplomasi yürüttüğünü söylemek mümkündür. Bu çaba İsrail ile askeri-ticari iş birliği geliştirmiştir. Fakat İngiliz baskısı nedeniyle İran ile planlanan petrol projelerini askıda bırakmıştır. Bunun yanı sıra yine aynı dönemde siyasi farklılıklara rağmen Mısır ile de ticareti arttıran Türkiye, Batı'ya olan bağımlılığı dengelenmeye çalışmıştır (Kasapsaraçoğlu, 2015: 339).

Bu sebeple, çok geçmeden 10 Mart 1950 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla, Fatin Rüştü Zorlu'ya İsrail ile Modüs Vivendi, ticaret ve ödeme anlaşmaları imzalama yetkisi verilmiştir (BCA- 30-18-1-2/122-23-14). Ankara'da hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında 4 Temmuz 1950 tarihinde Ankara'da imzalanan Modüs Vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları kabul edilmiştir (TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 9, C:2, B:30, 15.01.1951, s. 215) (Topçu,2018:171). Bu anlaşmayı 268 milletvekili onaylamıştır. Ret ve çekimser oy yoktur (TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 9, C:4, B:34, 24.01.1951, s. 355) (Topçu,2018:171). Liste esasına dayanmayan bu anlaşmayla karşılıklı ticarete azami kolaylık sağlanması ve ödemelerin T.C. Merkez Bankası ile Anglo-Palestine Bank Ltd. (Tel Aviv) aracılığıyla yapılması kararlaştırılmıştır (DBTDA, 538/2702- 20612-1). Sevk edilen mallar için menşe şahadetnamesi zorunlu tutulurken 100 lirayı aşmayan gönderiler bu şarttan muaf kılınmış ve anlaşmanın her yıl kendiliğinden yenilenmesi hükme bağlanmıştır (BCA, 30-10-0-0/163-142-4). Bu doğrultuda Türkiye İsrail'e hububat, baklagil, canlı hayvan, tütün ve kereste gibi tarım ve hammaddeleri ihraç ederken, karşılığında penisilin, kimyevi ürünler, ilaç, boya ve elektrik malzemeleri gibi sanayi ürünleri ithal edecektir (Topçu, 2019: 115).

Öte yandan 1 Kasım 1950 TBMM 'de yaptığı konuşmada Cumhurbaşkanı Celal Bayar, İsrail ile ilişkilerin geliştiğini, karşılıklı elçilerin atandığını ve bir Ticaret Sözleşmesi imzalandığını, ayrıca Türkiye'nin, Arabuluculuk Komisyonu bünyesinde taraflar arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için yoğun diplomatik çaba sarf eden bir ülke konumunda olduğunu vurgulamıştır. (TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 9, C:2, B:1, 01.11.1950, s.12) (Topçu,2018:170).

Bununla birlikte iki ülke arasında imzalanan bu antlaşmalar, İsrail'in döviz sıkıntısına katkı sağlamış ticaret açığıyla mücadelesine destek olmuştur. Aynı anlaşmalar, İsrail'in dondurulmuş fonlarının çözülmesi, temel gıda ve ham madde tedariki ile Türkiye'ye ihracatın artırılmasında hayati bir rol oynamıştır (DBTDA, 538/2702-20587-1). Diğer yandan Başbakan David Ben-Gurion, Türkiye dâhil birçok ülkeye ihracat yapan Hayfa'daki otomobil montaj fabrikasının açılışında, üretimin Amerikan teknolojisi ve yerel iş gücüyle zamanla tamamen yerleşeceğini de vurgulamıştır (DBTDA, 538/2702-20529-4).

Bu ekonomik ilişkinin yanında DP Hükümeti'nin Türkiye-İsrail ilişkilerini sosyal alanda da geliştirdiği görülmektedir. Karşılıklı öğrenci değişimleri ve spor müsabakaları düzenlenmesi buna örnektir (Baş, 2019:98). Ayrıca ilişkileri daha üst seviyeye taşımak amacıyla, Ulaştırma Bakanlığı'nın talebiyle 1950'de havacılık müzakereleri başlamıştır. Taraflar arasında 5 Şubat 1951'de Ankara'da "Hava Ulaştırmalarına Dair Anlaşma" imzalanmış

ve 5 Aralık 1951'de TBMM'de onaylanarak yürürlüğe girmiştir (TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 9, C:11, B:13, 05.12.1951, s. 57-58) (Topçu,2018:172).

Öte yandan 1954–1965 yılları arasında daha da büyüyen İsrail ekonomisi, Solel Boneh'in girişimleri ile hayata geçirilen Türkiye'deki altyapı projeleriyle daha da güçlenmiştir. İsrail, 30 milyon doları aşan ticaretini korumak için Türkiye'yi bakliyatta tek tedarikçi olarak seçmiştir. İlaveten, T.C. Hükümeti de bu dönemde ekonomik çıkarlarını korumak için Arap dünyasının baskısına direnmiştir (Aviv, 2022: 697).

Öte yandan 1950-1960 arasındaki dönemde Türkiye'nin anlaşmalı ülkelerle (Doğu Bloku, Finlandiya, İsrail, Mısır, İran) ticareti ise dalgalı seyretmiş, ihracat payı 1950'de %11, 1954'te %32,3 ve 1960'ta %17,5 düzeyinde seyretmiştir. Türkiye'nin, Batı ile ticareti kısıtlandığında diğer anlaşmalı ülkelerin payı artmış, kısıtlamalar gevşediğinde ise bu pay düşmüştür (Manisalı, 2012:111).

Bu dönemde, gelişmeleri değerlendiren Jerusalem Post gazetesinde yayınlanan bir makalede ise yazar David Roy,1950'lerde Ankara'da gerçekleşen diplomatik temaslar ve takas usulü ticaret sayesinde, Türkiye'nin İsrail sanayisinin en büyük pazarı haline geldiğinden bahsetmektedir. Yazar bunun yanında İsrail'in de Türk tarım ürünlerine olan stratejik bağımlılığı artarak ikili ticari ilişkilerde 40 milyon dolarlık rekor bir seviyeye ulaşıldığının altını çizilmektedir (DBTDA, 538/2672-21529-4).

Bununla beraber bu ticari dinamizm Türkiye'de de özel sektörde yankı bulmuştur. Vehbi Koç'un Tel Aviv merkezli Bejerano Biraderler ile Bursa'da kuracağı meyve suyu fabrikası için 75.000 dolarlık makine ithalatı için gerekli izin, 20 Şubat 1954'te 6224 sayılı Kanun kapsamında ve Bakanlar Kurulu kararı ile verilmiştir (BCA, 30-18-1-2/135-25-15). İlaveten, Vehbi Koç'un İsraili Palalum şirketi ortağı H. Hillman ile kuracağı ve bir milyon lira sermayeli emaye fabrikası için getireceği 90.000 dolarlık ekipman izni ise, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kapsamına alınarak 30 Nisan 1954'te yine Bakanlar Kurulu kararı ile verilmiştir (BCA, 30-18-12-2/135-43-2).

Öte yandan tarımsal üretimi yetersiz olan İsrail'in, temel buğday ihtiyacını Türkiye'den karşılaması için yeni anlaşmalar yapılmıştır(BCA, 4 Nisan 1953, Karakoç ve Keskin, 2024: 241). Böylece 1950'deki anlaşmada 840.000 dolar olan ticaret hacmi, ek protokolle kademeli olarak 1.500.000 dolara yükseltilmiştir (BCA, 25 Aralık 1953, Karakoç ve Keskin, 2024:241). Ancak gelişen ticaret lojistik ve kalite sorunlarını da beraberinde getirmiştir. İsrail, on binlerce ton ekmeğin bozulmasını Türkiye'den gelen kalitesiz buğdaya, ABD'den yapılan yanlış un ithalatına ve fırıncıların niteliksiz oluşuna bağlamıştır (DBTDA, 538/2769-21636-6).

Fakat yaşanan bu olumsuzluklara rağmen iki ülke arasındaki ticari beklentiler olumlu seyretmiş ve mayıs ayında toplanan ortak komitede hazine müsteşarı Michael Zur kısıtlamaların aşıldığını duyurmuştur. "Yardım Hibesi Krizi" nedeniyle ithalatçılar Türk buğdayı ve pamuğuna yönelirken, Tazminat Kurumu'nun çekilmesiyle doğrudan ticaretin önü açılmış ve yeni ithalat lisansları verilmiştir (DBTDA, 538/2769-21217-1).

Bu dönemde ticari ilişkilerle yakından ilişkisi olan diğer bir konu ise Türkiye'de yaşayan gayrimüslim vatandaşları yakından ilgilendiren Varlık Vergisi meselesidir. Jerusalem Post'un 27 Şubat 1952 tarihli haberine göre DP hükümeti, Varlık Vergisi'ni "leke" olarak nitelese de el konulan 600 milyon liranın iadesi için henüz adım atmamıştır. Milletvekili Salamon Adatto'nun tahvil önerisi reddedilerek konu kapatılmış, verginin mimarı Şükrü Saraçoğlu'nun da varlık vergisi hakkındaki politikaları savunması tepki çekmiştir (DBTDA, 538/2769-21686-1). Fakat bir süre sonra bu kriz aşılmış ve iki ülke arasındaki kredi sınırı 1954'te 4,5 milyon dolara çıkarılmıştır. Türkiye, İsrail'in en önemli pazarı olmayı sürdürmüştür. Şalom gazetesine göre ise, İzmir Fuarına katılan ülkelerin başında gelen sanayileşen İsrail ile gıda zengini Türkiye birbirini tamamlamaktadır (Baş, 2019: 171). Bununla beraber, 1953 ile 1956 arasında 10-12 milyon dolar olan ticaret hacmi, dalgalanmaların ardından 1959'da yeniden toparlanmaya başlamıştır (Baş,2019: 173). İlaveten altyapı ortaklığının yanı sıra İsrail, 1955 krizinde Türkiye'ye destek için Türk mallarını %20 pahalıya satın almaya başlamıştır (Baş, 2019: 179).

Bununla beraber Jerusalem Post'ta 6 Eylül 1955 'te yayınlanan haberde, Türkiye'nin döviz krizi ve ithalat kısıtlamaları ele alınmaktadır. İzmir Fuarı'ndaki İsrail kotasının yetersiz kaldığını vurgulayan haberde, geçici kotalar yerine Yugoslavya örneğindeki gibi coğrafi yakınlığa ve birbirini tamamlayan yapılara dayalı kalıcı bir ticaret anlaşmasına gidilmesi tavsiye edilmektedir (DBTDA, 538/2672-21558-2).

Fakat, 1950'lilerin sonuna doğru artık Türkiye-İsrail ticari yakınlaşması bölgesel tepkilere yol açmaya başlamıştır. Jerusalem Post'un Kahire Radyosu'na dayandırdığı ve 1957 tarihli habere göre Mısır, İsrail ile ekonomik iş birliği yapan 45 Türk firmasının Arap Birliği Boykot Ofisi'nce kara listeye alınacağını duyurmuştur (DBTDA, 538/2737-23215-1). Arap ülkeleri ise, Türkiye ile İsrail 'in yoğunlaşan ilişkileri nedeniyle İzmir Fuarı'nı boykot etmiştir. Ayrıca 11 Türk firması ile ticareti kesen Arap ülkeleri, SSCB ve Türkiye hakkında asılsız askeri iş birliği iddiaları yaymıştır (Baş, 2019: 179). Bütün bu yaşanan gelişmeler üzerine ise, Türkiye-İsrail arasında 1960'ta imzalanan yeni anlaşmayla takas sistemi bitmiş, ödemelerin yarısı dövizle yapılmış ve kliring limiti 32 milyon dolara çıkarılmıştır (Baş, 2019:179). Öte yandan

Türkiye'nin İsrail'le bazı bağları gevşetmesi üzerine Ürdün Türk tütünü ithal yasağını kaldırmıştır (Baş, 2019: 180).

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kitlesel göçler ve ekonomik darboğazla mücadele eden İsrail, ABD'nin finansal desteğine bağımlı bir kalkınma modeli izlemiştir. Türkiye ise, Sovyet tehdidine karşı Batı bloku ve NATO'daki konumunu sağlamlaştırmak adına pragmatik bir dönüşümle 1949'da İsrail'i tanıyan ilk Müslüman çoğunluklu devlet olmuştur. 1950'lerde Demokrat Parti iktidarıyla elçilik düzeyine taşınan ilişkiler, 1955 Bağdat Paktı ve 1956 Süveyş Krizi'nin yarattığı diplomatik sıkışmışlık nedeniyle resmiyette maslahatgüzarlık seviyesine indirilmiştir. Ancak arka planda ticari, ekonomik ve yapısal ortaklıklar kesintisiz şekilde büyümeye devam etmiştir. Resmî söylemdeki bu mesafeli tutuma tezat olarak, Pan-Arabizm ve Sovyet nüfuzunu dengeleme amacıyla 1958'de hayata geçirilen gizli Çevresel Pakt ve "Merkava" kod adlı askeri-istihbarî iş birliği, iki ülkenin güvenlik bürokrasileri arasında derin bir organik bağ kurmuştur.

Son tahlilde 1950-1960 dönemi, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını maksimize ettiği pragmatik bir denge diplomasisini, İsrail'in ise Türkiye ile kurduğu örtülü bağlar sayesinde bölgesel yalnızlığını ve coğrafi kuşatılmışlığını esnetmeyi başardığı iki katmanlı bir dönemi temsil etmektedir.

Referanslar

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi

DBTDA, 538/2627, 20958-1

DBTDA, 538/2729 – 19993-2

DBTDA, 538 / 2809- 21084 – 1

DBTDA, 538/2392-21476-1.

DBTDA, 538/2627-20476-2

DBTDA, 538/2627-20465-3

DBTDA, 538/2627-20465-4

DBTDA, 538/2627, 20467-1.

DBTDA, 538/2768-20861-1

DBTDA, 580 / 7699 – 44121-10

DBTDA, 531/44465-212801–42.

DBTDA, 534 / 88442-321198–152

DBTDA, 538 / 2733-15377-1.

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 030-18-01-02, 138-112-14.

BCA- 30-18-1-2/122-23-14

BCA, 25 Aralık 1953

BCA, 4 Nisan 1953

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 8, C:19, B:8, 11.05.1949.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 8, C:21, B:1, 01.11.1949.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 9, C:2, B:1, 01.11.1950.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 9, C:2, B:30, 15.1.1951.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 9, C:4, B:34, 24.1.1951.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem 9, C:11, B:13, 05.12.1951.

Abadi, J. (1995). Israel And Turkey: From Covert To Overt Relations. *Journal of Conflict Studies*, 15(2). Retrieved from <https://journals.lib.unb.ca/index.php/JCS/article/view/4548>

Ağdemir, M. (2022). İsrail'in Bölgesel Güçlerle İlişkileri, *İsrail: Kimlik, Siyaset, Dış Politika, Güvenlik*, Editörler: Tuğçe Ersoy Ceylan, Ceyhun Çiçekçi, ss . 261-315, Orion Kitabevi, Ankara.

Akgün, M., Gündoğar S. Ş., Görgülü, A., (2016). Politics In Troubled Times: Israel-Turkey Relations, *TESEV Foreign Policy Programme*, at <http://www.tesev.org.tr/en/yayin/politics-in-troubled-times-israel-turkey-relations/>.

Armaoğlu, F., (1994). *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948 1988)*, 3. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Athanassopoulou, E. (2017). Turkey's Approach Towards Israel In The 1950s: Not Merely Following US Policy, *Middle Eastern Studies*, DOI: 10.1080/00263206.2017.1313239 To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/00263206.2017.1313239>

Aviv, E. (2022) Turkish–Israeli Relations In The 1960s, *Israel Affairs*, 28:5, 695-705, DOI: 10.1080/13537121.2022.2112385

To link to this article: <https://doi.org/10.1080/13537121.2022.2112385>

Baş, A. (2019). Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1991). *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, No. 3 (Kış 2018): 92-122.

Baş, A. (2019). Stratejik İttifakın Ekonomi Politigi: Türkiye -İsrail Ekonomik İlişkileri (1948-1960), *Turkish Studies-Historical Analysis*, Cilt:14, Sayı:2, ss.163-184, DOI: 10.29228/TurkishStudies.22915

Batur, P, VanderLippe, J.M (2024). Living Under The Bomb: Risk And Catastrophe In Turkish Cold War Culture Toward A Cultural History Of the Cold War in Turkey Ideological Dynamics, Cultural Production, Media, Edited by: Fulvio Bertuccelli, Sapienza Università Editrice Piazzale Aldo Moro 5 – 00185 Rome.

Budak, O. (2014). An Analysis Of Turkish Israeli Relations From A Role Theory Perspective *Dokuz Eylul University Master Thesis*, İzmir.

Efron, S. (2018). *The Future Of Israeli Turkey Relationship*, RAND Corporation, Santa Monica, California.

Erhan, Ç. (1999). Türkiye İsrail’i 1949’da Neden ve Nasıl Tanıdı? *Belleten*, Cilt: 63,Sayı:238, ss.313-334, TTK Yayınevi, Ankara. (<https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2025/06/13-Cagri-Erhan13.pdf>) (Erişim Tarihi:16.05.2026)

Erkaya, F. (2021). Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1960). *KARE Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Dergisi*, 12, 135-174. <https://doi.org/10.38060/kare.963268>

Grigoriadis, I. N., & Nisidou, E. (2025). Indispensable Enemies: The Shifting Dynamics Of Israeli–Turkish Relations (Turkey Programme 2025, Policy Paper No. 189). *Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP)*. <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2025/10/Policy-paper-189-Grigoriadis-Nisidou-1.pdf>

Kasapsaraçoğlu, M. (2015). Harmonization Of Turkey's Political, Economic, And Military Interests in the 1950s: Reflections on Turkey's Middle East Policy, *Turkish Studies*, 16:3, 332-348, DOI: 10.1080/ 14683849.2015.1044445 To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2015.1044445>

Karakoç, E., Keskin, O. (2024). Bağımsız İsrail Devleti’nin Kuruluşunun Orta Doğu’daki Etkileri ve 1948-1958 Yılları Arasında Türkiye-İsrail İlişkileri, *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, c.5 s.2 (2024): 216-264. DOI: 10.58685/dsd.1541721

Kıllıoğlu, M. E. (2021). Türkiye-İsrail Çevresel (Hayalet) Paktı, *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 47-65. <https://izlik.org/JA64SZ96GK>

Kürkcüoğlu, Ö. (1972). Türkiye’nin Arap Ortadoğu’suna Karşı Politikası, *AÜ, Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, Sayı:2, Ankara, ss. 249-260.

Levey, Z. (2001) Israeli Foreign Policy And The Arms Race In The Middle East 1950–1960, *Journal Of Strategic Studies*, 24:1, 29-48, DOI: 10.1080/01402390108437821 To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/01402390108437821>

Manisalı, E. (2012). Cumhuriyetimizin Elli Yılında Dış Ekonomik İlişkiler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 30(1-4). <https://izlik.org/JA72UA92KR>

- Mertek, S. (2017). 1945-1957 Ortadoğu Sorunları Ekseninde Türk Dış Politikası ve 1957 Suriye Buhranı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Cilt: 10 Sayı: 48 Şubat 2017 Volume: 10 Issue: 48 February 2017 www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581, ss.207-220
- Oran, B. (2001). Türk Dış Politika Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar [CİLT 1: 1919- 1980], İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Salman M. (2020) Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve İsrail ile İlişkileri (1923-1960), Ankara Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Türkiye.
- Smith, Randy J. (2000). The Pragmatic Entente: Turkey's Growing Relations With Israel, , A Thesis Presented To The Faculty Of Princeton University In Candidacy For The Degree Of Master Of ARTS Recommended For Acceptance By The Program In Near Eastern Studies, USA.
- SDE Analiz (2011), Türkiye-İsrail İlişkileri, Stratejik Düşünce Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Koordinatörlüğü, ss. 1-60.
- Tansi, D. (2011). Türkiye İsrail Üçgeni (Amerika), Kanak Yayınları, İstanbul.
- Topçu, İ. (2018). Türkiye İsrail İlişkilerinin İlk Yılları (1948-1952) , International Journal Of History, ISSN: 1309 4173 (Online) 1309- 4688 (Print) Volume 10 Issue 2, p. 161-175, March 2018 DOI No: 10.9737/hist.2018.589
- Tüysüz, Ü. (2014). Türkiye-İsrail İlişkileri :2002-2013, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Trabzon.
- Ülgül, M. (2022). İsrail'in Büyük Güçlerle İlişkileri, *İsrail: Kimlik, Siyaset, Dış Politika, Güvenlik*, Editörler: Tuğçe Ersoy Ceylan, Ceyhan Çiçekçi, ss. 227-261, Orion Kitabevi, Ankara.
- YeşilBursa, B.K, (2011) Bağdat Paktı (1955-1959), *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2011, Sayı: 6, (Ekim 2011), ss. 85-100.
- Yıldız, T. (2022): International Politics In Turkish Islamism During The Cold War, 1947–1964, *Middle Eastern Studies*, DOI: 10.1080/00263206.2022.2103545 To link to this article: <https://doi.org/10.1080/00263206.2022.210354>
- Yılmaz, E. (2008). Turkey-Israel Relations In The Post- Cold War Era . *Journal of Management and Economics Research*, 6(10), 162-171. <https://izlik.org/JA49PK65R>

Küresel Kriz Bölgeleri ve Deniz Güvenliği Bağlamında Basra Körfezi Örneği

Naime Battal

Giriş

Tarihsel ve jeopolitik açıdan önemli bölge olan Basra Körfezi, Hint Okyanusunun Arabistan Yarımadası ve İran arasındaki girintisidir. Doğusunda İran, kuzeybatıda Irak ve Kuveyt, batısında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri bulunur. Dicle ve Fırat nehirleri birleşerek Şattü'l-Arab adıyla körfezin kuzey ucundan denize dökülür. (Kılıç, 2014, s. 320). Araplar tarafından el-Halicü'l-Arabî, İranlılar tarafından Halic-i Fârisî ve bölgede bir dönem hakimiyet kurmuş olan Osmanlılar tarafından da Basra körfezi olarak adlandırılmıştır (Bilge, 1992, s. 114).

1869'da Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayan Süveyş Kanalı'nın deniz ulaşımına açılmasıyla Basra Körfezi'nin önemi bir kez daha artmıştır. Bu durumu fark eden Osmanlı Devleti 1871'de Yemen Vilayetine bir yazı göndermiştir. Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Bahriye Nezareti'nin Basra Körfezi ve Kızıldeniz'e daha kolay ulaşabileceğini, Basra Tersanesi'nin ıslahı ile Kızıldeniz'de liman ve askeri noktalar oluşturulmasıyla Arap Yarımadası ve Basra Körfezi kıyılarında Osmanlı hâkimiyet gücünün artacağını bildirmektedir. Böylelikle körfez bölgesinde ve diğer iç kısımlarda bulunan, başına buyruk hareket eden bazı Arap aşiret şeyhlerinin devlete olan zayıf bağılıklarının kuvvetli hale getirilmesinde hızlı ulaşım ve iletişimin etkisinin olacağı ayrıca vurgulanmaktadır (Kızılkaya, 2013, s. 296).

Basra Körfezi tarihsel açıdan önemli geçiş güzergâhlarından birisi olmanın yanı sıra 1907 yılından itibaren büyük güçlerin yoğun olarak mücadele ettiği bir coğrafya haline dönüşmüştür. 1907 yılında yapılan uluslararası anlaşmayla birlikte Körfez, İngilizlerin nüfuz sahası haline gelmiştir. Bu tarihten bir yıl sonra keşfedilen petrol kaynakları, uluslararası alanda körfezin jeopolitik durumuna yeni bir önem katmış ve bölgeye olan ilgi odağının artmasına neden olmuştur (Konukçu, 2018, s. 21). Bölgesel denklemin belirsizliği nedeniyle Körfez ülkeleri kendi aralarında ekonomik ve siyasi iş birliği arayışında olmuşlar ve bu çabaların somut bir örneği Körfez İş birliği Konseyi'ni (KİK) altı ülkenin (Suudi Arabistan, Katar, BAE, Bahreyn, Kuveyt ve Umman) katılımıyla 25 Mayıs 1981 tarihinde Riyad merkezli olarak hayata geçirmişlerdir. 2011 yılında Arap Baharı'nın başlamasının ardından Körfez ülkelerinin Bahreyn'e ortak bir askerî harekât yapma konusunda mutabık olmaları KİK açısından önemli bir aşamadır. Körfez'deki askerîleşmenin en önemli gerekçesi bölgenin enerji kaynaklarıdır. Bölgenin toplam petrol kaynakları 2.855 trilyon varil olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam kanıtlanmış tahmini rezervleri ifade etmektedir. Ayrıca dünya petrol sevkiyatını yaklaşık olarak

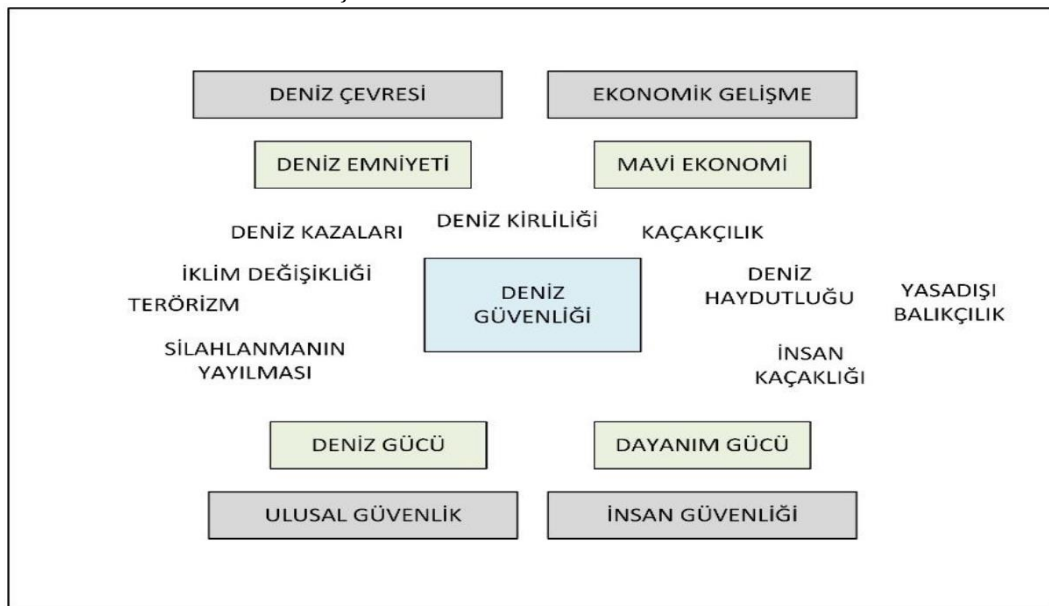
yüzde 20-40 oranında bir bölümü Hürmüz Boğazı'ndan yapılmaktadır (Konukçu, 2018, s. 26-28).

1. Deniz Güvenliği Kavramı

Deniz güvenliğinin ekseriyetle “*tehdit ve tehdit algısı*” üzerinden tanımlandığı ve güvenlik kavramıyla bağ kurularak açıklanmaya çalışıldığı bilinir. Her ne kadar kurulan bu bağ mümkün gözükse bile, uluslararası ilişkiler ve diğer disiplinlerde kullanılan güvenlik kavramının sahip olduğu kuramsal ve pratik altyapının deniz güvenliği kavramında henüz bulunmaması, deniz güvenliği kavramının ne olduğu konusunda bütüncül bir yaklaşımın olmaması bu ortaklığın ayrışmasını beraberinde getirmiştir. Deniz güvenlik kavramının farklı zamanlarda çeşitli şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Örneğin 2000’li yıllar öncesinde denizden kaynaklı çıkar çatışmalarının daha az ve karmaşık olduğu dönemlerde deniz güvenlik kavramının yakın anlam ilişkisi bulunan “denizde doğal güçlerin veya kasıtsız olarak insan hatalarının neden olduğu olaylardan kaçınma” olarak tanımlanan deniz emniyetiyle ilişkilendirilerek açıklandığı görülmektedir (Şahin, 2023, s. 142-143).

Akademik çalışmalarda deniz güvenliği kavramı irdelenirken Şekil-1’de görüleceği üzere milli güvenlik üzerinden deniz gücü, deniz ortamı üzerinden deniz emniyeti, ekonomik kalkınma üzerinden deniz ekonomisi ve insan güvenliği üzerinden denize mücavir alanlarda yaşayan insanların dayanım gücü bağlamında yer alan faaliyet alanları matris ile ilişkilendirilen geniş bir kavram olarak incelenmektedir. Deniz güvenliği alanındaki aktörler bu matris içindeki ilişkiler ile risk ve tehditlere çeşitli anlam ve boyutta yaklaşabilmektedir (Özel, 2019, s. 97).

Şekil 1: Deniz Güvenlik Matrisi

Kaynak: (Şahin & Sadioğlu, 2023, s. 144).

Deniz güvenliğinin sağlanmasına ilişkin tartışmalar çoğunlukla eşgüdüm, bilgi paylaşımı, düzenleme, kanun uygulama, kapasite geliştirme gerektiren oldukça geniş ve birbiri ile uyumlu olmayan farklı politika oluşturma önerileri ortaya çıkarmaktadır. Bu durum bile neyin, hangi aktörler tarafından düzenlenmesi gerektiği, ne tip kapasiteyi kimin geliştireceği konularını belirsiz bırakmaktadır. Dolayısıyla deniz güvenliği; uluslararası sistemin istikrarına, denizdeki düzene yönelik tehditlerin görece önemine ve bu tehditlere deniz kuvvetleri, sahil güvenlik birimleri ile diğer kolluk unsurlarınca hangi yöntemlerle müdahale edilmesi gerektiğine ilişkin ciddi görüş ayrılıkları nedeniyle muğlak ve tartışmalı bir kavram niteliği taşımaktadır. Nitekim uluslararası platformlarda da deniz güvenliğinin tanımı konusunda ortak bir uzlaşmaya henüz ulaşılmadığı görülmektedir. Deniz güvenliği gündeminin dört belirgin özelliği vardır: (1) Deniz güvenlik ortamındaki sınamaların birbirine bağlantılı ve ilişik olması, (2) Eşiklik, diğer bir ifade ile karadaki sorunlardan ayrı olarak ele alınamaması, (3) Ulus aşırı, sınır aşan ve çok aktörlü özelliklere sahip olması (4) Yargı yetkisinin karmaşıklığı (Özel, 2019, s. 97-98).

2. Enerji Güvenliği ile Deniz Güvenliği İlişkisi

Dünya yüzeyinin yaklaşık %71'ini kaplayan denizler, günümüzde dünya küresel ticaretinin temel taşıyıcı unsurunu oluşturmaktadır. Dünya ticaretinin değer bazında %90'ı denizler yoluyla gerçekleşmektedir. Hacim bazında ise bu oran 2020 yılında %82 olarak kayıtlara geçmiştir. Deniz taşımacılığının, uluslararası ticaret sistemindeki yüksek payının en önemli nedeni, malların dünyanın bir noktasından bir diğer noktasına hızlı bir şekilde, tüketici için fiyatı, hava ve kara taşımacılığına nazaran önemli ölçüde artırmadan taşınmasına imkan sağlamasıdır. Ayrıca BM üyesi olan 193 ülkenin 150'den fazlasının denizlere kıyısı bulunması da denizlerin ekonomik, stratejik ve jeopolitik önemini daha çok artırmaktadır (Zıvkara, 2023, s. 35).

Küresel ekonominin günümüzde geldiği noktaya bakıldığında, ticaret için denizlere, üretim için enerjiye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Deniz güvenliği, ticaret ve enerji güvenliğini; enerji güvenliği ise üretim ve ticareti sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında enerji güvenliği ve deniz güvenliği birbirini tamamlayan iki güvenlik gereksinimi olarak bilinmektedir. Deniz ve enerji güvenliğine yönelik faaliyetlerin planlanması ve icrası aşamalarında aralarında karmaşık ilişki göz önünde bulundurulmaktadır (Özgen, 2017, s. 53).

Denizde kritik enerji altyapı bileşenleri; rafineriler, LNG tesisleri, depolama tesisleri, dolum-boşaltım terminalleri, boru hatları ve açık deniz platformlarından oluşmaktadır. Ayrıca

enerji taşımacılığı kapsamında kullanılan tankerler de kritik enerji altyapıları arasında değerlendirilmektedir. Bugün sözü geçen tesis ve platformlara yönelik başlıca tehditleri deniz haydutluğu, deniz terörizmi ve savaşlar olarak öne çıkmaktadır (Özgen, 2014, s. 161). Geçmişte bu tehditlerin eyleme dönüştüğü çok sayıda örnek verilebilir: Basra Körfezi'nde 359 tankerin hedef alındığı İran-Irak Savaşı savaşlara, Yemen açıklarında patlayıcı yüklü bir tekneyle gerçekleştirilen intihar saldırısına maruz kalan *Limburg* tankeri deniz terörizmine, Kenya'nın güneydoğusunda fidye amaçlı kaçırılan *MV Sirius Star* tankeri ise deniz haydutluğuna gösterilen somut örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır (Özgen, 2017, s. 54).

Deniz güvenliği ile enerji güvenliği arasındaki ilişki, temelde iki ana boyutta incelenmektedir: Denizde enerji erişim güvenliği ve denizde enerji ulaşım güvenliği. Denizde enerji erişim güvenliği, deniz yetki alanlarında bulunan petrol ve doğal gaz rezervleri üzerindeki egemenlik iddialarından kaynaklanan geleneksel açıdan devletlerarası anlaşmazlık ve çatışma risklerine odaklanmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ve enerji ithalatına yüksek oranda bağımlı ülkelerin yeni petrol ve doğal gaz kaynaklarına ulaşma yönündeki artan yönelimleri, enerji güvenliğine ilişkin tehditlerin daha görünür olmasına yol açmıştır. Buna karşılık denizde enerji ulaşım güvenliği, devlet dışı aktörlerden ya da modern tehditlerden kaynaklanan riskleri kapsamakta; deniz yoluyla gerçekleştirilen petrol ve doğal gaz taşımacılığına yönelik tehditler de bu kapsamda değerlendirilmektedir (Zıvkara, 2023, s. 40). Bu çerçevede dünya petrol ve gaz rezervlerinin dörtte biri ile üçte biri arasındaki kısmının açık denizlerde bulunduğu, dünya petrol ticaretinin ise yaklaşık üçte ikisinin deniz yoluyla gerçekleştirildiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla enerji güvenliği meselesinin büyük ölçüde deniz güvenliğiyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir (Nincic, 2009, s. 31).

3. Tanker Savaşları ve Basra Körfezi'nde Deniz Güvenliği Krizi

3.1. İran-Irak Savaşı'nın Arka Planı ve Savaşın Gelişimi

1970 yıllarında, 1968'de Baas Partisi'nin iktidara geldiği Irak ile petrol gelirleri sayesinde zengin olmuş Şah Rıza Pehlevi yönetimindeki İran, Ortadoğu'daki güç dengelerini önemli oranda etkilemiştir. Irak, Mayıs 1972'de Sovyetler Birliği ile Dostluk ve İş Birliği Antlaşması imzalamış, ardından Haziran 1972'de Irak Petrol şirketlerini millileştirmiştir. Buna karşılık İran, uzun süre Orta Doğu'da Batı'nın bölgesel çıkarlarını destekleyen bir rol üstlenmiş ve özellikle ABD ile yakın bir müttefik olmuştur. Şah Rıza Pehlevi, petrol gelirlerinin sağladığı ekonomik imkânlarla İran'ı modernleştirmeyi ve uzun vadede dünyanın önde gelen devletlerinden biri hâline getirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda ülke gelirlerinin önemli bir bölümü silahlanmaya ve askerî kapasitenin artırılmasına ayrılmıştır. Ancak Şah'ın

merkezleştirici ve modernleşmeci politikaları, toplumsal ve siyasal alanda ciddi huzursuzluklara yol açmıştır. Sonuçta İran'da yaşanan iç karışıklıklar 1979 İslam Devrimi'ne zemin hazırlarken, Irak'ta Baas iktidarının daha da güçlenmesine katkı sağlamıştır. Bu gelişmeler, iki ülke arasındaki rekabet ortamını derinleştirmiş; ilerleyen süreçte İran-İrak Savaşı'na uzanan çıkar çatışmasının temelini oluşturmuştur. Diğer bir sebep ise 1970 yıllarının başındaki huzursuzluğun nedeni olarak daha önceki senelerden de sınır uyuşmazlığına sebep olan Şattü'l Arap su yolu anlaşmazlığı meselesidir. Irak'ın İran'la ilişkilerinin bozulmasının altında yatan sebeplerden bir diğeri hatta en önemli olanı da 1980 Şubat da yaşanan devrimin yıldönümü nedeni ile Tarık Aziz'e düzenlenen suikast girişimi ve Müstansiriyah Üniversitesi'ni hedef alarak saldırı düzenlemesi meselesidir. Bu savaş, Saddam Hüseyin'in iç muhalefetin yaptırım politikalarını meşrulaştırmasına ve gücünü yeniden kazanmasına zemin hazırlamıştır. Saddam'ın temel hedefleri arasında, İran'daki Şii karakterli İslam Devrimi'nin Irak üzerindeki etkisini sınırlandırmak, 1975 tarihli Cezayir Antlaşması ile İran'a bırakmak zorunda kaldığı toprakları geri almak, Şatt'ül Arap üzerindeki denetimi yeniden sağlamak, Kürtler üzerindeki hâkimiyetini pekiştirmek, Kuzistan Arap nüfusun taleplerini kendi çıkarları doğrultusunda desteklemek ve İran'ın petrol sahaları üzerinde denetim kurmak yer almaktaydı. Bu hedefler doğrultusunda Irak, savaşın aynı zamanda ulusal birliği güçlendireceğini ve kendisini bölgenin baskın gücü konumuna taşıyacağını düşünmüştür. Irak'ın bu dönemde saldırı seçeneğini tercih etmesinin başlıca nedeni, İran'ın devrim sonrası süreçte siyasal ve askerî bakımdan zayıfladığı kanaatidir. Ayrıca Rehineler Krizi sonrasında İran'ın ABD ile ilişkilerinin bozulması, Tahran yönetimini dış destekten mahrum bırakmıştır. Buna karşılık Irak, özellikle Suudi Arabistan başta olmak üzere bazı Arap devletlerinin desteğini alabileceğini öngörerek kendisini diplomatik açıdan daha avantajlı bir konumda görmüştür (Yücealtay, 2022, s. 24-25).

İran-İrak Savaşı, 22 Eylül 1980'de başlamış ve sekiz yıl süren yıpratıcı bir çatışma olarak Ortadoğu tarihinin en uzun konvansiyonel savaşlarından biri haline geldiği söylenebilir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 598 sayılı kararının Irak tarafından 17 Temmuz 1988'de, İran tarafından ise 18 Temmuz 1988'de kabul edilmesinin ardından ateşkes süreci başlatılmış ve savaş 20 Ağustos 1988'de fiilen sona ermiştir. Savaş boyunca taraflardan hiçbiri kesin bir üstünlük kuramamıştır. ABD yapımı silahlara dayanan İran, Washington ile bozulan ilişkileri nedeniyle özellikle yedek parçaların temini konusunda ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Buna karşılık Irak, hava gücü avantajlı bir konumda iken İran, daha geniş nüfus potansiyeline dayanarak insan gücü merkezli bir savaş stratejisi izlemiş ve özellikle kara savaşlarında direnç göstermiştir. Nihayetinde savaş, sınır hattında kalıcı ve belirleyici bir değişiklik yaratmamış; Irak çok küçük İran toprağını almayı başarmıştır (Çakırtaş, 2018, s. 58).

3.2. Basra Körfezinde Deniz Mücadelesi: Tanker Savaşlarının Başlaması

Irak, 1984 yılında “*Tanker Savaşı*” olarak adlandırılan stratejiyi uygulamaya koymuştur. Her ne kadar savaşın başlangıcından itibaren taraflar birbirlerine ait ticaret gemilerine ve yabancı bandıralı gemilere saldırılar düzenlemiş olsa da İran’ın 7 Ekim 1980’de gemilere yönelik ilk saldırısı ile Irak’ın 21 Mayıs 1981’de verdiği karşılık arasında gerçekleşen bu eylemler 1984 yılına kadar sınırlı düzeyde kalmıştır. Ancak 1984 sonrasında tanker saldırıları, önceki dönemden farklı olarak daha geniş bir stratejik amaca hizmet etmeye başlamıştır. Irak, bu yöntemle kendisini destekleyen Batılı devletlerin dikkatini çekmeyi ve onları savaşın barışçıl bir çözüme kavuşturulması yönünde harekete geçirmeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede Irak, İran’ın Hürmüz Boğazı’nı kapatma girişiminde bulunması hâlinde, özellikle Batılı ülkeler ile ABD’nin enerji arzının ciddi biçimde sekteye uğrayacağını ve bu nedenle söz konusu devletlerin sert önlemler almak zorunda kalacağını varsaymıştır. Böylece Batılı devletlerin Körfez’e yönelik müdahalesinin gecikmeyeceği düşünülmüştür. Nitekim 1983 yılı sonlarında Irak savaşın tansiyonunu yükseltmeyi amaçlamış, buna karşılık İran’dan sert açıklamalar gelmiştir. İran Meclis Başkanı Haşimi, bu durumu “*İran’ın petrol sevkiyatı durursa bundan sonra dünyada hiçbir ülke Körfez petrolü kullanmaya muktedir olamayacaktır.*” sözleriyle ifade etmiştir. Irak 1986 yılı içinde İran’ın petrol sevkiyatını engellemek için tanker savaşını sürdürse de İran rafinerilerin tamiri ve tankerlerin kurtarılması konusunda uzmanlaşmıştır. Saldırıları kısa sürede cevap vererek zayıyatı en aza indirmeyi başarmıştır. 1986 yılındaki tanker savaşları kapsamında yaşanan gelişmeler şu şekilde sıralanabilir:

- 1 Ocak, Kıbrıs tankerlerinin vurulması,
- 9 Ocak, İran donanmasının Alman, ABD ve İngiltere gemilerine müdahale etmesi,
- 19 Ocak, Alman tankerlerinin vurulması,
- 3 Mart, İran helikopterlerinin Türk tankerlerini vurması,
- 4 Mayıs, İran helikopterlerinin Suudi Arabistan tankerlerini vurması,
- İran’ın Irak hava kuvvetlerinin menzili dışında kalan bölgelerde yeni rafineri ve petrol dolum tesisleri inşa etmiştir.

2 Eylül 1986 tarihinden itibaren İran körfezde seyreden gemileri durdurup savaş malzemesi taşıyıp taşımadıklarını kontrol etmeye başlamıştı. Irak, 1987 yılının başında Harg adasına hava saldırısı düzenleyerek tanker savaşlarını sürdürmüştür. Sırrı adasına petrol taşıyan Liberya tankerine, Larak civarındaki başka bir tankere ve bir Yunan tankerine Irak hava kuvvetleri tarafından saldırı düzenlenmiştir. İran ise Kuveyt’ten gelen bir tankere füze atmış

ancak füze ateşlenmemiştir. Ayrıca bir İngiliz ve ABD gemisini durdurarak aramışlardır. Yaşanan bu gelişmeler karşısına İngiltere’de bulunan Uluslararası Gemicilik Odası ABD’ye çağrıda bulunarak körfezdeki gemi trafiğinin korunmasını istemiştir. Son iki yıl içinde 180 geminin saldırıya uğradığını iddia etmişlerdir. ABD sözcüsü Carter Doktrini gereği boğazın açık tutulduğunu 1986 yılında 98 gemiye bir önceki yılda 47 gemiye saldırı düzenlendiğini açıklamıştır (Çakırtaş, 2018, s. 73-75).

3.3. ABD’nin Körfez Politikası ve Askerî Müdahalesi

Körfez’de uzun yıllar Batı’nın, özellikle Amerikan çıkarlarının korunması açısından büyük umutlar vadeden İran Şahı, 1979 yılının ocak ayında ülkeyi terk etmiştir. 1 Şubat 1979 tarihinde devrimin karizmatik lideri Ruhullah Humeyni’nin İran’a geri dönmesiyle Şah rejimi çökerek İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu gelişme ABD’nin bölgeye yönelik olarak izlediği “Çifte Sütun” politikasının fiilen sonu olmuştur. Bölgede daha aktif bir politika izlemeye başlayan SSCB karşısında Washington yönetimi yeni bir güvenlik yaklaşımı benimsemek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede Başkan Jimmy Carter, Basra Körfezi’ni ABD için “hayati öneme sahip” bir bölge olarak tanımlamış ve “Carter Doktrini” adı altında Körfez güvenliğine yönelik yeni bir politika geliştirmiştir. Söz konusu doktrin, Başkan Ronald Reagan döneminde daha da güçlendirilerek sürdürülmüştür. Soğuk Savaş’ın sona erdiği dönemde ise ABD yönetimi, Sovyet tehdidinin yerini İran ve Irak kaynaklı bölgesel tehditlerin aldığını değerlendirerek “Çifte Kuşatma” politikasını uygulamaya koymuştur (Mammadov, 2017, s. 42). Körfez’de, ABD’nin askerî varlığını sürdürmesini sağlayan en önemli husus bölge ülkelerindeki müttefiklerinin siyasal istikrarsızlık içinde olmalarıdır. Bölge ülkelerindeki devrim tehlikesi/rejim değişikliği, ekonomik ve sosyal baskılar altında ezilen Şii grupların ayaklanma ihtimali, bu coğrafyadaki denklemleri daha da karmaşık hale getirmektedir. Örneğin, Suudi Arabistan, Umman ve Bahreyn gibi ülkelerde hüküm süren yüksek işsizlik ve siyasi baskılar iç huzursuzlukları artırırken, bu ülkelerdeki zayıf rejimler ise istikrarsız bir konuma sürüklenmektedirler (Konukçu, 2018, s. 24).

4. Hürmüz Boğazı: Krizler ve Küresel Etkiler

Hürmüz Boğazı, yer yer 33 kilometreye kadar daralan geçiş hattı üzerinden küresel petrol ticaretinin önemli bir bölümünü taşıyan ve bu özelliğiyle dünyada benzersiz konuma sahip stratejik bir deniz geçididir. Söz konusu bu yoğunluk, boğazı küresel enerji sisteminin yalnızca işlevsel merkezi değil, aynı zamanda en kritik kırılma alanlarından biri haline getirmektedir. Boğaz çevresinde süregelen jeopolitik gerilim ise bu yapısal kırılma alanı

olağanüstü bir durum olmaktan çıkarıp kronik ve sistematik bir güvenlik sorunu niteliğine dönüştürmüştür. Bu gerilimin başlıca aktörleri İran, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail arasındaki ilişki; silahlı çatışmalar, nükleer dosya, yaptırım rejimleri, bölgesel vekâlet mücadeleleri ve dönemseller söylem tırmanmaları üzerinden istikrarsız bir denge üzerinde seyretmekte, bu durum boğazın jeostratejik önemini sürekli güncel tutmaktadır (Bayram, 2026, s. 2). Boğazın bir açılıp bir kapanması da ilave bir belirsizlik yaratarak söz konusu bu etkileri yoğunlaştırmaktadır. Savaşın yol açtığı kriz, öncelikle petrol ve doğal gaz arzına yönelik riskleri artırmak suretiyle enerji fiyatları üzerinde yukarı yönlü baskı oluştururken, buna bağlı olarak küresel enflasyon dinamiklerini bozma potansiyeli taşımaktadır. Enerji maliyetlerindeki artış, özellikle enerji ithalatına bağımlı ülkelerde üretim maliyetlerini yükseltirken, sanayi üretimi ve dış ticaret dengeleri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Savaşın nihai etkisi, küresel ölçekte büyüme beklentilerinin aşağı yönlü revize edilmesine neden olmakta; sonuç olarak, enerji fiyatlarındaki her kalıcı artış, yalnızca üretim maliyetlerini değil, aynı zamanda hane halkının harcanabilir gelirini de baskılayarak talep yönlü daraltıcı etkiler ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca kriz, yalnızca enerji fiyatları üzerinden değil, aynı zamanda ticaret yolları, gıda başta olmak üzere tedarik zincirleri ve finansal piyasalar üzerinden de yayılmakta, Hürmüz Boğazı'nda yaşanabilecek aksaklıklar, Asya başta olmak üzere geniş bir coğrafyada lojistik maliyetleri artırırken, küresel ticaret hacminde yavaşlamaya yol açabilmektedir. Artan jeopolitik belirsizlik, yatırım iştahını zayıflatmakta birlikte finansal piyasalarda oynaklığı artırmaktadır (Kara, 2026).

5. Basra Körfezi'nde Küresel Güç Rekabeti ve Enerji Güvenliği

Körfez ülkeleri, 1970'li yıllarda bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından bölgedeki siyasi, ekonomik ve askerî dengeler bakımından daha büyük ülkelerin nüfuz alanında olmaları nedeniyle bir dış desteğe ihtiyaç duymuştur (Ereli, 2022, s. 37). Bununla birlikte, ABD ile güçlü rekabet içerisinde olan Rusya'nın İran'la geliştirdiği yakın ilişki, Basra Körfezi'nde güç dengelerini etkileyen önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Moskova, 1979 sonrasında yalnızca İran'ın askerî teçhizat ihtiyacını karşılayan bir aktör olarak değil, aynı zamanda Tahran yönetimiyle örtük bir siyasal yakınlaşma kuran stratejik bir ortak olarak da görünürlük kazanmıştır. Bu çerçevede İran, bölgesel krizlerde hareket kabiliyetini artırmış; ABD deniz gücüne karşı caydırıcılık sağlamak amacıyla orta ve uzun menzilli füze kapasitesini geliştirmiştir. Ayrıca 2001 yılından itibaren Rusya'nın katkısıyla nükleer bilgi birikimini ve teknolojik altyapısını ilerletmeye başlamıştır (Konukçu, 2018, s. 25). Rusya'nın İran'ın nükleer programına aktif katılımı ve desteği önemli bir uluslararası endişe haline gelmiştir (İslam, 2013,

s. 249). Basra Körfezi'ni uluslararası sistemin merkezi alanlarından biri haline getiren başlıca unsurlar üç ana ekseninde toplanmaktadır:

İlk olarak enerji boyutu: Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık yarısının ve doğalgaz rezervlerinin %40'ının bu havzada bulunması, Basra Körfezini sanayileşmiş tüm devletler için vazgeçilmez kılar. Bu nedenle bölgede ortaya çıkan herhangi bir kriz, yalnızca çevre ülkeleri değil, Tokyo'daki bir fabrikadan New York'taki bir borsaya kadar küresel üretim, ticaret ve finans ağlarını da doğrudan etkilemektedir.

İkinci olarak lojistik ve jeostratejik boyut: Hürmüz Boğazı üzerinden geçen günlük milyonlarca varil petrol, Basra Körfezini küresel enerji arz zincirinin en kritik koridorlarından biri haline getirmektedir. Bu geçit, küresel enerji arz güvenliğinin hem en güçlü hem de en kırılgan halkası yapmaktadır.

Üçüncü olarak küresel güç rekabeti: Körfez'in uluslararası siyasetteki belirleyici rolünü pekiştirmektedir. ABD'nin askeri varlığı, Çin'in "Kuşak ve Yol" girişimi ve yerel güçlerin bölgesel liderlik arayışları arasındaki karmaşık etkileşimin merkezidir. Bu çerçevede her aktör, Körfez'de elde edeceği nüfuz sayesinde hem bölgesel hem de küresel sistemdeki konumunu güçlendirmek istemektedir (Saraç, 2026).

Sonuç

Körfez bölgesi, siyasal, ekonomik ve stratejik bakımdan Orta Doğu'nun genel dinamiklerinden bütünüyle ayrı düşünülmesi de kendine özgü jeopolitik özellikleri nedeniyle ayrıca incelenmek gerektirmektedir. Bölgede İran, Irak ve Suudi Arabistan olmak üzere üç büyük; Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar ve Umman olmak üzere beş küçük devlet yer almaktadır. İran dışındaki yedi devlet etnik olarak Arap kimliği taşımaktadır. Stratejik konumu ve sahip olduğu zengin petrol ile doğal gaz rezervleri, Basra Körfezi'ni küresel ölçekte önemli bir bölge haline getirmiştir. Körfez üzerinde hâkimiyet kurma amacıyla 17. yüzyıldan itibaren Batılı devletler arasında başlayan güç mücadelesinden İngiltere üstün çıkmış; bölgedeki egemenliğini 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın ilk yarısına kadar sürdürmüştür. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ve SSCB gibi yeni küresel güçlerin ortaya çıkması, uluslararası dengelerin değişmesi, İngiltere'nin sömürgeleri üzerindeki denetimini zayıflatması ve sömürge karşıtı özgürlük hareketlerinin güç kazanması, bu ülkenin bölgedeki eski nüfuzunu kaybetmesine neden olmuştur.

Referanslar

Bayram, B. (2026, Mart). Hürmüz Boğazı Krizi ve Küresel Enerji Güvenliği:

Risk Algısından Ticari Krize. *Dipam/ Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi*(68), 1-13.

Bilge, M. L. (1992). Basra Körfezi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 5, 114-117.

Çakırtaş, H. (2018). İran-İrak Savaşı (1980-1988). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Ereli, G. (2022, Eylül). Körfez'in Değişen İran Stratejisi. *ORSAM*, 13(117), 36-39.

İslam, T. (2013). The Nuclearization Of İran And The Policy Of Russia. *Asian and African Studies*, 22(248-278).

Kara, H. T. (2026, Mayıs). Hürmüz Boğazı ve Küresel Ekonomi. *Kriter*, 11(112).

Kılıç, S. K. (2014). 19. Yüzyılda Osmanlı İdaresi Altında Basra Vilayeti ve Körfezine İlişkin Bazı Tespitler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2(54), 319-336.

Kızılkaya, O. (2013, Summer). XIX. Yüzyılın Sonu XX. Yüzyılın Başlarında Basra Körfezi'nde Uluslararası Hâkimiyet Mücadelesi. *Turkish Studies*, 8(7), 293-306.

Konukçu, Y. (2018, Haziran). Jeopolitik Güç Mücadelesi ve Basra Körfezinin Önemi. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 19-36.

Mammadov, H. (2017, Aralık). Abd'nin Basra Körfezi'ne Yönelik Güvenlik Politikaları: Çifte Sütun Politikasından Çifte Kuşatma Politikasına . Sakarya: Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü Ortadoğu Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi.

Nincic, D. J. (2009). Troubled Waters: Energy Security as Maritime Security. G. Luft, & A. Korin içinde, *Energy Security Challenges for the 21st Century* (s. 31-43). United States: Praeger Security International.

Özel, M. (2019). Deniz Güvenliği: Kavramsal Gelişimi, Ulusal ve Uluslararası Uygulama ve Strateji Belgelerine Yansımaya Yönelik Bir Analiz. D. Güler , A. Yıldız , & S. İzgi içinde, *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz*. TASAM Yayınları.

- Özgen, C. (2014). Deniz Kuvvetlerinin Enerji Güvenliğindeki Rolü: Türkiye Örneği. İstanbul: Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.
- Özgen, C. (2017, Haziran). Türkiye'nin Karadeniz'de Deniz ve Enerji Güvenliğine Yönelik Faaliyetleri. *Manisa Calal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 49-84.
- Saraç, E. (2026). Küresel Satranç Tahtasında Basra Hamlesi: Enerji, Güç ve Strateji. *Stratejik Düşünce Enstitüsü*.
- Şahin, A., & Sadioğlu, U. (2023). Türkiye Kalkınma Planlarında Deniz Güvenlik Politikaları Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 19(44), 139-180.
- Yücealtay, C. (2022). İran-İrak Savaşı ve Türkiye Üzerine Etkileri. *BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 21-34.
- Zıvkara, S. (2023). Enerji Güvenliği Ve Deniz Güvenliği Kapsamında Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası: Libya Örneği. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Turkish–American Relations Within the Framework of Strategic Cooperation

Kuzey Tunguz

Introduction

Turkish-American relations, in general terms, have always been shaped under the influence of mostly two dominant factors. The set of institutional and structural factors represents core international relations theories, respectively, liberalism and constructivism, and realism or neo-realism. Institutional factors initially rooted from the Truman Doctrine, the Military Facilities Agreement in 1954, and Turkey's NATO alignment, ultimately led to establishing strategic relations under a stable political and legal framework. Turkey's relationship with NATO is typically characterized via its primary contact with the US or Europe, which Europe historically remained as a lesser extent counterpart until the 21st century, reflecting the major role these players have had in defining Turkey's experience within the Alliance

Structural factors are primarily rooted in the distribution of power in the international system, the geostrategic position of Turkey, and the United States. The Cold War bipolar structure led to a considerable convergence of interests between Turkey and the United States in terms of Soviet containment. Turkey's geopolitical locations possess key real estate value to reach Eurasian and Middle Eastern political dynamics. Hence, American interests weighed on active cooperation with Turkey in order to fulfill its national interests. As a result, systemic security requirements and changing geopolitical circumstances have continuously impacted U.S. engagement with Turkey.

The Prelude to Modern United States–Turkey Bilateral Relations

In response to increasing Soviet pressure on its eastern frontiers, Turkey strategically chose to side with the United States and joined NATO in 1952. Turkey demonstrated its commitment to collective security during the Korean War by sending troops to assist forces headed by the United States as part of its support for the Western alliance. In exchange, Turkey became a member of NATO, which strengthened its position in the Western security framework and gave the US access to Turkish territory to expand its strategic presence close to the Soviet Union.

Turkey, under calibration of the foreign policy by the American sphere of influence and multipolarism had reconfigured policy understanding into diverse and activeness. Menderes' governments and incentives of the Foreign Secretary Mehmet Fuat Koprulu, convinced on rapprochement with Arab countries as forming an identical military alliance known as The Baghdad Treaty or CENTO (Central Treaty Organization) for preventing Soviet Sphere by creating buffer zone, aligning with U.S. policy discourse. The Baghdad Treaty included Turkey, the United Kingdom, the United States, Iran, Pakistan, and Iraq which has later left. Iraq withdrew from the pact, pursued a non-aligned foreign policy, and strengthened its connections with the Soviet Union after the military coup that toppled the Iraqi monarchy in 1958 (Kechichian, 1988).

Abovementioned diplomatic efforts showed the initial sign of Washington and Ankara sharing common objectives and similar perceptions on the security issues, however the changing circumstances forced them to follow different paths rather than a common stance on the threats.

Most notably, the Cuban Missile Crisis exposed Turkey to significant security risks and created the perception that, when U.S. interests were at stake, Turkey's national security concerns could be subordinated. First downfall in the relations realised during the unilateral uninstalation of the Jupiter Missiles, highlighting bilateral relations with the United States and Turkey, showed security of the country is not reliable to the United States if it is Washington not in favor of their national interests.

The U.S. policy in the Middle East under the Eisenhower administration took Turkey into account as an indispensable ally to help; however, circumstances later changed with the Inonu Government, which had been tackled by the Cyprus issue when it became an international crisis.

Turkey has been proven to be willing and ready to take military action for Cyprus in both the 1964 and 1974 crises. The 1964 military plan was never realised after Lyndon Johnson's Letter to the Inonu Government, warning that U.S will never allow the use of NATO and U.S. arms in the conflict and potentially exposing Turkey to the Soviet threat if such action on Cyprus is taken.

Besides Johnson's Letter, in the late 1960s, the cultivation of poppy seeds created a different tension zone between Turkey and the United States. Turkey advocated that cultivation of poppy seeds significantly contributed to the national economy, regardless of the United States

efforts on tackling the heroin trafficking, simultaneously demanding that Turkey to follow the regulation of humanitarian obligations and also asking to compensate Turkish farmers and state funding substitution for opium (Windle, 2014).

In 1971, the military handed an ultimatum to the government citing the polarisation in the country and instability caused by political heating after anti-American sentiment in the domestic sphere. The ban remained in effect until 1974, when the newly elected government lifted the prohibition on opium cultivation. This decision appeased growing anti-American sentiment within the country but, in turn, heightened tensions in Turkish-American relations (Hale, 2013).

Isolation of Turkey subsequently started after the Cyprus Operation, imposed a U.S. arms embargo, and defunding economic aid became effective immediately and coherently. Turkey decided to close the U.S. military bases, excluding the missions operating under NATO command.

While repairing relations with the United States and their gradual removal of embargoes, Turkey conducted a shift on their foreign policy to seek Soviet support in the international area, recovering from trade losses caused after the opium crisis and the Cyprus War.

Turkey and U.S. relations saw its lowest level was the 1974 Cyprus intervention, where Turks criticized their fellow ally with preserving the Turkish population and providing understanding on their stance leaving unbacked, and even protested and embargoed.

The Cyprus events and contested policies that happened earlier with the United States gave birth to a new trend in Turkish foreign policy, igniting diversification of relations. These subsequent events allowed Turkey to use leverage with the establishment of relations between the Soviet Union, not only to apply pressure but to break isolation. However, after Soviet intervention in Czechoslovakia in 1968, Turkey's economic and diplomatic concerns resurfaced and reliance on the West consequently increased (Aydın, 2004).

Furthermore, the Soviet invasion of Afghanistan in 1979 revived Turkish security concerns regarding Soviet expansionism. These developments encouraged Ankara to maintain close ties with the United States and the Western bloc, as the Soviet threat once again underscored the strategic value of Turkey's alliance commitments.

The United States and Turkey sought to sign the Defense and Economic Cooperation Agreement (DECA) in 1980 to ensure continued U.S. support to the economy. This act came up to help the Turkish economy to generate sufficiency to acquire its military needs after the 1980 coup d'état in Turkey. The Turkish Army, having huge manpower in the field was suffering from a lack of modernisation and obsolescence of the spare parts of arms parts caused mainly by the weak economy (United States General Accounting Office, 1982).

Significant economic obstacles that Turkey had to deal with were a lack of foreign cash, a large debt load, and ongoing balance-of-payments issues. Turkey faced immediate security challenges on its borders, in contrast to many of its NATO partners. The United States increased its access to Turkish military installations and intelligence facilities in exchange for its strategic role (Hale, 2013) .

In the early 1980s, NATO's commitment to burden-sharing strengthened NATO-Turkey cooperation and eased the unfavorable emotions that had arisen during the weapons embargo in Turkey. By promoting jobs and reviving important industries, NATO-related cooperation also boosted Turkey's economy.

Turgut Özal was a prominent Turkish statesman who served as Prime Minister of Turkey from 1983 to 1989 and later as President from 1989 until his death in 1993. Özal's understanding of the collapse of the communist threat would naturally decrease Turkey's geopolitical value to its allies, as NATO initially aligned with Turkey because of its real estate value, which suggests Turkey's potential to make strategic contributions.

Özal, then, was disposing of a huge importance to George W. H. Bush, as Turkey was a prominent country which borders Iraq. Bush and Özal had a proactive relationship characterized by Turkey's enthusiasm to help and assist the United States in achieving their Middle Eastern objectives. It has to be noted that Turkey was supportive not for backtracking but to prove Turkey is rather a dominant player in regional power politics and not expansionist like Iraq or Iran. The idea of an active regionalist policy was rooted in pragmatic thinking, which suggested that Turkey would ultimately benefit if it chose to align itself with the right and justified side of history. Even Özal advocated for a comprehensive NATO intervention in Iraq under a common military structure.

Özal's cabinet was altered with the crisis; many were against the "Mosul-Kirkuk" plan, as Turkey controlled these respected provinces after a military operation aiming to remove the

PKK threat and providing stability to the Northern Iraq region. This plan, however never realised due to almost full domestic opposition; military authorities, opposition parties, even Ozal's own party opposed this initiative. Turkish political actors recognised the plan as becoming a U.S. foreign policy instrument, unable to prevent potential Saddam aggression. Later, Ozal uninstalled this plan after Bush withdrew its initial support to this plan (Aydm, 2002) .

Özal sought to capitalize on Turkey's geopolitical importance by taking advantage of the crisis and positioning Turkey alongside the United States. Therefore, Turkey and the United States bilateral relations have seen their peak, as aforementioned characteristics of Ozal-Bush relations. Turkey strategically aimed to play the role of regional key state in the region with protecting and increasing U.S. support for economic development objectives and to end the Kurdish question and acquire economic gains, hit two targets with one arrow.

Gulf War Mistrust

The Gulf War marked a turning point in Turkish perceptions of its Western allies and contributed to growing mistrust in Turkey–U.S. relations. Although Turkey strongly supported the coalition against Iraq and aligned closely with the United States during the intervention, the post-war developments generated significant security concerns in Ankara.

As the UN oriented humanitarian aid campaign started, and No-Fly Zones on the 32nd and 36th parallels on Northern Iraq were announced by the United States, Great Britain, and France. Recalling Turkey's security dilemma regarding its active struggle against terrorism within and across borders, there are concerns that the No-Fly Zone act will create safe havens in Northern Iraq for the PKK and ultimately end up with independent governing in the region while maintaining strength in capabilities.

Provide Comfort was initially deployed in June 1991 as a temporary force but managed to maintain its presence until 1996 through six-month extensions, approved by the government and given authorisation by the Turkish Grand National Assembly. In 1997, it was restructured as the Operation Northern Watch, with its mandate ultimately ending in 2003. Its immediate purpose was to protect Kurdish refugees in northern Iraq who had fled toward the Turkish and Iranian borders following the suppression of uprisings against the regime of Saddam Hussein.

Quite often criticisms rose towards the presence of the operation force intensified after the declaration of a Kurdish Federal State in Northern Iraq in October 1992. Arguments were mainly that the aim of the operation is to reinforce Kurdish autonomy in favour of the PKK and other Kurdish groups, not only using it against Iraq but creating a stalking horse to achieve other objectives of the participant countries in the task force (Dündar, 2016).

However, Turkey left as doing pro bono to the United States and other partners of the coalitions, disappointedly facing the negative outcomes without compensation and reparations.

Turkish policymakers increasingly argued that the security vacuum created in northern Iraq after the Gulf War enabled the PKK to establish bases, recruit militants, and launch cross-border attacks against Turkey. Until Gulf War II, Turkey's security cooperation constrained military involvement in Northern Iraq to deal with the PKK, where the PKK issue kicked off after the de facto dismemberment of Iraq.

As Kurdish autonomy in northern Iraq expanded under the protection of the coalition-enforced no-fly zone, many in Turkey came to believe that Western policies were indirectly strengthening actors that threatened Turkish national security. Consequently, the perception emerged that the United States prioritized regional objectives over Turkey's security concerns, deepening skepticism toward its allies.

Capture of Öcalan

Abdullah Öcalan is the founder and leader of the PKK who was imprisoned in 1999. Öcalan encountered increasing diplomatic pressure from Turkey and the United States during a brief and fruitless search for refuge around Europe, including Greece, Russia, and Italy. In the end, European nations declined to offer him a safe haven, and as worries about NATO stability and ties with Turkey intensified, so did the restrictions on his travels.

Öcalan has been invited to the Greek embassy in Nairobi, Kenya, where he will be captured as a result of the American - Turkish cooperation after an intel briefing in Ankara. On 16 February 1999, Öcalan arrived at the Nairobi International Airport expecting departure to Amsterdam, a snatch and grab operation conducted by Turkish Intelligence (Boudreaux, 1999). Ankara-Washington cooperation was dependent on two factors:

1. Turkey, especially during the period of Gulf War, showed efforts to be a key ally for the United States in the region. In return earned the United States diplomatic support on

combating PKK on an international scale after recognition of PKK as a terrorist organisation, especially after the organization gained broader recognition as a terrorist group worldwide.

2. Both the United States and European allies sought to prevent tensions surrounding the Öcalan affair from escalating into a wider dispute among NATO members. Given the involvement of countries such as Greece and Italy, a coordinated resolution was viewed as necessary to preserve alliance unity and avoid friction between allies. Consequently, Öcalan's capture in February 1999 became a notable example of Turkish-American security cooperation and contributed to a temporary improvement in bilateral relations

Washington's push for EU Membership of Turkey

The United States throughout Turkey's process of becoming an EU member actively, assisted in return of its role in Iraq, President Bill Clinton and Bush both helped in 1999 Helsinki summit of European Council and 2002 Copenhagen summit in 2002 where Bush have called Danish Prime Minister Rasmussen in order to stress the strategic importance of Turkey, for contribute accession negotiations with Turkey (Müftüler-Baç, 2006, p. 66).

Washington's desire for Turkey's integration to the European Economic Community and Customs Union is showing the fact that the United States is strategically officing plans beneficial for Turkey.

Washington's support for Turkey's integration into the European Union and its earlier participation in the European Customs Union reflected a broader strategic vision. U.S. policymakers believed that anchoring Turkey more firmly within Western political and economic institutions would promote regional stability, strengthen democratic and market-oriented reforms, and reinforce Turkey's role as a reliable partner within the transatlantic community. From Ankara's perspective, American backing was interpreted as evidence that the United States continued to value Turkey's strategic importance and was willing to support policies that aligned with Turkish long-term interests. Nevertheless, despite strong American support, resistance from several European states demonstrated the limits of U.S. influence over the EU accession process and contributed to growing frustration within Turkey (Müftüler-Baç, 2008).

The Second Gulf War and the War on Terror

After the September 11 Attacks, Turkey assisted the United States by providing its Incirlik airbase for logistic needs and providing airspace for 4,000 sorties, improving the strategic partnership after the September 11 Attacks, and strengthening Turkey's role in the war on terrorism. Turkey's presence removed allegations of Islamophobia in the war on terror as a Muslim-majority secular democracy helped carry out military operations (Yavuz & Özdal, 2020). Turkey also provided assistance for the United States war on terrorism by assuming ISAF leadership and deploying 1,280 boots on the ground in Kabul.

Turkey initially opposed any earlier potential discussion on a military operation in Iraq, as the United States pressed to conduct negotiations. Abdullah Gul, then as Prime Minister, gave the green light for discussion with the United States. Turkey sought to maintain strategic depth if an upcoming war is inevitable, as the same pattern of Gulf War I when Turkey had to support the United States led coalition; in order to achieve regional leadership through power/strategic maximisation, resurged as a regional role model. The United States and Turkey agreement would provide Turkey with financial contributions, ability to deploy troops in Iraq, and exercise influence and control over Kurdish movements in the region.

The Turkish political circles aimed to create a pragmatic sphere, as the earlier Gulf crisis brought devastating consequences for Turkey, and inevitable intervention, at least it can be balanced by negotiating incentives with the United States for Turkey's support. In order to support the United States in the war, Turkey needed compensation to protect its fragile economy from any turmoil. Deals have been reached between countries at an estimated cost of \$15 billion, wishing to invest in the economy through grants and debts (Müftüler-Baç, 2006, pp. 65–69).

Although Turkey promised to prevent war with Iraq, it needed to benefit from a very deadlock situation for political and economic motivations, and the United States compensation became the prevailing determinant on Iraq policy (Yeşiltaş, 2013, p. 38).

Despite the government's willingness, military leadership was skeptical of the United States plan as the plan contained the Kurdish sentiments as a key ally in toppling Saddam. Thus, Kurds may have emerged as the main beneficiary of war and can declare independence from Iraq, extremely impacted as a cold shower to military circles (Taspinar, 2008). The National Security Council in 2002 August gathered a report to emphasise red lines towards the Iraq issue:

1. Proclamation of Independent Kurdish State,
2. Kurdish control in Mosul and Kirkuk,
3. Any means might pave the way for Kurdish statehood,
4. Isolation of Iraqi Turkomans from political structure in post-Saddam Iraq (Sönmez & Kurban, 2017, p. 18).

In spite of this, Turkey notified the United States, warning that Saddam's removal might cause the emergence of an independent Kurdish state, establishing autonomy in the oil-rich parts of the region. Nevertheless, political elites viewed this as an opportunity to deploy troops in Northern Iraq to control both the PKK insurgency and any potential threat from Kurdish nationalists (Kesgin & Kaarbo, 2010, p. 25).

Shortly after, on 6 February 2003, parliament approved the first motion, parliament passed this resolution with a 308-193 vote, and nine abstentions on renewal of bases and modernisation alongside allowance of U.S. technical and military staff to be deployed only for 3 months aimed to assist renovation of military facilities (Müftüler-Baç, 2006, p. 67).

When the Turkish government brought the field deployment motion into the parliament on 1 March 2003, the memorandum was rejected. JDP's attempt to ratify cabinet decision on allowance of American forces was rejected even though JDP held legislative majority in the parliament. Despite expectation of approval, parliament rejected the government's proposal as 264 MPs voted for the motion, 250 against, and 19 abstained creating a shock for the Bush administration (Kesgin & Kaarbo, 2010, p. 30).

One day prior to the War on Iraq, the Turkish parliament approved a motion granting the United States overflight rights, passing 332–202 with one abstention. Although the earlier 1 March motion allowing U.S. troops to deploy from Turkey had failed, the new vote provided important logistical support, and Bush still included Turkey in the "Coalition of the Willing." (Larrabee & Lesser, 2003).

One day prior to the War on Iraq, the Turkish parliament approved a motion granting the United States overflight rights, passing 332–202 with one abstention. Although the earlier 1 March motion allowing U.S. troops to deploy from Turkey had failed, the new vote provided important logistical support, and Bush still included Turkey in the "Coalition of the Willing." (Larrabee & Lesser, 2003).

Disagreements also emerged over Northern Iraq. Turkey sought to protect its security interests and argued that it reserved the option of deploying troops, while the United States opposed any unilateral Turkish intervention. To prevent conflict, U.S. envoy Zalmay Khalilzad coordinated discussions among Turkish officials, Kurdish groups, and Iraqi opposition leaders. Although Kurdish forces later advanced into Kirkuk and Mosul, U.S. assurances and control of these cities helped ease Turkish concerns (Larrabee & Lesser, 2003).

The United States increasingly relied on Kurdish partners in Iraq, limiting Turkey's influence in post-war planning. Nevertheless, the approval of overflight rights helped preserve bilateral ties. Bush personally thanked Erdoğan, and the U.S. Congress ultimately approved emergency wartime aid to Turkey, contributing to a gradual improvement in relations.

Volatility of the region inflamed tensions again, as later on 4 July 2003, the detention of 11 Turkish Special Forces operatives near Sulaymaniyah by the 173rd Airborne Brigade led Ankara to charge Ankara with an assassination plot on a local Kurdish political figure in Kirkuk (Milliyet, 2003, p. 14). Turkish soldiers have been present in the region for over a decade after the 1990-1991 Gulf War, assisting Operation Provide Comfort to safeguard security in the region. This presence has created a sense of cooperation between Turkey and the United States, but such allegations undermined confidence in bilateral relations, as Ankara expected to be informed beforehand to take necessary actions to deal with the situation. Additionally, Kurdish groups informing American troops show the United States proximity with Iraqi Kurds over Turkey and were pointing to mistrust and prioritisation of Kurds rather than Turkey (Gözen, 2003, p. 91).

Following Gul's visit to the United States, he once more significantly contributed and saved the bilateral relationship between the countries when the Bush administration asked again for the deployment of Turkish troops in Iraq. This new initiative only extended to Turkey and saw this as a significant advantage for clearing the PKK from Iraq; the United States takeover of Iraq's administration raised the question of how the PKK issue would be dealt with. In spite of everything, TGNA authorised deployment of troops to Iraq in October 2003, but local groups governing Iraq's council, which predominantly were Kurdish entities, refused Turkey's involvement, leading to the United States withdrawal of the request from Turkey. Barzani and other Kurdish leaders claimed that if Turkey remained troops in the region, it would start a military campaign against them, leading to a dispute between Turkey and the Iraqi Kurdish establishment after decades of cooperation (Müftüler-Baç, 2006, pp. 74–75).

As Kurdish groups were viewed as supplementary forces against Saddam in the field, they needed to train to fight and provide the necessary motivation for such objectives. Therefore, securing Kurdish support imminently was fatal for the United States, both to defeat Saddam and unify under the coalition. If Iraqi Kurdish groups stepped down from the coalition might have evolved into civil war and disintegration of Iraq, the United States was reluctant to eliminate the PKK or allow Turkey to unilaterally take action against it in Iraq, even at the cost of jeopardising Turkey's view towards the United States (Larrabee, 2008, pp. 8–9).

A breakthrough in U.S.–Turkish relations came after the terrorist attacks in Istanbul in November 2003. On 15 November, two synagogues were bombed, followed days later by attacks on the British Consulate and HSBC headquarters. The attacks killed 65 people, including British Consul Richard Short, and wounded nearly 1,000. As the first major Al-Qaeda attacks in a NATO member state after 11 September, they highlighted Turkey's strategic importance as a secular, Muslim-majority ally in the fight against terrorism.

By early 2004, both countries sought to repair relations despite disagreements over Iraq. Prime Minister Erdoğan and President Bush publicly reaffirmed their commitment to combating terrorism and argued that Turkey's accession to the EU would represent a defeat for Al-Qaeda. The United States continued to support Turkey's EU candidacy, viewing Turkey as an important secular democratic model for the region (Aras, 2009).

Security cooperation also expanded. At the NATO Istanbul Summit in June 2004, allies agreed to establish a training mission for Iraqi security forces, with Turkey expected to provide training facilities and expanded access to Incirlik Air Base (NATO, 2004). The United States also requested Turkey to assume command of ISAF in Afghanistan again in 2005. Economic and military cooperation increased as Turkish factories repaired U.S. armoured vehicles and Turkish firms gained access to reconstruction contracts in Iraq worth billions of dollars.

Nevertheless, security concerns remained. Following the Iraq War, Turkey feared that instability in Northern Iraq would strengthen the PKK, whose militants and leadership were largely based there. Turkey viewed its involvement in Iraq partly as a means of preventing a PKK power vacuum, but growing U.S. reliance on Kurdish groups reduced Ankara's influence in Northern Iraq and complicated bilateral relations.

U.S.–Turkey Relations in the Twenty-First Century

The emergence of a loosely structured Kurdish federal entity in Northern Iraq and Kurdish control of Kirkuk alarmed Turkey and revived discussions about military intervention after Saddam's disposal. Ankara strongly opposed the "Kurdification" of Kirkuk, but its influence over developments remained limited. The Iraqi Transitional Administrative Law of 8 March 2004 effectively recognised Kurdish self-government in Northern Iraq and designated Kurdish as an official language of Iraq. Turkey's expectations of balanced political representation for Iraq's ethnic and sectarian groups were further undermined after the 2005 elections, in which Kurdish and Shiite parties secured a dominant parliamentary majority. Nevertheless, the new Iraqi constitution granted Turcomans greater cultural and social rights, partially addressing Turkish concerns (Dawisha, 2009).

The Iraq War also contributed to the resurgence of the PKK. After a period of decline caused by the capture of Abdullah Öcalan, the PKK benefited from the power vacuum that emerged in Northern Iraq. Unlike during the 1991 Gulf War, Turkey largely avoided direct involvement in the U.S.-led coalition, reflecting concerns over the negative consequences of regional instability. However, this limited participation reduced Turkey's ability to influence post-war developments.

Growing PKK activity in northern Iraq and increasing cross-border attacks against Turkish targets created a shared interest in counterterrorism cooperation. In 2007, Ankara and Washington reached a new level of coordination when the United States agreed to provide Turkey with real-time intelligence on PKK movements in northern Iraq. Turkey improved its combatting capability and enhanced its ability to conduct targeted military operations against PKK bases. The bilateral meeting demonstrated that, despite political disagreements over Iraq, both countries remained committed to cooperation on issues of mutual security concern (Myers, 2007).

Turkey subsequently carried out numerous airstrikes against PKK targets across its southern border and launched a limited ground operation in February 2008. Although the Turkish Deputy Chief of Staff stated that there were no problems regarding intelligence sharing with the United States, the inability to prevent a major terrorist attack in October 2008 originating from northern Iraq renewed doubts within Turkey about the extent of Washington's commitment to combating the PKK. As a result, despite improvements in bilateral security

cooperation, skepticism persisted among Turkish policymakers and the public regarding the reliability of U.S. support on issues directly affecting Turkey's national security (Aliriza, 2008).

Seeking to repair relations with key allies after the Iraq War, the Obama administration placed greater emphasis on engagement and cooperation with strategically important regional actors. Turkey occupied a central position in this approach due to its NATO membership, regional influence, and role in addressing security challenges in the Middle East. In this context, Turkey welcomed the emergence of a new U.S. policy framework that aimed to reduce the negative consequences the Iraq War had created for Turkish interests.

Obama's foreign policy differed significantly from that of his predecessor, George W. Bush, both in substance and in its geopolitical vision, further elevating Turkey's importance. Elected under the slogan of "change," Obama has sought to establish a more positive relationship with the Islamic world and Middle Eastern countries.

To implement the "new" vision, the Obama administration required reliable regional partners, and Turkey emerged as one of its most important allies. Turkey's structural and institutional position in the international system aligned closely with the prevailing geopolitical circumstances. In many respects, the foreign policy pursued by the Erdoğan government corresponded with the objectives and spirit of Obama's foreign policy agenda.

One notable example of Turkey's growing international prominence was its election as a non-permanent member of the United Nations Security Council. Although Turkey secured this position with an impressive 151 votes in the UN General Assembly, the support of permanent Security Council members, particularly the United States did play an important role (Aydın, 2013).

Arab Spring and Collapse of Strategic Convergence

The "Zero problems with neighbors" policy that has been implemented by Davutoglu, State Secretary, introduced dynamic foreign affairs, rhythmic and multidimensional foreign policy successfully created rhetoric derived from the historical past, and consolidated a sense of regional leadership. The instrumental methods can be listed as diplomacy, trade, and soft power, which allowed Turkey to grow ties with the Middle Eastern countries until the Arab Spring (Yavuz & Özdal, 2020, pp. 16–17).

The Arab Spring initially created an opportunity for renewed Turkish-American cooperation. At first both countries supported popular movements demanding democratic regime change and viewed the popular uprisings as a chance to promote political reform and regional stability.

However, the convergence of the process put countries into different strategic paths, as in Egypt Turkey strongly supported President Mohamed Morsi and the Muslim Brotherhood-led government following the 2011 revolution. Yet the military coup led by Sisi in 2013 was harshly opposed by Ankara, where the United States adopted a more pragmatic approach and gradually restored relations with the new Egyptian government (Öniş, 2014).

The deepening of bilateral ties of Turkey and the United States occurred when strategic interests differed in Syria. Initially, both demanded political reforms and later departure of the Assad regime. Turkey advocated a more active policy, including stronger support for opposition groups and the establishment of safe zones along its border as the PKK's sister organisation in Syria (YPG) gained strength. The Obama administration remained reluctant to pursue large-scale military intervention and prioritized limiting direct American involvement in the conflict, especially against the YPG (Phillips, 2016).

Intensification of the Syrian Civil War after ISIS became an imminent threat transformed the nature of Turkish-American relations. While Turkey and the United States remained committed to combat terrorism and preserve regional security, they adopted fundamentally different approaches to achieving these objectives. The rapid expansion of ISIS in Syria and Iraq alarmed the United States to seek local groups to combat in the region, namely the YPG and Kurdish sentiments in the region, and gradually provided military, financial, and logistical support to the groups. In 2015, the United States further institutionalized this cooperation through the creation of the Syrian Democratic Forces (Watts, 2017) . However, Turkey strongly opposed this policy, citing YPG is an extension of the PKK, which is recognized as a terrorist organization by both Turkey and the United States.

Turkey highlighted that U.S. support to the YPG did not only benefit the PKK, but also created foundations of an autonomous Kurdish entity in Turkey's Southern borders. The divergence in threat perceptions generated unprecedented levels of mistrust in bilateral relations. While the United States regarded the YPG as a tactical partner against ISIS, Turkey interpreted Washington's actions as a disregard for Turkish security concerns. Later disagreements expanded beyond bilateral relations but cooperation within NATO, defense procurement negotiations, and regional security initiatives.

July 15 2016 Coup Attempt

The failed coup attempt in 2016 constituted another downfall of Turkish-American relations, as the Gülen Movement (FETO) held responsibility, and its leader, Fethullah Gülen, has been residing in the United States since 1999. Ultimately, the crisis began when Turkey demanded Gülen's extradition, citing that his organization had infiltrated state institutions and orchestrated the attempted overthrow of the elected government.

Although the United States immediately condemned the coup attempt and expressed its support to Turkey, it turned down the extradition request. Washington signalled that extradition must only be exercised if legal requirements are fulfilled, demanding that Turkey follow the full legal procedure. Extradition became more legal rather than political from Washington's perspective; the challenge was not to prove the Gülen Movement's pivot in the coup attempt, but to prove Gülen's direct or indirect involvement. Although Turkey viewed the collected testimonies, organizational links, communications records, and institutional infiltration as sufficient evidence of Gülen's responsibility for the coup attempt (Landler & Shear, 2016). Despite the deterioration of bilateral relations following the Syrian conflict, the United States prioritized adherence to its judicial procedures regarding Gülen's extradition request rather than responding to Turkey's expectations as a strategic ally.

Following the coup attempt, segments of the Turkish political entities and public opinion suspected U.S. involvement, although no evidence was produced demonstrating direct participation by American officials in the attempted coup. Yet, insufficient transatlantic support and lacking solidarity pulled both allies into a crisis of mistrust.

Moreover, in 2018, the detention of American pastor Andrew Brunson on charges of espionage and terrorism drew a great reaction from Washington. As the U.S. officials demanded immediate release, Turkey followed a reciprocal understanding of the rule of law, leading to the trial of Brunson. Brunson was eventually freed from charges related to involvement in the coup, creating a larger public opinion on American involvement in the coup plot. Though Brunson's crisis was a significant event in the chronology of Turkish-American relations. The Trump administration, in order to retaliate against the sanctioned Turkish Justice Minister and Interior Minister, conducted economic and financial sanctions leading to the devaluation of the Turkish Lira and economic decline (BBC News, 2018). Furthermore, Turkey's willingness to purchase the Russian S-400 Air Defence System (ADS) enlarged the conflict in the bilateral relations and NATO Alliance (CRS, 2020). Despite Turkish presence in the F-35 programme, Turkish

reconfiguration and reactive foreign policy, brought custom tax clash between Turkey and the United States. Consequently, Trump's embargo agenda on Iran has been dismayed by Turkey after strained ties.

After the delivery of S-400 ADS, Turkey, being both purchaser and manufacturer, was removed from the F-35 programme, after the United States raised concerns over S-400's potentially causing a security compromise and disintegration of NATO's defence structure. Following in 2020, the United States imposed sanctions under the Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA) specifically on the Presidency of Defence Industries (SSB) and several senior officials. Limitations on export licenses, access to specific types of funding, and defense cooperation were among the restrictions. Turkey, after a series of disagreements and bilateral retrogression in the relationships, found itself diplomatically isolated, including in NATO, and has been pushed to follow strategic autonomy after the S-400 controversy. In contrast to earlier disputes centered on regional crises like Iraq or Syria, the crisis had a direct impact on NATO interoperability and defense cooperation (Larrabee, 2019).

President Biden's installation into the office came with a negative impact on the relations when the White House pulled the official recognition of the Armenian Genocide in April 2021, further hurting ties. Nevertheless, after the Russian-Ukrainian War broke out in the region, strategic interests outweighed disagreements and autonomy. The Black Sea, the Middle East, and the Eastern Mediterranean continued to demonstrate Turkey's geopolitical significance. Turkey implemented the Montreux Convention by restricting the passage of warships through the Turkish Straits, thereby limiting Russian naval reinforcement in the Black Sea (BBC News, 2022).

Following Russia's invasion of Ukraine, Finland and Sweden submitted applications to join NATO, giving Turkey more clout in the alliance. Ankara utilized its position to gain security-related agreements and forward defense cooperation negotiations, the Biden administration also backed the upgrading and sale of F-16 fighter aircraft to Turkey, because NATO membership required majority support. The procedure reaffirmed Turkey's strategic significance and served as a reminder to the United States and its partners that Ankara continues to play a significant role in NATO security matters.

The return of Donald Trump to the White House introduced a new phase in Turkish-American relations as new U.S. foreign policy on Turkey contained rapprochement, creating

opportunities to improve relations following years of disputes over the S-400 system, Syria, and defence procurement.

The YPG issue continues to generate less friction, as Assad's removal from power also led to decreased support for the YPG in the region, consequently providing Ankara a secure framework on its Southern borders. While Syria's future remains unpredictable, the Israel-U.S. war on Iran raised questions in Ankara. Though it is safe to argue that defence and economic cooperation is highlighting the mainstream media, pointing to enhanced and recovered bilateral ties in the future (Kardaş, 2025).

Although Turkey's pursuit of strategic autonomy persists, and Turkish officials remain cautious against U.S. policymakers, in the second Trump era appear to be moving toward a more pragmatic model based on selective cooperation. Today's U.S.-Turkey ties will be largely determined by Trump's participation in the NATO summit that Ankara will host this July.

Conclusion

This study has demonstrated that Turkish-American relations have been shaped primarily by the interaction of structural and institutional factors, further explaining the interdependence of changing bilateral dynamics from the Cold War to the present. While institutional frameworks, such as NATO, binding bilateral agreements, and security cooperation mechanisms, provided durable foundations of the strategic tie; structural dynamics demonstrated shifts consistently redefined the strategic importance of the relationship through geopolitics, balance of power, and long-lasting policy on Soviet containment. Subsequently, bilateral relations entered a period of decline as a result of increasingly divergent national interests between Turkey and the United States, especially after Johnson's letter and American Question on Iraq.

As Turkey's pursuit for strategic autonomy inclined, after decreasing reliability of the United States due to lack of support during Turkey's political agenda, bilateral relations became increasingly characterized by selective cooperation rather than full-scale grand strategic alignment. Diverging threat perceptions and policy priorities evidently disagreements over regional security issues such as Iraq, Syria, and the Kurdish question.

Despite recurring tensions, Turkish-American relations have remained resilient, though episodic ruptures, largely due to enduring institutional ties within NATO and continued

convergence on key security and geopolitical interests. In this regard, the relationship has evolved into a pragmatic and varied form, shaped less by earlier Cold War geometrical ideological alignment but more by transactional cooperation in response to changing regional and global power structures.

References

Aliriza, B. (2008, October 7). PKK attacks in Turkey. Center for Strategic and International Studies (CSIS). <https://www.csis.org/analysis/pkk-attacks-turkey>

Aras, B. (2009). Turkey and the Greater Middle East. *International Journal*, 64(4), 813–832.

Aydın, M. (2002). Ten years after: Turkey's Gulf policy (1990–1991) revisited. *Middle East Critique*, 11(2), 169–184.

Aydın, M. (2004). Turkish foreign policy: Framework and analysis (SAM Papers No. 1/2004). Center for Strategic Research, Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey.

Aydın, M. (2013). Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin Ortadoğu'daki üç tarz dış politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 475–495. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduiibfd/issue/20817/222751>

BBC News. (2018, October 12). US pastor Andrew Brunson leaves Turkey after court ruling. <https://www.bbc.com/news>

BBC News. (2022, February 28). Turkey closes Bosphorus to warships under Montreux Convention. <https://www.bbc.com/news>

Boudreaux, R. (1999, February 19). A most unwanted man. *Los Angeles Times*.

Congressional Research Service. (2020). Turkey: Background and U.S. relations in brief. U.S. Congress.

Dawisha, A. (2009). Iraq: A political history. Princeton University Press.

Dündar, L. (2016). Özal dönemi Türk dış politikasında Turgut Özal'ın kişisel özelliklerinin rolü. *Atatürk Yolu Dergisi*, 15(58), 1–20. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000437

Gözen, R. (2003). Causes and consequences of Turkey's out-of-war position in the Iraq War of 2003. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 34, 91–118.

Hale, W. (2013). *Turkish foreign policy since 1774* (3rd ed.). Routledge.

Kardaş, Ş. (2025). Turkey's long game in Syria: Moving beyond ascendance. *Middle East Policy*, 32(1).

Kechichian, J. A. (1988). Baghdad Pact. In *Encyclopaedia Iranica*.
<https://www.iranicaonline.org/articles/baghdad-pact>

Kesgin, B., & Kaarbo, J. (2010). When and how parliaments influence foreign policy: The case of Turkey's Iraq decision. *International Studies Perspectives*, 11(1), 19–36.
<https://doi.org/10.1111/j.1528-3585.2009.00395.x>

Landler, M., & Shear, M. D. (2016, July 16). U.S. rejects Turkey's request to extradite Fethullah Gulen. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com>

Larrabee, F. S. (2008). Security challenges. In *Turkey as a U.S. security partner* (pp. 9–28). RAND Corporation.

Larrabee, F. S. (2019). *Turkey and the United States: A fragile relationship*. RAND Corporation.

Larrabee, F. S., & Lesser, I. O. (2003). *Turkish foreign policy in an age of uncertainty*. RAND Corporation.

Müftüler-Baç, M. (2006). Turkey and the United States: The impact of the war in Iraq. *International Journal*, 61(1), 61–81. <https://doi.org/10.1177/002070200606100104>

Müftüler-Baç, M. (2008). Turkey's accession to the European Union: Institutional and political challenges. *Journal of European Integration*, 30(2), 145–160.

Myers, S. L. (2007, November 6). Bush vows to help Turkey with Kurds. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2007/11/06/world/europe/06prexy.html>

Öniş, Z. (2014). Turkey and the Arab Spring: Between ethics and self-interest. *Insight Turkey*, 16(3), 19–30.

Phillips, C. (2016). *The battle for Syria: International rivalry in the new Middle East*. Yale University Press.

Sönmez, A. S., & Kurban, S. (2017). Turkey's Northern Iraq policy within the dilemma of national security problems and economic cooperation (2003–2015). *European Scientific Journal*, 13(3), 14–27.

Taspınar, Ö. (2008). Turkey's Middle East policies: Between neo-Ottomanism and Kemalism. Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/files/cmec10_taspinar_final.pdf

United States General Accounting Office. (1982). The Defense and Economic Cooperation Agreement: U.S. interests and Turkish needs (Report No. ID-82-31). U.S. Government Printing Office.

Watts, S. (2017). Countering ISIS: The U.S. and Kurdish forces in Syria. RAND Corporation.

Windle, J. (2014). A very gradual suppression: A history of Turkish opium controls, 1933–1974. *European Journal of Criminology*, 11(2), 195–212. <https://doi.org/10.1177/1477370813494818>

Yavuz, N., & Özdal, B. (2020). Turkey's role within regional security complex theory: A contextual analysis on Turkish foreign policy after September 11, 2001 terrorist attacks. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 8(2), 1–33. <https://izlik.org/JA88SL22CS>

Yeşiltaş, M. (2013). Turkey's quest for strategic autonomy in the Middle East. *Turkish Studies*, 14(1), 1–25.

Development Without Conditionality?

Chinese Development Discourse and China-MENA Relations

Dagmar Angelovicova

Introduction

China's expanding role in the Middle East and North Africa (MENA) is frequently examined in terms of energy security, infrastructure finance, trade corridors, digital connectivity, and great-power competition. Such material dimensions are indispensable, yet they do not fully explain how Beijing legitimizes its regional presence. Chinese official discourse does not merely describe cooperation with Arab and MENA states. It constructs a political meaning around development. Through official primary sources, China presents its engagement as a sovereignty-respecting, mutually beneficial, and non-interventionist alternative to Western conditionality.

The research question guiding this paper is: How does Chinese official discourse frame China-MENA development cooperation as an alternative to Western conditionality? The argument developed here is that Chinese official discourse constructs its alternative through three interrelated frames. First, it contrasts Chinese cooperation with Western conditionality by emphasizing sovereignty, non-interference, equality, and states' right to choose their own development paths. Second, it defines development primarily through practical cooperation in infrastructure, energy, trade, finance, technology, food security, health, and green innovation, thereby replacing the language of governance reform with the language of project delivery. Third, it embeds China-MENA cooperation within a broader Global South narrative that presents China as a partner in building a more equal, multipolar, and development-centered international order.

A critical reading is nevertheless necessary. Chinese official discourse rejects Western-style political conditionality, but it does not remove power from development cooperation. Instead, power may shift from explicit policy conditions to less visible forms of influence, including financing structures, contractor dependence, technological standards, sectoral concentration, market access, and diplomatic expectations. Consequently, the central question is not whether Chinese development cooperation is literally free of conditionality, but how "non-conditionality" becomes a political narrative through which China differentiates itself from Western development institutions.

Method and Source Base

A qualitative discourse-analytical approach is used to examine how Chinese official primary sources frame development cooperation with MENA states. The analysis focuses on recurring concepts such as sovereignty, non-interference, equality, mutual benefit, common development, shared future, South-South cooperation, high-quality Belt and Road cooperation, and civilizational mutual learning. These terms are treated not as neutral diplomatic vocabulary, but as part of a structured narrative through which Beijing presents Chinese cooperation as legitimate, attractive, and normatively distinct from Western models.

The paper situates this official discourse within secondary literature on conditionality, Chinese development finance, China's Global South strategy, and China-MENA relations. The purpose is not to measure the material outcomes of Chinese projects, nor to determine whether all Chinese claims are empirically fulfilled. Rather, the objective is to analyze how the discourse works politically: what it emphasizes, what it contrasts itself against, and what forms of power it leaves less visible.

Western Conditionality and the Chinese Counter-Frame

Western conditionality refers to the practice of linking financial assistance, lending, aid, or institutional support to policy commitments by recipient governments. In the case of IMF lending, financing is commonly released in installments and tied to prior actions, performance criteria, indicative targets, and structural benchmarks (IMF, 2023). These conditions often concern fiscal policy, debt management, public expenditure, arrears, banking reform, governance, and institutional restructuring. Conditionality is therefore not merely a technical instrument of financial oversight but also a mechanism through which external institutions influence domestic policy space.

IMF and World Bank conditionality became especially controversial through its association with the Washington Consensus. Williamson (2004) emphasized that the original Washington Consensus referred to a set of policy reforms widely accepted in Washington in the late 1980s, rather than a universal neoliberal doctrine. However, the term later acquired a broader political meaning, becoming associated with liberalization, privatization, deregulation, fiscal discipline, and a reduced role for the state. Gore (2000) similarly argues that the Washington Consensus transformed development thinking by privileging market-oriented reform and narrowing the range of legitimate development strategies.

Empirical studies of conditionality further demonstrate why the concept remains politically sensitive in the Global South. Kentikelenis, Stubbs, and King (2016) show that IMF programs between 1985 and 2014 contained extensive policy conditions across a wide range of countries, raising persistent concerns about policy autonomy and development space. Even when Western institutions revise their language or modify their instruments, conditionality remains associated with external surveillance, austerity, institutional reform, and normative judgment.

Chinese official discourse intervenes precisely at this point. Beijing presents itself as a development partner that does not demand political liberalization, does not publicly rank regimes according to liberal-democratic criteria, and does not make cooperation dependent on governance reform. The contrast with Western conditionality is not always stated directly, but it is repeatedly implied through the language of sovereignty, equality, mutual benefit, and development paths suited to national conditions. Chinese discourse, therefore, constructs an alternative not only at the level of policy instruments but also at the level of legitimacy.

Sovereignty and Non-Interference as Development Principles

Sovereignty is the strongest foundation of China's development discourse in the MENA region. China's official language repeatedly links cooperation with Arab states to mutual respect for sovereignty, territorial integrity, non-interference, equality, mutual benefit, and peaceful coexistence (State Council of the PRC, 2016). Development is not framed as a process through which external actors correct domestic institutions. Rather, it is presented as a nationally chosen path that should reflect each country's historical conditions, political preferences, and development priorities.

Official speeches on China-Arab cooperation reproduce this logic in more explicitly political language. China supports Arab states in independently exploring development paths suited to their national conditions and in safeguarding sovereignty, territorial integrity, and national dignity (Xi, 2022). The vocabulary of "solidarity," "mutual assistance," "equality," and "mutual benefit" reinforces the idea that China-MENA cooperation is a relationship among formally equal partners, not a hierarchy between reforming donor and deficient recipient.

For many MENA governments, this discourse has clear political appeal. Regional states have experienced Western pressure through democracy promotion, sanctions, human rights criticism, debates over post-2011 interventions, and structural adjustment. China's emphasis on non-interference speaks directly to these sensitivities. Friedrichs (2019) argues that China's

popularity in the Middle East and Africa cannot be explained solely through material interest since identity, perception, and symbolic positioning also matter. Chinese discourse works at precisely this level because it offers not only investment and trade, but also recognition without overt political tutelage.

Even so, the sovereignty frame has important limitations. It defines autonomy primarily at the level of the state, not at the level of society. Chinese discourse emphasizes governments' right to choose their development paths, yet pays less attention to public accountability, labor rights, environmental participation, civil society oversight, procurement transparency, or the interests of local communities affected by major projects. Non-interference may protect recipient governments from external pressure, but it does not necessarily protect citizens from unaccountable development decisions. The discourse, therefore, challenges Western hierarchy while simultaneously privileging executive state authority.

Development as Project Delivery

Development is framed in Chinese discourse by a practical, project-oriented vocabulary. Instead of emphasizing governance reform, institutional restructuring, or political conditionality, Beijing foregrounds infrastructure, energy, investment, trade, finance, digital connectivity, industrial capacity, health, food security, and green development. The 2016 policy framework organizes cooperation around energy as the core, infrastructure and trade-investment facilitation as key supporting areas, and advanced sectors such as nuclear energy, space, and new energy as breakthrough fields (State Council of the PRC, 2016). Development is therefore defined in material, sectoral, and output-oriented terms.

The practical vocabulary is not merely rhetorical. Fulton (2026) shows that China's Belt and Road engagement in the Arab world is structured around energy, infrastructure, trade, investment, and advanced technologies. Petranek (2019) similarly argues that the BRI in the Middle East links economic development to political influence, particularly through infrastructure and connectivity projects. Chinese discourse may present cooperation as technical and pragmatic, yet the prioritized sectors are strategically significant because they shape logistics, energy systems, industrial networks, and digital infrastructure.

Xi's 2024 speech at the 10th Ministerial Conference of the China-Arab States Cooperation Forum continues this project-oriented framing by emphasizing alignment of development strategies, oil and gas cooperation, infrastructure, trade, investment, artificial intelligence, green innovation, and financial cooperation (Xi, 2024). Wang Yi's 2024 remarks

also present numerical evidence of cooperation, including Arab participation in the Belt and Road Initiative and development projects under the Global Development Initiative framework (Wang, 2024). The use of project numbers, sectoral lists, and implementation language gives the discourse a performative quality. China presents itself not only as a partner that respects sovereignty but also as one that delivers tangible development outcomes.

Project-oriented discourse strengthens China's claim to be an alternative to Western conditionality. It suggests that development should be judged by infrastructure, energy security, logistics, trade access, digital systems, training, and industrial capacity rather than by compliance with externally defined governance standards. However, practical cooperation does not automatically produce structural transformation. Infrastructure may improve connectivity without generating local supplier integration. Energy cooperation may increase revenue while reinforcing commodity dependence. Digital cooperation may modernize administrative and commercial systems while deepening reliance on Chinese firms, platforms, standards, or surveillance technologies. Consequently, project delivery is a powerful diplomatic language, but it is not sufficient as a developmental guarantee.

South-South Cooperation and the Politics of Recognition

Global South solidarity forms a third central layer of Chinese official discourse. China does not present itself as a conventional donor standing above recipient states. Rather, it identifies itself as a developing country and frames Arab states as partners in a shared struggle for development, sovereignty, and international recognition. Xi's 2022 speech presents China-Arab cooperation as an example of South-South cooperation based on equality, mutual benefit, inclusiveness, and mutual learning (Xi, 2022). The Global Development Initiative similarly defines development as a central response to global inequality, post-pandemic recovery, and the widening development gap (Ministry of Foreign Affairs of the PRC, 2021).

China's Global South discourse shifts development cooperation from a donor-recipient relationship to a shared political project. Instead of presenting Beijing as a teacher of institutional reform, the discourse presents China as a partner in building a fairer international order. Wang Yi's 2024 speech links China-Arab cooperation to mutual support on core interests, common development, and the legitimate rights of developing countries (Wang, 2024). Xi's 2024 speech similarly connects China-Arab cooperation to a more equal multipolar world and more inclusive economic globalization (Xi, 2024). Development is thus narrated not simply as economic growth, but as part of a wider challenge to Western-centered hierarchy.

Murphy (2022) provides an important framework for interpreting this discourse. She argues that China's activity in the Middle East and Africa forms part of Beijing's effort to construct an alternative international order in the Global South. However, her analysis also shows that this order is pragmatic, selective, and uneven rather than fully revolutionary. China is not simply replacing Western institutions, nor is it offering a coherent universal development model. Instead, it is building parallel practices, partnerships, and forums that expand Chinese influence while appealing to dissatisfaction with Western dominance.

Regional actors are not passive recipients of Chinese narratives. Alsudairi and Ghiselli (2025) show that Sino-Middle Eastern futures are imagined differently by Chinese and regional actors, and that China's role is often interpreted in terms of pragmatism, hedging, and transactional expectations. MENA governments may welcome China's language of non-interference and multipolarity. However, they also use it strategically to diversify partnerships, improve bargaining power, and avoid exclusive dependence on the United States or Europe. The appeal of Chinese discourse, therefore, lies partly in what it allows regional governments to claim about themselves: that they are protecting sovereignty, widening strategic options, and participating in a more plural international order.

Non-Conditionality and Hidden Forms of Power

Non-conditionality is the most politically attractive yet analytically ambiguous element of Chinese development discourse. If conditionality is defined narrowly as explicit demands for political liberalization, governance reform, privatization, austerity, or institutional restructuring, then Chinese cooperation is generally less conditional than Western institutional lending. However, if conditionality is understood more broadly as the structuring of policy choices through finance, infrastructure, technology, markets, and diplomatic dependence, then China's model is not free from power.

Chinese development finance illustrates this ambiguity. Dreher et al. (2018) warn against treating Chinese official finance as a single category, distinguishing between development assistance and other forms of state-backed financing. This distinction matters because many Chinese engagements are not aid in the narrow sense. They may take the form of export credits, commercial loans, construction contracts, investment agreements, or state-backed finance tied to Chinese firms and strategic sectors. The absence of liberal political conditionality, therefore, does not mean the absence of obligations, constraints, or asymmetrical bargaining.

Brautigam (2020) rightly criticizes the simplified “debt-trap diplomacy” narrative and argues that many claims about deliberate Chinese debt traps are empirically weak. Her critique is important because the analysis of Chinese finance should avoid reproducing sensationalist or poorly evidenced arguments. Nevertheless, rejecting the debt-trap narrative does not require ignoring debt risks, contractual opacity, limited transparency, contractor dominance, or unequal negotiating capacity. A more precise critique is therefore needed: Chinese cooperation may not impose Western-style policy conditions, but it may still generate structural dependence through project finance, infrastructure governance, repayment obligations, and sectoral concentration.

Security and soft power also reveal the limits of the official narrative. Ghiselli and Morgan (2021) show that China’s growing economic and human presence in MENA creates vulnerabilities for Beijing, especially where Chinese companies and workers operate in unstable environments. Shawamreh (2025) similarly argues that China’s soft power expansion in MENA remains selective and limited, particularly when compared with Beijing’s broader ambitions. These findings complicate the official image of smooth mutual benefit. They suggest that China’s regional presence produces contradictions, risks, and frictions that are largely absent from the language of shared development.

The Regional Appeal of the Chinese Alternative

The appeal of Chinese development discourse in MENA is closely connected to regional political and economic priorities. Gulf states seek diversification, technological upgrading, energy-transition partnerships, logistics expansion, and strategic hedging. Infrastructure-constrained states seek finance, construction capacity, and trade connectivity. Sanctioned or diplomatically isolated states may find China’s non-interference language especially valuable because it reduces the political costs of external partnership. Fardella and Ghiselli (2024) show that Gulf debates on China reflect both opportunity and caution: China is seen as economically important, but regional actors remain aware of the complexities of Chinese power.

Gulf and broader MENA engagement with China, therefore, cannot be reduced to dependency or enthusiasm. Many regional governments approach China pragmatically, using Chinese cooperation to widen policy options while maintaining relations with Western partners. China’s discourse is effective because it does not require a formal ideological break with the West. It offers a language of diversification, sovereignty, and autonomy that regional states can integrate into their own foreign-policy narratives.

Chinese official discourse is also flexible enough to serve different regional needs. Saudi Arabia and the United Arab Emirates can read it through diversification, technology, and logistics. Egypt can connect it to infrastructure and development finance. Iran can interpret it through resistance to Western sanctions and multipolarity. Other Arab states may value training, trade, energy cooperation, or diplomatic recognition. Such flexibility gives Chinese discourse broad appeal, but it also makes the concept of “mutual benefit” analytically vague. Without clear criteria for local employment, technology transfer, debt sustainability, environmental standards, procurement transparency, and domestic value creation, mutual benefit remains more of a diplomatic claim than a measurable development standard.

Conclusion

Chinese official discourse frames China-MENA development cooperation as an alternative to Western conditionality through a coherent vocabulary of sovereignty, non-interference, equality, mutual benefit, South-South cooperation, common development, and shared future. Official primary sources portray China as a partner that respects national development paths and prioritizes practical cooperation over demands for political reform. The discourse is politically effective because it responds to long-standing dissatisfaction with Western conditionality, especially in regions where intervention, sanctions, structural adjustment, and governance pressure have shaped historical memory. Official discourse, however, should not be mistaken for empirical reality. Non-interference does not automatically create equality. Project delivery does not automatically produce structural transformation. South-South language does not automatically remove hierarchy. Chinese cooperation may avoid explicit Western-style conditionality, but it can still generate indirect forms of dependence through finance, infrastructure, technology, contractor networks, trade asymmetries, and diplomatic expectations.

Development without conditionality is therefore best understood as a political claim rather than a settled empirical conclusion. Beijing offers not only alternative financing but also an alternative language of legitimacy. For many MENA governments, this language is valuable because it affirms sovereignty, supports strategic diversification, and reduces the normative pressure associated with Western partnerships. However, the developmental consequences remain contingent. China’s model may widen policy options for MENA states. However, genuine transformation depends on local ownership, technology transfer, domestic industrial integration, transparency, employment effects, and the capacity of regional states to negotiate beyond symbolic mutual benefit. The central issue is not whether China provides development

without conditionality, but what kinds of power relations become less visible when conditionality is defined only in Western institutional terms.

References

Alsudairi, M., & Ghiselli, A. (2025). *Narratives of Sino-Middle Eastern futures: In the eye of the beholder*. Cambridge University Press.

Brautigam, D. (2020). A critical look at Chinese “debt-trap diplomacy”: The rise of a meme. *Area Development and Policy*, 5(1), 1–14.

Dreher, A., Fuchs, A., Parks, B. C., Strange, A. M., & Tierney, M. J. (2018). Apples and dragon fruits: The determinants of aid and other forms of state financing from China to Africa. *International Studies Quarterly*, 62(1), 182–194.

Fardella, E., & Ghiselli, A. (Eds.). (2024). *Power shifts? China’s growing influence in the Gulf: Key trends and regional debates in 2023*. ChinaMed.

Friedrichs, J. (2019). Explaining China’s popularity in the Middle East and Africa. *Third World Quarterly*, 40(9), 1634–1654.

Fulton, J. (2026). *Building the Belt and Road Initiative in the Arab world: China’s Middle East math*. Routledge.

Ghiselli, A., & Morgan, P. (2021). A turbulent Silk Road: China’s vulnerable foreign policy in the Middle East and North Africa. *The China Quarterly*, 247, 641–661.

Gore, C. (2000). The rise and fall of the Washington Consensus as a paradigm for developing countries. *World Development*, 28(5), 789–804.

International Monetary Fund. (2023). *IMF conditionality*.

Kentikelenis, A. E., Stubbs, T. H., & King, L. P. (2016). IMF conditionality and development policy space, 1985-2014. *Review of International Political Economy*, 23(4), 543–582.

Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. (2021). *Global Development Initiative—Building on 2030 SDGs for stronger, greener, and healthier global development*.

Murphy, D. C. (2022). *China’s rise in the Global South: The Middle East, Africa, and Beijing’s alternative world order*. Stanford University Press.

Petranek, L. M. (2019). Paving a concrete path to globalization with China's Belt and Road Initiative through the Middle East. *Arab Studies Quarterly*, 41(1), 7–32.

Shawamreh, R. (2025). China's soft power (non) expansion in the MENA region. *Cogent Social Sciences*, 11(1).

State Council of the People's Republic of China. (2016). *China's Arab Policy Paper*.

Wang, Y. (2024, May 30). *Let us take real action to build a China-Arab community with a shared future*. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China.

Williamson, J. (2004). *The Washington Consensus as a policy prescription for development*. Peterson Institute for International Economics.

Xi, J. (2022, December 10). *Carrying forward the spirit of China-Arab friendship and jointly building a China-Arab community with a shared future in the new era*. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China.

Xi, J. (2024, May 30). *Further deepening cooperation and moving forward to step up the building of a China-Arab community with a shared future*. State Council of the People's Republic of China.

The Politics of Translation and Global Feminism: Nawal El Saadawi in Transnational Circulation

Rengin Onaran

Introduction

The entry of feminist ideas originating in non-Western contexts into global intellectual and academic spaces is rarely a neutral cross-border transaction. Instead, it is a highly contested process governed by structural inequalities, geopolitical hierarchies and the material realities of the global knowledge economy. When the voices of thinkers from the Global South circulate transnationally, their reception is heavily mediated by Western publishing houses, academic institutions and translation practices that frequently reshape the texts to conform to pre-existing cultural expectations. This academic paper explores these dynamics by using the prominent Egyptian feminist, medical doctor and author Nawal El Saadawi as its central case study.

Throughout her life, El Saadawi engaged in a radical, multi-front struggle against what she identified as a unified system of class oppression, neo-imperialism, religious fundamentalism and patriarchal control within Egypt and the broader Arab world. Her landmark structural critiques, such as *The Hidden Face of Eve: Women in the Arab World* (first published in Arabic in 1977) and her personal account of state incarceration, *Memoirs from the Women's Prison*, were explicitly rooted in local political, economic and material realities. However, when these works crossed geographical and linguistic borders into the Anglo-American and European domains, their radical localized contexts were often muted or fundamentally reauthored.

This paper argues that the transnational circulation of Nawal El Saadawi's work exemplifies how Western publishing and academic institutions exercise hegemonic cultural power by framing, translating and consuming Global South feminist discourse through an essentialised, Eurocentric lens. Rather than engaging with El Saadawi's structural critiques of global capitalism, state authoritarianism and neo-colonialism, the transnational market frequently decontextualizes her texts, reducing them to localized cultural pathologies or using them to validate a paternalistic Western rescue narrative. By integrating postcolonial translation theory with critiques of the global division of labour in knowledge production, this paper analyses how the politics of translation can transform a radical localized political challenge into a tool of cultural hegemony and soft power in international relations. In doing so, it highlights the urgent need to decolonise transnational feminist scholarship and move toward a model of reflective solidarity that respects the historical specificity and political agency of non-Western feminist struggles.

The Politics of Representation: Western Framing and the Reception of the Non-Western “Other”

The transnational reception of Nawal El Saadawi cannot be separated from the institutional frameworks of Western academia and publishing, which act as primary gatekeepers for the global intellectual market. As Amal Amireh (2000) demonstrates, the Western literary and academic marketplace enforces a highly selective framing of Arab women writers, frequently creating a “double standard” where these authors are celebrated only when their work appears to validate Western preconceptions of an inherently backward, misogynistic and static Middle East. When El Saadawi’s *The Hidden Face of Eve* was translated into English in 1980, it was instantly catapulted into the Western feminist canon. However, this global visibility was achieved through a selective appropriation that fundamentally altered the text’s ideological architecture.

In its original Arabic context, *The Hidden Face of Eve* was a comprehensive political and economic treatise that linked the oppression of Arab women directly to foreign exploitation, class inequalities, global capitalist structures and historical shifts in national governance. El Saadawi explicitly argued that women’s subjugation was not an inherent product of Islamic theology but rather a structural feature of a patriarchal class system exacerbated by international imperialism and corporate globalization. Yet, as Amireh (2000) notes, when the text was packaged for Western audiences, the publishing apparatus systematically foregrounded the chapters on female genital mutilation (FGM) and sexual violence, isolating these sensationalised physical violations from El Saadawi’s broader systemic critique of global political economy.

This reductionist reception reflects what Lila Abu-Lughod (2015) identifies as a pervasive Western “moral crusade” that constructs the Muslim woman as a monolithic, silent victim trapped within an exceptionally barbaric culture. This framing relies heavily on a selective focus on spectacular bodily harms, such as veiling, FGM or honour crimes, to generate an essentialised representation of non-Western women that Abu-Lughod terms the “caged virgin” narrative. Within this discursive economy, El Saadawi was transformed by Western critics into a solitary, heroic figure fighting against a uniformly oppressive Islamic tradition. Blurbs on her English editions frequently romanticise her as a “heroine” shouting a “cry from the heart” on behalf of downtrodden women, a rhetorical strategy that individualises her struggle and strips it of its rigorous materialist analysis.

By framing El Saadawi as an exceptional voice operating in an intellectual vacuum, Western institutions engage in a form of cultural reductionism that Abu-Lughod calls “writing

against culture” when ignored. This erasure denies the existence of a rich, vibrant history of indigenous Arab and Egyptian feminism that long preceded El Saadawi and operated alongside her. Thinkers like Leila Ahmed and Fatima Mernissi have extensively documented how Middle Eastern gender debates have deep historical roots within local anti-colonial, secular and religious reform movements. However, the Western publishing market systematically obscures these indigenous networks, preferring a narrative of singular victimization that satisfies a consumer demand for exoticism.

This institutional framing has profound political utility. By flattening the material realities of Egyptian women into a simplistic binary of an enlightened West versus a medieval East, Western academic and media structures transform El Saadawi’s texts into what Abu-Lughod calls “instruments of rescue” (2015). Her work is frequently invoked not to foster an egalitarian critique of international capitalism or neo-imperialism but to validate the moral superiority of liberal democracies, providing a pseudo-feminist rationale for external political and even military interventions in the Global South under the guise of human rights and humanitarianism.

Postcolonial Translation Theory and the Reshaping of Political Context

Translation is not a mechanical, transparent linguistic transfer but a highly ideological practice that can either preserve the radical alterity of a text or forcefully domesticate it to serve the cultural mandates of the target language. Lawrence Venuti’s (1995) concept of the “translator’s invisibility” describes a dominant Anglo-American translation ethos that prioritises fluency, smoothness and readability, creating the illusion that the translated text is a transparent reflection of the author’s original thoughts. This strategy of “domestication” systematically flattens the linguistic, stylistic and political specificities of the source language, assimilating foreign cultural contexts into the familiar ideological constructs of the domestic market.

In the transnational circulation of Nawal El Saadawi’s work, this domesticating impulse is explicitly visible in the structural alterations made to her translated texts. The English edition of *The Hidden Face of Eve*, translated and edited by her husband Sherif Hetata, features a completely reauthored preface and structural rearrangement compared to the original Arabic edition. In her original writing, El Saadawi adopted a rigorous materialist methodology that integrated personal narrative with historical and socio-economic analysis, explicitly targeting local state structures, class exploitation and the neo-colonial complicity of Arab elites. However, to ensure publication and critical viability within the Western market, the translation

smoothed over these dense, localized political polemics. The text was rearranged to lead with highly descriptive, visceral accounts of sexual aggression and female circumcision, effectively substituting a localized structural critique with a universalised narrative of female bodily victimization.

From the perspective of postcolonial translation theory, as articulated by scholars like Susan Bassnett and Harish Trivedi, translation in a postcolonial context is an arena of unequal cultural exchange where texts from dominated languages are rewritten to accommodate the hegemonism of the “World Republic of Letters”. When a text is translated from a politically marginalized language like Arabic into a globally dominant language like English or French, it undergoes a process of *littérisation*—a term Pascale Casanova (1999) uses to describe the linguistic transmutation required for a peripheral work to gain literary visibility and legitimacy in the central central banks of global literature.

For El Saadawi, this *littérisation* functioned as a form of discursive colonization. Her texts were stripped of their localized, revolutionary specificity and forced into a universalised feminist framework that treats “women” as an already constituted, coherent group bound by a synchronous, cross-cultural sameness of oppression. In her landmark essay “Under Western Eyes”, Chandra Talpade Mohanty (2003) critiques this analytic move, demonstrating how Western feminist discourse frequently constructs a monolithic “Third World Woman” as a singular, ahistorical subject defined exclusively by her status as a powerless victim of a universal patriarchy. By erasing the class, national and historical heterogeneities of non-Western women’s lives, this domesticating translation strategy robs authors like El Saadawi of their political agency, transforming their radical text into what Mohanty calls a “stable, ahistorical something” that merely confirms the Western reader’s presuppositions of their own secular, liberated and modern status.

Furthermore, as Gayatri Chakravorty Spivak (2008) argues in her critique of the institutionalization of knowledge, this translation practice reflects a profound epistemic violence that imposes a predictive, Eurocentric scenario upon parts of the globe not historically centred in Europe. Spivak notes that the translation of non-Western texts within the academic machine often isolates local struggles into “local foci” or pure raw data, stripping them of their philosophical and structural challenge to global relations of rule. When El Saadawi’s *Memoirs from the Women’s Prison* is read in Western classrooms, it is frequently consumed as a transparent testimonial of an individualised woman’s suffering under a localized, exotic tyranny, rather than as a sophisticated critique of how state authoritarianism colludes with global political and economic networks to discipline dissent. The domesticating translation

flattens the text's internal contradictions and stylistic disruptions, forcing it to serve as a pedagogical example of a "Third World victim" rather than an active site of critical postcolonial theory.

Intellectual Geopolitics: Inequalities in Global Knowledge Production

The selective framing and domesticating translation of Nawal El Saadawi's work are symptoms of a larger structural reality: the profound inequalities that govern the intellectual geopolitics of global knowledge production. The international academic space is structured around an unequal division of labour that replicates colonial patterns of extraction and economic dependency. As Syed Farid Alatas (2003) demonstrates, global social sciences are characterised by an academic dependency where the centres of Euro-America function as the primary producers of theory, concepts and analytical categories, while the peripheries of the Global South are relegated to the status of consumers of theory and suppliers of raw, empirical data.

This global division of labour finds its spatial and cultural mapping in what Pascale Casanova conceptualizes as *The World Republic of Letters*. Casanova suggests that there exists a relatively autonomous literary universe with its own frontiers, its own central banks of credit and its own standard of measurement—a literary Greenwich Meridian—that determines what is modern, contemporary and legitimate. This world republic is characterised by a structural violence and an "unequal trade" where the central spaces (primarily Paris, London and New York) hold a monopoly on the power of consecration. For a writer from a literarily dispossessed or peripheral space like Egypt to achieve international visibility and entry into the universal canon, their work must cross these highly policed borders and be validated by central critical authorities.

When El Saadawi's texts entered this global literary space, they were subjected to these centralizing and homogenizing forces. Her writings were not received as peer interventions in global political philosophy; instead, they were treated as empirical raw material—raw narratives of victimization—that required the theoretical tools of Western academia to be made intelligible. Her work was integrated into Western women's studies curricula through what Chandra Talpade Mohanty calls a "corporate model of multiculturalism", a pedagogical practice that adds on non-Western texts as exotic variations on Eurocentric themes while leaving hegemonic theoretical frameworks totally unchallenged. El Saadawi's texts were consumed as pure experience, a category that Mohanty notes is frequently individualised and essentialised

within neoliberal academic spaces to avoid an anticapitalist critique or an analysis of structural relations of rule.

This intellectual geopolitics reinforces what Gayatri Chakravorty Spivak (2008) identifies as the core dogmatic-critical divide within the international teaching machine. Spivak argues that Western academic institutions often read speculative, Eurocentric morphologies as adequate blueprints for global social justice, thereby transforming critical philosophies into dogmatic instruments of rule. When non-Western feminist texts are brought “outside in” to the teaching machine, they are often subjected to a strategic essentialism that flattens their internal subversions. El Saadawi’s radical localized project, which explicitly sought to ally women’s liberation with democratic, socialist and anti-imperialist mass movements, is neutralised. Her complex text is forced to operate within a liberal individualist paradigm concerned exclusively with personal lifestyle choices, free-market advancement and sexual rights, a paradigm that Mohanty notes is structurally compatible with global capitalism and corporate university culture.

Consequently, global inequalities in knowledge production transform the non-Western feminist into what Casanova (1999) calls an “assimilated” or “translated man”, an author who must adapt her native literary assets to the aesthetic distance and temporal mandates dictated by the centre. El Saadawi’s structural analysis of Arab history is stripped of its self-presence and historical time, forcing her into a frozen, nonhistorical temporality where she appears as a lone crusader against a timeless, immutable Islamic patriarchy. The uneven exchange between the central banks of global publishing and the peripheral fields of the Global South ensures that transnational visibility is granted only at the cost of conceptual erasure, turning a radical critique of global power relations into a commodified product for Western academic consumption.

Instruments of Cultural Power and Knowledge Hegemony in International Relations

In the arena of contemporary international relations, the circulation and consumption of intellectual ideas function as key dimensions of soft power, cultural diplomacy and knowledge hegemony. Joseph Nye defined soft power as the capacity of a nation-state to shape the preferences of others through cultural and ideological attraction rather than economic or military coercion. However, within a postcolonial framework, this soft power is more accurately understood as a form of cultural imperialism that works through infiltration and the creation of an “imperialism of the universal”, a process Pierre Bourdieu defined as the national appropriation of denationalised, universalised symbolic capital for national geopolitical ends.

The transformation of Nawal El Saadawi's radical texts into a universalised narrative of Muslim women's victimization serves as a concrete manifestation of this knowledge hegemony. By decontextualizing her structural critiques of global capitalism and state authoritarianism, Western cultural apparatuses deploy her texts to reinforce a geopolitical binary between an enlightened, progressive and secular West and a backward, fanatical and inherently oppressive Islamic world. This binary forms the core of what Lila Abu-Lughod (2015) calls the "new common sense" in international politics, which is a consensus that rationalises international surveillance, political containment and military adventures across the Middle East and South Asia in the name of human rights and women's liberation. The sad figure of the oppressed Muslim woman, packaged through domesticating translation practices, becomes a highly effective tool of foreign policy, generating what Abu-Lughod (2015) identifies as a pervasive "enthusiasm for rescue" that masks underlying economic, military and strategic agendas.

This alignment of feminist discourse with imperial geopolitics illustrates what Chandra Talpade Mohanty identifies as the operations of global capitalist relations of rule. Mohanty notes that contemporary globalization works by naturalizing neoliberal ideology and corporate citizenship, collapsing definitions of public and private good into a homogenised consumer identity. When Western state and academic institutions appropriate El Saadawi's work, they perform a double gesture: they channel legitimate feminist outrage over patriarchal violence into support for neo-colonial state policies, while simultaneously delegitimising indigenous, non-Western models of political transformation. This practice reflects what Spivak terms the "violating enablement" of liberal individualism, where the extension of personal liberties within the metropole is structurally dependent on the continuous economic and intellectual exploitation of the periphery.

Furthermore, as Syed Farid Alatas (2003) notes, this knowledge hegemony creates a state of academic dependency that actively prevents the emergence of alternative, autonomous conceptual frameworks within the Global South. By reinforcing the centrality of Western universities and publishing houses as the sole arbiters of universal validity, the international system dictates that non-Western thinkers can only enter the global arena by translating their localized struggles into the preapproved theoretical vocabulary of the centre. This ensures that the radical potentials of transnational feminist solidarity are systematically intercepted by the disciplinary mechanisms of the capitalist state and the corporate university. The politics of translation, when operating within this asymmetrical division of labour, flattens the temporality of struggle, converting a revolutionary challenge to international relations into a symbolic commodity that reinforces the very structures of global domination it was written to dismantle.

Conclusion

The transnational circulation and reception of Nawal El Saadawi's work reveal that the crossing of intellectual borders is a highly politicised process governed by structural inequalities and hegemonic cultural power. As this paper has demonstrated, Western academic and publishing institutions do not function as neutral conduits for global dialogue. Instead, they operate as powerful gatekeepers that frame, translate and consume feminist voices from the Global South through an essentialised, Eurocentric lens. By isolating El Saadawi's critiques of global capitalism, state authoritarianism and neo-colonialism, and foregrounding only a universalised narrative of female bodily victimization, the transnational intellectual market domesticates her radical texts, transforming them into a commodified validation of Western moral and political superiority.

This domesticating process is achieved through highly ideological translation practices that prioritize fluency and readability, erasing the historical specificity and material heterogeneities of non-Western women's lives to construct a monolithic "Third World Woman". Locked into a global division of labour where the West produces theory and the Global South supplies raw, empirical data, El Saadawi's sophisticated critiques are reduced to pure experience or localized cultural pathologies. In international relations, this intellectual dependency functions as a potent instrument of soft power and knowledge hegemony, generating a paternalistic Western rescue narrative that obscures ongoing geopolitical and economic extractions.

To dismantle these hierarchical patterns of rule, transnational feminist scholarship must undergo a radical decolonization. It is imperative to move away from an unreflective "global sisterhood" that erases material inequalities and implicitly positions the white, Western middle class as the universal norm. Instead, contemporary feminism must embrace what Chandra Talpade Mohanty and Jodi Dean conceptualise as reflective solidarity: a political and ethical practice built on mutuality, strict accountability and a deep fluency in one another's distinct historical trajectories. True global solidarity requires that we stop treating non-Western feminist works as transparent windows into exotic victimization and instead engage them as active, rigorous sites of theoretical production. Only by crossing borders with deep respect for local contexts and by aligning our struggles against the common configurations of global capital and state coercion, can we construct an internationalism that preserves the radical agency of thinkers like Nawal El Saadawi and fulfils the true promise of global liberation.

References

- Abu-Lughod, L. (2015). *Do Muslim women need saving?* Harvard University Press.
- Ahmed, L. (1992). *Women and gender in Islam: Historical roots of a modern debate*. Yale University Press.
- Alatas, S. F. (2003). Academic dependency and the global division of labour in the social sciences. *Current Sociology*, 51(6), 599-613.
- Amireh, A. (2000). Framing Nawal El Saadawi: Arab feminism in a transnational world. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 26(1), 215–249.
- Badran, M. (2008). *Feminism in Islam: Secular and religious convergences*. Oneworld Publications.
- Bassnett, S., & Trivedi, H. (Eds.). (1999). *Post-colonial translation: Theory and practice*. Routledge.
- Casanova, P. (2004). *The world republic of letters* (M. B. DeBevoise, Trans.). Harvard University Press.
- Hooks, B. (1984). *Feminist theory: From margin to center*. South End Press.
- Mernissi, F. (1991). *Women and Islam: An historical and theological enquiry* (M. J. Lakeland, Trans.). Blackwell.
- Mohanty, C. T. (2003). *Feminism without borders: Decolonizing theory, practicing solidarity*. Duke University Press.
- El Saadawi, N. (1994). *Memoirs from the women's prison* (M. Booth, Trans.). University of California Press.
- El Saadawi, N. (2024). *The hidden face of Eve: Women in the Arab world* (S. Hetata, Trans.). Bloomsbury Academic. (Original work published 1977).
- Spivak, G. C. (2008). *Outside in the teaching machine*. Routledge.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.

İngiliz Okulu'nda Çoğulcu ve Dayanımcı Uluslararası Toplum Tartışması

Yasin Karaman

Giriş

Bu çalışmanın amacı İngiliz Okulunda tartışılan ve teorisyenlerini iki farklı görüşe ayıran çoğulcu ve dayanımcı uluslararası toplum tartışması yapmaktır. Çalışmayı güçlendirmek için Rusya'nın Ukrayna'ya 2022 senesinde başlattığı -Rusya'nın bunu bir askeri operasyon olarak yorumladığı ancak diğer devletlerin bunu Rusya'nın Ukrayna'yı işgali olarak adlandırdığı- Rusya-Ukrayna savaşı çalışmanın vaka çalışması olarak incelenecektir. İngiliz Okulu denildiğinde akıllara ilk gelenler uluslararası toplum, uluslararası sistem, dünya toplumu, *via media* (orta yol), gelenekselcilik kavramları olmaktadır. Bu çalışmada ilk olarak İngiliz Okulu'nun kökenlerine değinilecek. İkinci olarak, uluslararası toplum kavramı açıklanacak. Üçüncü olarak ise uluslararası toplumda tartışmaya neden olan adalet/düzen kavramı özelinde çoğulcu ve dayanımcı uluslararası toplum tartışması yapılacaktır. Son olarak ise vaka çalışması olarak Rusya – Ukrayna Savaşı incelenecektir.

İngiliz Okulu akademisyenleri hem realizmden hem liberalizmden yararlanırlar ancak kendileri bu iki teorinin arasında bir orta yol bulmuşlar ve o çizgide hareket etmişlerdir. Kendileri dünyayı anarşik, egemen bağımsız devletlerden ve devlet dışı aktörlerden oluşan ancak bir devlet içinde olduğu gibi merkezi otoriteden yoksun bir toplum olarak görmüşler ve bu anarşik toplumda düzenin nasıl sağlanılacağına yönelik anlayışlar geliştirmişlerdir (Viotti & Kauppi, 2022).

İngiliz Okulu (İO) kuramcıları belki de en başta çalışmalarını yaparken kendilerinin Uluslararası İlişkiler alanında yürütmüş olduğu çalışmalarının İngiliz Okulu olarak adlandırılacağını bilmiyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrası 1950'li yıllarda bir komite oluşturan bir grup akademisyenin çalışmaları 1980'li yıllara geldiğinde yavaşlama gösterdi. Bu durum ise Roy E. Jones'un *The English school of international relations: a case for closure* makalesini yayımlamasına yol açtı. Jones, 1981'de yayınlanan bu makale ile uluslararası ilişkilerin ayrı bir ekolü olarak hareket eden grubu İngiliz Okuluna ait yazarlar olarak nitelendirmiştir. Jones, *English School* (İngiliz Okulu) adlandırmasını yaparken *British* yerine *English* kelimesini uygun görmüştür çünkü yazarlarının gerçek İngiliz liberal ekonomik ve politik çalışmalar geleneğine herhangi bir bağlılıklarının olduğuna dair çok az kanıtın olduğunu düşünmektedir (Jones, 1981).

İngiliz Uluslararası İlişkiler Okulu 1959 senesinde Amerikan Komitesinden Kenneth Thompson'un motivasyonu ve Rockefeller Vakfı'nın bağış desteği ile *British Committee on the Theory of International Politics* (İngiliz Uluslararası Politika Komitesi) 'in kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Thomson ile fikir alışverişinde bulunan Herbert Butterfield komiteyi açmak için görüşmeler yapmış ve belirlemiş olduğu isimleri davet etmiş, böylece 1959 senesinde İngiliz Uluslararası Politika Teorisi komitesi kurulmuştur. İlk olarak bünyesinde dokuz önemli isim barındırmıştır. Bu kişiler Herbert Butterfield, Desmond Williams, Martin Wight, Donald Mackinnan, Micheal Howard, Adam Watson, Geoffrey Hudson, William Armstrog ve Hedley Bull olmuştur. Ocak 1959'da Komite Wight'ın *Why there is no international theory?* (Neden bir uluslararası teori yok?) başlıklı makalesi ile açılış toplantısını gerçekleştirmiştir.

Komite içerisinde Martin Wight ve Hedley Bull uluslararası toplumu sorgulayan isimler olmuşlardır. İkisinin de vermiş olduğu üç makale – Wight'ın “Uluslararası İlişkilerde Batı Değerleri” ve Bull'un “Uluslararası İlişkilerde Toplum ve Anarşi”, “Grotian Uluslararası İlişkiler Anlayışı”- uluslararası toplumu inceleme bakımından önemli eserler olmuşlardır. Özellikle Bull'un ‘Grotian Uluslararası İlişkiler Anlayışı’ adlı makalesi hukukun rolü ve farklı uluslararası toplum biçimleri tarafından üretilen yükümlülükler hakkında önemli bir tartışmayı tetiklemiştir. 1959'dan 1966'ya gelindiğinde Komiteye sunulmuş olan makaleler bir araya getirilerek Butterfield ve Wight editörlüğünde *Diplomatic Investigations. Essays on the Theory of International Politic* (Diplomatik Soruşturmalar. Uluslararası Politika Teorisi Üzerine Denemeler) basılarak komitenin ilk kitap eseri olmuştur.

Tim Dunne, komitenin çalışmalarını iki döneme ayırmaktadır. Buradaki ayrım komitenin amaçlarında yatmaktadır denilebilir. Komite ilk döneminde kuruluşunu gerçekleştirmiş ve amacı uluslararası toplumun doğasını ve yapısını ve onu bir arada tutan sağduyu ve ahlaki yükümlülük ilkelerini analiz etmek olmuştur. Komitenin ikinci dönemi ise 1963'de belirlenen iki temaya odaklanan yeni bir gündemle başlamıştır. İlki Amerikan davranışçılığı ile karşılaştırıldığında uluslararası ilişkilere yaklaşımlarında bir farkındalık yaşamalarıydı. İkincisi ise karşılaştırmalı devlet sistemleri üzerine ortak bir yayım projesi yapmak olmuştur. Bu süreçte komitenin başkanlığı Butterfield'den Wight'a sonrasında Watson'a geçmiştir. Bu süre zarfında komite, teması tarihi devlet sistemleri olan ikinci bir makale cildi yayınlamak için çalışmış ancak bu hiçbir zaman sonuç vermemiştir (Dunne , 1998).

Uluslararası Toplum

İngiliz Okulu teorisyenleri üç uluslararası yapıya odaklanmışlardır. Bu üç yapı; uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumdur. Uluslararası toplum önemli bir tartışmanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu tartışma anarşik olan uluslararası sistemde düzenin sağlanıp sağlanamayacağı tartışmasıdır (Palabıyık, 2021). Çalışmanın sınırlılığında dolayı uluslararası topluma odaklanılacaktır

Uluslararası toplum ancak belirli ortak çıkarların ve ortak değerlerin bilincinde olan bir grup devletin, birbirleriyle ilişkilerinde ortak bir kurallar dizisine bağlı olduklarını ve ortak kurumların işleyişinde pay sahibi olduklarını düşündükleri anlamda bir toplum oluşturduklarında var olmaktadır (Linklater & Suganami, 2006).

Martin Wight, Machievelli'den bu yana uluslararası teoriyi ele alan yazarları üç gruba ayırarak kategorileştirmiştir. Bu üç grup Realizm, Rasyonalizm ve Devrimcilerdir. Realistler köklerini Machievelli ve Hobbes'dan alır. Devletlerin anarşik uluslararası yapı içinde yer aldığını ve bunun içinde düzeni sağlamanın son derece zor olduğunu varsaymaktadırlar. Devrimciler köklerini Immanuel Kant ve Karl Max'dan alırlar. Etik bir evrenselciliği savunmaktadırlar ve devletin sınırlarını aşan küresel birliktelikten bahsedilir. Bu bağlamda uluslararası toplum devletler arası toplumdaki daha fazlasıdır. Rasyonalizm ise kökenlerinin Hugo Grotius'dan almaktadır. Anarşik yapı altında devletlerin ve devlet dışı aktörlerin bir arada düzen oluşturabileceğini varsaymaktadırlar (Wight, 1992).

Wight'ın bu kategorileştirmesinden sonra Hedley Bull, *Anarchical Society* eserinde bu üç geleneği yeniden yorumlamaktadır. Realizmi, Hobbesçu veya yine aynı şekilde realist gelenek olarak, devrimciliği Kantçı veya universalist gelenek olarak, rasyonalizmi, Grotiusçu veya internationalist gelenek olarak yorumlamıştır (Bull, 2002). Uluslararası teorinin sorusunu ise uluslararası toplum nedir oluşturmaktadır. Bu soruya Realistler, Devrimciler ve Rasyonalistler farklı cevaplar vermişlerdir (Wight, 1992).

Realizm ve Uluslararası Toplum

Realistler denildiğinde ilk olarak Machievelli ve Hobbes kast edilmektedir. Wight, Hobbes'un uluslararası ilişkileri ve toplumu doğa durumu ile eş değer olarak yorumladığını ve bunun 17.yydan itibaren uluslararası teorinin temel varsayımı haline geldiğini ifade etmektedir. Realistler için uluslararası toplum sorusu, doğa durumu nedir olarak evrilir ve ikisinin cevabı da aynıdır. Bu durumda Hobbes doğa durumunu herkesin herkesle savaşı olarak görmüş ve bu

bağlamda uluslararası toplumu hiçbir şey olarak görmüştür. Çünkü doğal bir toplum veya devletler topluluğu yoktur, toplum toplumsal sözleşme ile yaratılır, doğa durumu ise sözleşme öncesini yansıtır ve toplumsal olmadığından dolayı uluslararası toplumdan bahsetmek çelişkilidir. Düşünür, devleti ne kadar vurgularsa o kadar da devletin bir devletler topluluğunun üyesi olduğunu göz ardı etmektedir. Devlet tek başınadır ve rasyoneldir, uluslararası ilişkiler ise haz edilmeyen bir girdaptır (Wight, 1992).

Realist olan Morgenthau da bunu bir devletin vatandaşlarına yaptığı gibi ulusal toplumlar üzerinde adaletin ve eşitliği sağlayacak kadar bütünleşmiş bir uluslararası toplum yoktur olarak yorumlamıştır (Morgenthau, 1951).

Uluslararası hukuk ihtiyaç duyulduğunda belirsiz, diplomatik sistem genişleme ve koruma amacıyla var ve savaşı önlemeye ihtiyaç duyulduğunda insanlık duygusu yok olmaktadır. Yani dünya toplumu olmak için dünya devleti olmak gerekmektedir. Uluslararası toplum nedir sorusuna cevap verilirken onun hiçbir şey olduğu realistler için aşıkardır ancak buna alternatif cevap olarak uluslararası toplumun büyük güçlerden oluştuğudur. Ve büyük güçler arasında bir toplumsal ilişki ve bir noktaya kadar iş birliği olabileceği varsayılabilir. Bu durum Birleşmiş Milletler (BM) sözleşmesinde de görülür. Sözleşme sınırsız ve Hobsçu bir sözleşmedir. BM şartlarının başlangıcında “we the peoples of United Nations...” (Biz birleşmiş milletlerin insanları olarak...) yer alan bu ifadeyle sözleşmeye eklenen maddeler sonucunda, biz insanlar ifadesi aslında devletler, BM üyeleridir. Böylece Güvenlik Konseyi Hobsçu bir egemenlik anlamına gelir. Sözleşme incelendiğinde BM üyesinin üyelikten ayrılacağına ilişkin hiçbir madde yoktur. Amaç üyelerinin kalıcılığını sağlamaktır. Üyelere yaptırım uygulanabilir ancak üyelikten atılmazlar. Güvenlik Konseyinde karar alınması için büyük güçlerin oy birliği gerekir ve bu sağlanmazsa toplumsal sözleşme bozulup doğa durumuna gelinir ve her üye kendi başının çaresine bakması gerekir (Wight, 1992).

Ayrıca uluslararası hukukun pozitivistlerinden örneklendirilebilecek genel veya geleneksel bir Realist pozisyon da vardır. Bu noktada uluslararası hukuk egemen güçlerin öne sürdüğü hukuklardan başka bir şey değildir. Hukuki pozitivistler için uluslararası toplum devletler arası anlaşmaların toplamından ibarettir ve uluslararası hukukun öznesi de devletlerdir. Uluslararası toplumda, kendisinden üstün bir otorite olmayan ve iradesi hukukun kaynağı olan egemenlerden oluşan Hobbesçu veya Hegelci toplumdur. Ancak bu toplum azdır. Baskın olarak uluslararası toplumun öznesinin devletler olduğu varsayılır ancak buna karşı gelen görüşlerde vardır. Uluslararası toplumun üyelerinin kim olduğu sorusuna üç farklı teorik cevap vardır. İlk olarak pozitivistler buna devletler olarak cevap verir. İkinci cevap, bireylerdir

devletler sadece kurumlardır. Üçüncü cevap ise hem devletlerin hem bireylerin üyesi olduğudur ve bu görüş Grotiusçu görüşü yansıtmaktadır (Wight, 1992).

Rasyonalizm ve Uluslararası Toplum

Hobbes'un ve realist çizgide uluslararası toplum nedir sorusuna uluslararası teori başka bir cevap getirmiştir. Realizmin sunduğu doğa durumunda yani herkesin herkesle savaşında aslında insanlar hala doğa yasasına bağlıdır. Egemenlik sosyal sözleşmelerle devletlere geçerken insanlığın birliği yok olmamıştır. Egemenler tarafından kabul edilen uluslar yasası vardır ve bu da doğal yasadır. Bu görüşe göre hukuk toplumun kaynağıdır. Bu bir sorun yaratır, eğer doğa yasası ile toplum yaratılıyorsa ve ayrıca toplumsal sözleşme sivil toplumu var ediyorsa, doğa durumu ile toplumsal durum arasındaki ayırım ne olacaktır. Buna cevap olarak böyle bir ayırımın olmadığıdır. Yani toplumsal sözleşme öncesi doğa durumunda toplumsallık vardır.

Grotius bu bağlamda sosyallik doktrinini öne sürmüştür. Doğa durumu toplumsal davranışı emretmektedir. Böylece doğa durumu toplumsallığın koşuludur. John Locke bu argümanı Hobbes'a karşı kullanmıştır. Hobbes'un doğa durumunu savaş durumu olarak yorumlamasına karşı çıkar ve her ikisini siyasi üstünlüğün olmaması olarak görür. Ona göre savaş durumu kötülüğün, yıkımın ve karşılıklı yıkımın durumudur, doğa durumu ise iyi niyetin, karşılıklı yardımlaşmanın ve korumanın olduğu durumdur. Doğa durumuna getirilen bu görüş ile uluslararası toplum nedir sorusuna farklı bir cevap getirmektedir. Bu doğrultuda uluslararası toplum gerçek bir toplumdur ancak kurumsal olarak yetersizdir. Realistlerin güç vurgusundan ziyade rasyonalistler için uluslararası toplum geleneksel bir toplumdur. Bunu kusurları olmasının yanı sıra örf ve âdet hukuku olarak görmektedirler. Sınırları gelenekler belirlemiştir. Rasyonalistler güç ile gelenek arasında ayırım yaparken, geleneğin bittiği yerde gücün başladığını yani geleneğin bozulduğu durumda gücün, kuvvet kullanmanın devreye girdiğini belirtmişlerdir.

Realist görüşte belirtilen, doğa durumunun savaş hali olmasında sınırsız sözleşmeye yol açması gibi Rasyonalist görüş de doğa durumunu kurumsal olarak eksik ve sınırlı bir sözleşmeye yol açar ve bu Lockian tipi sözleşme oluşturmaktadır. Bu noktada BM'ye karşı tutumları da değişmektedir. Sözleşme oluşturulurken amaç süper devlet yaratmak değil egemen devletler arasında kendilerinin hareketlerinin dünya iyiliği için kısıtlanmasıydı. Doğal haklar, doğa durumunun özgürlüğü, sivil toplumda bireye aitti. Bu bağlamda, devletler egemenliklerini

kaybetmediler, sadece egemenliklerinin kullanılmasını sınırlamayı taahhüt etmişlerdir (Wight, 1992).

Devrimcilik ve Uluslararası Toplum

Devrimciler için bir toplumsal sözleşme veya doğa durumundan bahsedilemez. Realistler doğa durumu ile sivil toplum arasında ayırım yaparken rasyonalistler bunu derece ayırımına indirgerler. Devrimciler, kendileri için bir önem arz etmediğinden bunu ortadan kaldırmışlardır. Amaçları; azınlıkları birleştiren tek bir insan cumhuriyeti kurmak, uluslararası toplumu bir dünya devletine dönüştürmek ve bir süper devlet inşa etmektir. Uluslararası hukukçular arasında bu görüşün en ünlü savunucusu Christian Wolff olmuştur. Kendisi uluslararası toplumun bireysel devletlerin vatandaş olduğu *civitas maxima* ve üzerlerinde otorite uygulayabildiği büyük bir toplum veya süper devlet olduğu fikrini ortaya atmıştır. Wolff, tüm devletleri üye olarak içeren, çoğunluk kararlarının bağlayıcı olduğu bir insan topluluğundan söz etmiştir. Devrimci teorinin temel özelliği, uluslararası ilişkileri bir iç politika koşuluna asimile etmesidir. Uluslararası toplum ne kadar çok bir *civitas maxima* olarak kavranırsa, uluslararası ilişkiler o kadar çok evrensel *civitas*'ın iç politikası olarak kavranacaktır. Bu asimilasyonu gerçekleştirmenin üç olası yolu vardır; doktrinel tekdüzelik, doktrinel emperyalizm ve kozmopolitanizm (Wight, 1992).

Özetle Wight'ın eserinde uluslararası toplum nedir sorusuna realistler onun var olmadığını, bir alternatif olarak onun büyük güçler arasında olduğunu varsaymışlardır. Rasyonalistler uluslararası toplumu kurumsal olarak yetersiz ve geleneksel bir toplum olarak görmüşlerdir. Devrimciler ise uluslararası toplumun vatandaşını devletlerin oluşturduğunu ve üzerinde otorite uygulayabilen büyük bir toplum veya süper toplum olduğunu belirtmektedirler.

Bull, uluslararası toplumda kuralları etkili hale getirmede sorumluluğun devletler toplumunda yani devletlerde olduğunu belirtmiştir. Bull için kurum bir organizasyon olmaktan ziyade ortak çıkarların gerçekleştirilmesine yönelik alışkanlıklar olmaktadır. Bundan hareketle uluslararası toplumun kurumları Bull için; güç dengesi, uluslararası hukuk, diplomatik mekanizma, büyük güçlerin yönetim sistemi ve savaş olarak sıralamıştır. Ancak bu kurumların uluslararası toplumda merkezi bir rolleri yoktur yani devletlerin merkezi siyasi rollerinin yerini almazlar. Bu kurumlar daha çok devletlerin işlevlerini yerine getirmede iş birliğinin bir şekli ve ilişkilerini sürdürmenin bir aracı olmaktadır (Bull, 1977).

Çoğulcu ve Dayanışmacı Uluslararası Toplum

Genel olarak İngiliz Okulu literatüründe uluslararası toplum konusunda iki temel görüş farklılığı vardır. Bu iki farklı görüş genel olarak çoğulcular ve dayanışmacılar olarak birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Palabıyık'a göre Hedley Bull, Robert Jackson ve James Mayall çoğulcu kanatta yer almaktadır ve bu isimler realizme daha yakın gözükmektedirler. Raymond John Vincent, Tim Dunne ve Nicholas Wheeler dayanışmacı görüşü benimsemişlerdir ve bu isimler devrimciliğe yakın gözükmektedirler, (Palabıyık, 2021). Devlen ve Özdamar ise dayanışmacıları Vincent, Dunne ve Wheeler olarak, çoğulcuları ise Jackson ve Mayall olarak sınıflandırmışlardır. Pozitif hukuku benimseyen çoğulcular için devlet egemenliği önemlidir ve müdahaleden korunması gerekmektedir. Doğal hukuku benimseyen dayanışmacılar ise bireyin haklarının önemli olduğunu vurgulamış ve müdahaleci uluslararası toplumun nasıl ortaya çıkabileceğini tartışmışlardır (Devlen & Özdamar, 2010).

İlk olarak bu çoğulcu ve dayanışmacıların birbirinden farklılaşmasını Bull, *the Grotioan Conception of International Society* makalesinde vermektedir. Dayanışmacılar ve çoğulcular arasındaki ayrışmayı Grotiusçu görüş ile uluslararası hukuk kitabını yayımlayan Larra Oppenheim'in görüşlerini karşılaştırarak anlatmaktadır. Bu bağlamda Grotiusçu görüşü dayanışmacı ve Oppenheim'i de çoğulcu olarak sınıflandırmıştır. Bu bağlamda Bull'a göre bu iki görüş üç konu hakkında aralarında anlaşmamaktadırlar. Bu konuların ilki savaşın uluslararası toplumdaki yeri ile ilgili, ikincisi uluslararası topluma üye devletlerin bağlı olduğu hukukun kaynakları ile ilgili, üçüncüsü ise bireysel insanların devletler toplumundaki yeri ile ilgilidir (Bull, 2019).

İlk ayrışma savaşın uluslararası toplumda yeri meselesinde Oppenheim'e göre savaş, devletlerin meşru bir siyasi eylemi olarak kabul edilir ve savaşın işleyişini belirleyen düşünce uluslararası düzenin bozulmaması için çatışmanın boyutlarını sınırlama düşüncesi olmaktadır. Müdahale etmeme de çatışmayı sınırlayan araçlardandır. Grotius ise savaşı, tekrarlayan bir olgu olduğunu ve uluslararası toplumun, savaşın yürütülmesinde zafere ulaşmada başarısızlığı nedeniyle tehlikede olacağını varsayar. Bu nedenle müdahale etmemeyi tanısa da Adil Savaş kavramından hareketle müdahale etmemeyi sınırlar, yani adil savaş kavramı ile müdahale etme hakkı da görülebilmelidir.

İkinci ayrışma ise uluslararası toplumda hukukun kaynaklarıdır. Oppenheim'e göre uluslararası hukuk, gelenek ve anlaşmadan doğmaktadır. Doğal hukuk uluslararası hukukun bir

parçasını oluşturamaz ve hatta ona göre doğal hukuk yoktur. Ancak Grotius'a göre doğal hukuk, ilahi hukuk ve iradi hukukun yanı sıra, yalnızca devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukukun bir kaynağı değil aynı zamanda milletler hukukunun kaynakları arasında bir tür önceliğe sahip olduğu kabul eder. Grotius, pozitif hukuk sessiz kaldığında kendisinin de uluslararası hukukun doğrudan bir kaynağı olduğunu iddia ederek onu merkezi bir konuma yerleştirir. Oppenheim'e göre uluslararası toplumda yasa üyelerinin onay verdiği kuralların belirlenmesiyle deneysel olarak ölçülebilir. Pozitivist görüşe göre uluslararası hukukun yönergeleri tarihsel olayların akışıyla belirli bir genel uyum gösterir. Ancak Grotius için yasanın belirlenmesi yalnızca deneysel bir gözlem meselesi değil, doğal yasayı içerdiği ölçüde sorgulanamaz belirli temel kavramlar meselesidir.

Aralarındaki üçüncü ayrışma olan uluslararası toplumun üyeliğine ilişkin konuda Oppenheim'e göre uluslararası toplum devletlerden oluşmaktadır. Böylece uluslararası hukukta sadece devletler hak ve görevlere sahiplerdir. Ancak Grotius'a göre uluslararası toplumun üyeleri devletlerden ziyade bireylerdir. Doğal hukuk böylece tüm insanları kapsayan yasadır. Bu nedenle, insani müdahale hakkı ve silah taşıma hakkı ile bağlantılı olarak, devletler arasındaki işlemlerde bireyler doğrudan ileri sürülebilir (Bull, 2019).

Bull solidarist ve plüralist görüşün temellerini attıktan sonra Vincent, evrensel insan hakları görüşünün uluslararası toplumu güçlendireceğini yazdığı iki eseri vermiştir. *Human Rights and International Relations* eserinde 20.yy'da uluslararası toplumda insan haklarının meşruiyetinin arttığını savunmaktadır. *Nonintervention and International Order* eserinde de müdahale etmeme ilkesini derinlemesine incelemektedir. Bull ve Vincent insani müdahalenin devletler toplumu için adalet ve düzen arasındaki çatışmayı tüm gerçekliğiyle ortaya koyduğunu kabul etmektedirler. Her ikisi de insani müdahaleye devletler toplumunun sıcak bakmadığı sonucuna varmışlardır (Wheeler, 1992).

Wheeler insani müdahaleyi BM Güvenlik Konseyi'nin onayı alındıktan sonra uluslararası toplum tarafından kabul edilebilir görüldüğünü hatta adil savaş durumu olduğunda ve aciliyet gerektiğinde BM izni olmadan da tek taraflı gerçekleştirildiğinde uluslararası toplum kabul etmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu durum düzeni engellemeden adalete katkı sağlayacaktır (Linklater & Suganami, 2006).

Buradan hareketle dayanışmacılığın görüşlerini, insani müdahaleyi gerekli gören, uluslararası toplumu birey merkezli gören, adalete önem veren, uluslararası hukuku doğal hukuk görenler olarak sıralayabiliriz. Çoğulcuların görüşlerini ise insani müdahaleye karşı olan,

uluslararası toplumu devlet merkezli gören, düzene önem veren, uluslararası hukuku pozitivist hukuk görenler olarak sıralayabiliriz.

Vaka Çalışması: 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı

“Sorun şu ki, belirtmem gereken tarihi topraklarımız olan Rusya'ya bitişik topraklarda düşmanca bir "Rusya karşıtı" şekilleniyor. Tamamen dışarıdan kontrol edilen bu yapı, NATO silahlı kuvvetlerini çekmek ve son teknoloji silahlar elde etmek için her şeyi yapıyor... BM Antlaşması'nın 51. maddesinin (VII. bölümü) hükmü uyarınca, Rusya Federasyonu Konseyi'nin izniyle ve 22 Şubat'ta Federal Meclis tarafından onaylanan Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Lugansk Halk Cumhuriyeti ile dostluk ve karşılıklı yardımlaşma antlaşmalarının imzalanması doğrultusunda, özel bir askeri operasyon gerçekleştirme kararı aldım.” (Putin, 2022)

2022 Şubat ayında yaptığı bu önemli konuşmada Putin, Ukrayna'ya saldırısını özel bir askeri operasyon kararı aldım diyerek başlatmıştır. Bunu ise BM 51. Maddesine ve almış olduğu onaylara dayandırarak resmileştirme arzusunda olmuştur. Durum itibariyle Rusya Ukrayna'ya savaş ilan etmemiştir ancak Bull savaşı siyasi birimlerin birbirine karşı yürüttükleri örgütsel şiddet olarak tanımlamıştır. Şiddet ise siyasi birlik adma yürütülmediğinde savaş olarak sayılamaz (Bull, 1977). Buradan hareketle Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri operasyonu artık Rusya-Ukrayna savaşı olarak görülebilir.

Savaşın işlevlerini devletler, uluslararası sistem ve uluslararası toplum açısından kategorize eden Bull, savaşı devlet açısından bir politik araç olarak amaçlarına ulaşmak için kullanılan araçlardan biri olarak yorumlamıştır. Uluslararası sistem açısından savaş sistemi belirlemeye yarayan unsur olarak görülmektedir. Savaş ve savaş tehdidi sistemi belirlemeye yardımcı olmaktadır. Uluslararası toplum açısından savaşın ikili bir yönü vardır. İlk olarak savaş, uluslararası toplumda düzensizliğin nedenidir ve savaş uluslararası toplumu realizmin iddia ettiği doğa durumu haline getirmektedir. İkinci olarak savaş, uluslararası toplumun amaçlarına ulaşmak için kullanmak gerektiğini düşündüğü bir araçtır (Bull, 1977).

Bu bağlamda 2022'de başlayan savaştan günümüze gelinen süreçte bu savaşa yönelik insani müdahale gerçekleşmemiştir. BM Güvenlik Konseyinde Rusya'nın daimî üyesi olması ve veto hakkı olması nedeniyle bu durum açıklanabilir ancak Wheeler'in belirttiği gibi acil bir durum olduğunda BM onayı aranmadan da gerçekleştirilebilir. Rusya-Ukrayna savaşı aslında günümüzde uluslararası toplumun daha çoğulcu çizgide olduğunu göstermektedir. Uluslararası toplum daha devlet merkezlidir, insani müdahalede bulunmaya daha karşı bir tutum gözükmektedir, Rusya NATO'nun genişlemesini uluslararası sistemde düzenin bozulacağı

şeklinde algılamıştır. Rusya'nın isteği düzenin devamını sağlamaktır. Uluslararası toplumda devletlerde bu savaşa karşı tutumlarında ya karşıt olmuşlar ya da tarafsız olduklarını belirtmişlerdir.

Sonuç

Vaka çalışması uluslararası toplumun daha çoğulcu olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada İngiliz Okulu'nun odaklanmış olduğu üç yapı olan; uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu kavramlarından İngiliz Okulu yazarlarının eserlerinde tartışmaları görülen uluslararası toplum kavramına odaklanarak uluslararası toplumda düzen ve adalet ikileminden başlayan tartışmalar sonucunda bir tarafın çoğulcu diğer tarafın dayanışmacı olarak adlandırıldığı çoğulcu ve dayanışmacı uluslararası toplum tartışması yapılmaya çalışılmıştır.

İngiliz Okulu'nun uluslararası ilişkiler alanına yapmış olduğu en önemli katkı uluslararası toplum kavramına yapmış olduğu katkılardan gelmektedir. Hedley Bull'un eserlerinde oldukça sık incelenen bu kavram aslında dünya toplumunun öznelerini tanımlamaya çalışmıştır. Uluslararası toplum denilince akıllara ne gelmektedir? Bu toplumun özneleri kimlerdir? Bu toplumu yöneten mekanizma nedir? Bu toplumun uymuş olduğu hukuk kaynakları nelerdir? Gibi sorular bu kavram dahilinde tartışılmıştır. Bu tartışmadan çoğulcu ve dayanışması uluslararası toplum tartışması doğmuştur ve insani müdahale bu tartışmalar çerçevesinde tartışılmıştır. Vaka çalışmasında Rusya – Ukrayna Savaşı ele alınarak günümüzde uluslararası toplumda düzenin korunmaya çalışıldığı, devlet merkeziliğin ve insani müdahaleye karşıt tutumun olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Referanslar

Bull, H. (1977). *The Anarchical Society*. Palgrave.

Bull, H. (2002). *The Anarchical Society A Study of Order in World Politics* (3. b.). New York: PALGRAVE.

Bull, H. (2019). *The Grotian Conception of International Society*. H. Butterfield, & M. Wight (Dü) içinde, *Diplomatic Investigations Essays in the Theory of International Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Devlen, B., & Özdamar, Ö. (2010). Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(25), s. 43-68.

- Dunne , T. (1998). *Inventing International Society A History of the English School*. Palgrave Macmillan.
- Jones, R. E. (1981). The English school of international relations: a case for closure. *Review of International Studie*, 7(1), s. 1-2. 01 19, 2025 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/20096900> adresinden alındı
- Linklater, A., & Suganami, H. (2006). *The English School of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Morgenthau, H. J. (1951). *In Defense of the National Interest* . New York : Alfred A. Knopf.
- Palabıyık, M. S. (2021). İngiliz Okulu. R. Gözen (Der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 228-248). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Putin. (2022, 02 24). Rusya Federasyonu Başkanı'nın Konuşması. Rusya Federasyonu Dışışleri Bakanlığı: https://mid.ru/en/foreign_policy/news/themes/id/1800154/ adresinden alındı
- Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2022). *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti* (5 b.). (A. Erozan, Çev.) Nobel Yayıncılık.
- Wheeler, N. j. (1992). Pluralist or Solidarist Conceptions of International Society: Bull and Vincent on Humanitarian Conception. *Millennium: Journal of International Studies*, 21(3), s. 486-487.
- Wight, M. (1992). *International Theory The Three Traditions*. G. Wight, & B. Porter, (Der.) New York: Holmes & Meier.

Küresel Yapay Zeka Yönetişimi: Silahlanma Yarışını Önlemek için bir “Dijital Cenevre Konvansiyonu” Mümkün mü?

Emek Deniz Vujic

Giriş

Yapay zeka teknolojilerinin günümüzdeki hızlı yükselişi, sosyal ve ekonomik değişimlerin yanı sıra küresel aktörler arası güç mücadelesi ve uluslararası güvenlik anlayışında da köklü dönüşümlere yol açmaktadır. Yapay zekanın askeri alandaki kullanımının uluslararası güç dengelerini yeniden şekillendirme potansiyeli taşıdığı değerlendirilmekte, bu etkinin en belirgin olarak ABD ve Çin arasındaki güç rekabetinde ortaya çıkması beklenmektedir (Karaca, 2026). Devletlerin askeri kapasite artırımı ve stratejik üstünlük amacı doğrultusunda yapay zekadan faydalanmaya başlaması, küresel ölçekte yeni bir silahlanma yarışı endişesini ortaya çıkarmıştır.

Askeri alanda kontrolsüz, denetimden uzak yapay zeka kullanımının başta otonom ölümcül silah sistemleri ve siber saldırılar olmak üzere birçok riski artırmasından dolayı, yapay zeka teknolojilerinin kullanımını düzenleyecek küresel norm ve kurallara olan ihtiyaç önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Otonom silah sistemlerinin kullanımı savaş alanında karar alma süreçlerinin niteliğine ilişkin etik meseleleri gündeme getirmiştir (Aksu, 2024). Öte yandan, devletlerin stratejik çıkarları, egemenlik kaygıları ve konuya ilişkin denetimin zorluğu; askeri alanda yapay zeka kullanımına yönelik geniş ölçekli bir düzenlemenin pratik karşılığını belirsiz kılmaktadır.

Bu çalışmada, askeri alanda yapay zeka kullanımına yönelik bağlayıcı bir mekanizma oluşturulması fikri ilk olarak realizm-idealizm ayrışması bağlamında ele alınacak, uluslararası sistemdeki aktörlerin bu husustaki potansiyel tutumları incelenecektir. Ardından, kapsayıcı bir sözleşme fikrinin uygulanabilirliği tartışılarak, yapay zeka teknolojilerinin nitelikleri ve güç rekabeti gibi faktörlerin böyle bir girişim üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Son olarak, yapay zeka kaynaklı güvenlik risklerinin minimize edilmesine yönelik alternatif yaklaşımlar incelenecek; yapay zeka tabusu, insan merkezli komuta zorunluluğu ve donanım diplomasisi gibi mekanizmaların uluslararası yönetim açısından sunduğu imkanlar değerlendirilecektir.

Güvenlik İkilemi ve İdealizm-Realizm Ayrışması

John H. Herz tarafından uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılmış olan *güvenlik ikilemi (security dilemma)* kavramı, aktörlerin diğer güçler tarafından saldırıya uğrama,

baskılanma, kontrol edilme veya ortadan kaldırılma riskine karşı sürekli olarak güvenlik tedbiri alma ve başkalarından daha fazla güç sahibi olmaya çalışma eğiliminde olduğunu, ancak bu durumun diğer aktörlerin kendilerini tehlikede hissederek benzer şekilde güç kazanma çabası içine girmelerini ve bu durumun hiç kimsenin tamamen güvende hissedememesinden kaynaklanan bir güç rekabeti oluşturduğunu ifade eder (Herz, 1950). Hem insan doğası ve gruplar arası dinamiklere, hem de küresel aktörler arasındaki güç dengelerine yönelik önemli bir perspektif sunan bu kavram, günümüzde güvenlik ve savunma alanında yapay zeka kullanımına yönelik teknolojik rekabetin anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Yapay zeka teknolojilerine yönelik getirilebilecek uluslararası veya uluslararası kural ve düzenlemelerin hayata geçme sürecinde, devletlerin rakip aktörlerin bu normlara tam anlamıyla uymayabileceği hususundaki endişeleri ciddi bir engel teşkil etmektedir. Çünkü bu durum her bir aktörü, kendi güvenliğini riske atamayacağından dolayı, düzenlemeleri uygulamaya isteksiz hale getirecektir.

Yapay zeka yönetişimine ilişkin tartışmalar, uluslararası ilişkiler disiplininde *kurucu tartışma* olarak kabul edilen realizm-idealizm ayrışması (Çalış & Özlük, 2007) bağlamında da değerlendirilmelidir. Çünkü bu konu, devletlerin güç ve güvenlik kaygıları ile uluslararası işbirliği ve ortak çıkarlar arasındaki gerilimin güncel bir tezahürünü oluşturmaktadır. Devletleri uluslararası ilişkilerin ana aktörü olarak kabul eden, güç ve çıkar kavramlarını merkeze alan realizm, her bir devletin kendi güvenliğini öncelemekte olduğunu ve bunu yaparken diğer devletlere güvenmekte tereddüt edeceğinin altını çizer (Keyman, t.y.). Öte yandan idealizm, uluslararası ilişkilerin sadece güç bağlamında ilerlemediğini, devletlerin işbirliğine yatkın olabileceğini ve bu sayede sürdürülebilir bir refah ve barış ortamının mümkün olduğunu savunur (Fernandes, 2016).

Yapay zeka teknolojilerinin askeri ve stratejik amaçlarla kullanımının düzenlenmesi konusu, realizm ve idealizm arasındaki temel ayrışmanın günümüzdeki en önemli yansımalarından birini teşkil etmektedir. Realist perspektiften bakıldığında devletlerin kendi çıkarlarını artırmalarına yarayacak bu teknolojiden olabildiğince faydalanmak istemeleri ve rakiplerinin olası düzenlemelere uymayarak avantaj elde etmeleri halinde kendilerinin göreceği zararı hesaba katarak, kurullarla sınırlandırılmaya isteksiz davranmaları beklenir. Buna karşılık idealist yaklaşıma göre, yapay zekanın kontrolsüzlüğünden doğacak zararın tüm devletleri etkileyeceği, bu teknolojiyle ilgili düzenlemelerin ise herkesin faydasına olacağı düşünüldüğünde devletler işbirliğine yanaşacaktır. Yapay zeka teknolojisinin savaş ve çatışmalarda kullanımının getirdiği risk, uluslararası normlar, anlaşmalar ve kuruluşlar sayesinde yönetilebilecektir.

“Dijital Cenevre Konvansiyonu” Kavramı ve İnsani Güvenlik

Dijital Cenevre Konvansiyonu kavramını ilk defa Microsoft Başkanı Brad Smith 2017 yılında, savaş zamanında sivillerin korunmasını amaçlayan 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmesi’ne atıfta bulunarak kullanmış, siber alandaki saldırıların sonuçlarından sivillerin etkilenmesinin önüne geçme konusunda devletleri işbirliğine davet etmiştir (Smith, 2017). İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği şiddetli yıkımın ardından imzalanan ve savaşın ahlaki ve hukuki sınırları olması gerektiğini vurgulayan Dördüncü Cenevre Sözleşmesi’nin temelinde, çatışmanın doğrudan parçası olmayan sivillerin korunması ve insani güvenliğin sağlanması amacı vardır (ICRC, 1949).

Yapay zekâ sistemlerinin askeri kullanımı, uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleri olan *ayırt etme (distinction)*, yani savaşan tarafların siviller ile savaşanları ve sivil ile askeri hedefleri birbirinden ayırma yükümlülüğü; ve *orantılılık (proportionality)*, yani savaşta kullanılan yöntem ve araçların öngörülen askeri faydaya kıyasla aşırı zarara yol açmaması kuralının (ICRC, 1949) uygulanmasını güçleştirmektedir. Otonom silahların insan müdahalesi olmaksızın hareket etmeleri, onların çatışmada hedef alınacak grubu doğru belirleyememeleri ile sonuçlanabilir ve bu durum ayırt etme ilkesine aykırıdır. Ayrıca, yapay zekanın sorumluluk eksikliği, araç ve amaç arasında kurulması istenen dengeyi zorlaştırarak orantılılık ilkesini de tehlikeye atabilir (Atlığ, 2022).

Dijital Cenevre Konvansiyonu önerisi, yalnızca teknik bir siber güvenlik düzenlemesi çağrısı olarak değil, günümüz savaş teknolojilerinin gelişim yönü dikkate alındığında ortaya çıkabilecek olası zarar ve riskleri en aza indirmeyi hedefleyen kapsamlı bir uluslararası işbirliği çerçevesi olarak ele alınmalı, tartışılmalı ve geliştirilmelidir. Çünkü, Krepinevich’in 14. Yüzyıldan 1994’e kadar olan süreçte; teknolojik değişim, sistemlerin gelişimi, operasyonel yenilik ve örgütsel uyum faktörleriyle değerlendirerek tanımladığı 14 adet *askeri devrim* (Krepinevich, 1994, aktaran Aysal, 2022) göz önüne alındığında, askeri alanda yapay zeka kullanımının da bu tanıma sahip olabileceği anlaşılmaktadır. Tarih boyunca bazı teknolojiler yüksek yıkıcılık potansiyeline sahip olurken, bazıları daha geniş kitleler tarafından kolayca erişilebilir ve kullanılabilir nitelikte olmuştur; bununla birlikte önemli bir kategori de hem sivil hem askeri amaçlarla kullanılabilen *çift kullanımlı (dual-use)* teknolojilerden oluşmaktadır. Nükleer teknoloji, hem barışçıl enerji üretiminde hem de askeri amaçlı kullanılabilir olması nedeniyle çift kullanıma klasik bir örnek teşkil etmektedir ve silah olarak kullanıldığında yıkıcılık seviyesi oldukça yüksektir. Öte yandan erişim ve kullanımı uluslararası alanda sıkı bir denetim ve kontrol altındadır. Bir av tüfeğinin ise erişilebilirliği yüksek olabilir, ancak sınırlı

bir yıkıcılığı vardır. Yapay zeka teknolojileri ise aynı anda hem bariz bir biçimde erişim/yayılm kolaylığına ve yüksek tahribat potansiyeline sahiptir hem de birden fazla kullanım alanıyla çift kullanımlılığa örnektir (Kissinger & Schmidt, 2021).

Yapay zeka bağlamında bir Dijital Cenevre Konvansiyonu'nun oluşturulabilmesi için açıklığa kavuşturulması gereken birden fazla husus vardır. Öncelikli olarak akla gelen soru, tüm özel girişimler gibi kar maksimizasyonunu amaçlayan yapay zeka teknolojisi şirketlerinin uluslararası insancıl hukuk kapsamında hangi ölçüde sorumluluk taşınması gerektiği ve bu sorumluluğun hangi hukuki mekanizmalar aracılığıyla tanımlanacağıdır. Zira mevcut Cenevre Sözleşmeleri devletleri yükümlülük kapsamına almakta, özel sektör aktörlerini doğrudan taraf olarak tanımlamamaktadır (Jeutner, 2019). Ancak yapay zeka sistemlerinin geliştirilmesi, dağıtımı ve askeri sistemlere entegrasyonu büyük ölçüde teknoloji şirketleri tarafından gerçekleştirildiğinden, bu aktörlerin savaşın dolaylı belirleyicileri haline gelmesi hukuki ve normatif bir boşluk yaratmaktadır. Bu durumda, bağlayıcı bir sözleşmenin sorumluluk çerçevesi yalnızca devletleri değil, aynı zamanda yapay zeka teknolojilerini üreten özel şirketlerin eylemlerini de kapsamalıdır.

İkinci olarak, teknoloji şirketleri ile, Cenevre Sözleşmeleri'nin hazırlanmasında doğrudan rol oynayan Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC, t.y.) arasında belirgin bir fark vardır: Kızılhaç, herhangi bir çatışmanın aktörü veya tarafı olamazken, teknoloji şirketleri devletlere yapay zeka konusunda askeri kapasite sunabilmektedir ve bundan dolayı savaşın içine dahil olmaktadır (Jeutner, 2019). Eğer teknoloji şirketleri modern savaşın operasyonel altyapısının ayrılmaz bir parçası haline gelmişse, çatışmalara yönelik hukuki düzenleme ve denetleme işlevini yalnızca devlet davranışlarını düzenleyen bir çerçeveye indirgemek yetersiz kalacaktır. Bu nedenle, olası bir Dijital Cenevre Konvansiyonu, yalnızca devletlerin siber alanda ve askeri amaçlı yapay zeka kullanımında davranışlarını düzenlemeyi değil, aynı zamanda çatışmaların altyapı sağlayıcısı haline gelen özel sektör aktörlerinin hukuki ve etik sorumluluklarını da tanımlamayı gerektirmektedir.

Her ne kadar 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri uluslararası insancıl hukukun temelini oluşturmaya devam etse de, otonom silah sistemleri, yapay zeka ve siber savaş gibi günümüz teknolojik gelişmeleriyle birlikte ortaya çıkan yeni risk ve sorumluluk alanlarının mevcut hukuki çerçeve tarafından ne ölçüde kapsanabildiği önemli bir tartışma konusudur (Talha, Iqbal, & Khan, 2025). Özellikle karar alma süreçlerinin algoritmalara bağlı olduğu ve saldırıların fiziksel sınırları aşarak dijital düzeyde gerçekleştirilebildiği bir ortamda bağlayıcı bir sözleşme oluşturulurken mevcut normların yetersiz kalabileceği göz önüne alınmalıdır.

Nükleer Tabu Benzeri Bir “Yapay Zeka Tabusu” İnşa Edilebilir Mi?

Nükleer tabu kavramı, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından nükleer silahların kullanılmasına karşı ahlaki, siyasi ve stratejik temellere dayanan uluslararası normu ifade eder (Tannenwald, 2007). Benzer bir uzlaşımın savaşlarda yapay zeka temelli teknolojilerin kullanımına ilişkin olarak da ortaya çıkıp çıkmayacağını değerlendirebilmek için, öncelikle nükleer tabunun oluşumuna katkıda bulunan ve uzun yıllar boyunca geçerliliğini korumasını sağlayan koşulların incelenmesi gerekmektedir.

Nükleer tabunun ortaya çıkışında, nükleer silahların tahribat kapasitesi ve yaratabileceği geri dönülmez sonuçlar etkili olmuştur. Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının yol açtığı felaket, nükleer silahların yarattığı insani sonuçları görünür kılarak bu silahların kullanımına karşı uluslararası düzeyde normatif bir hassasiyetin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Tannenwald, 2007). Soğuk Savaş'ın iki kutuplu dünyasında nükleer caydırıcılık, uluslararası sistemde krizlerin yönetilmesinde başvurulan temel bir stratejik araç işlevi görmüştür (Mehmetcik, 2015). Soğuk Savaş döneminde şekillenen ve nükleer caydırıcılığın en önemli unsurlarından biri kabul edilen *karşılıklı kesin yıkım (mutually assured destruction)* kavramı, nükleer saldırıya kalkışan bir devletin benzer ölçekte yıkıcı bir karşılık alacağını ifade etmektedir (Çetinkaya, 2025). Bu anlayış, tarafların nükleer silah kullanmasının her iki taraf için de kabul edilemez ölçüde tahribat doğuracağı düşüncesine dayanmakta ve böylece nükleer caydırıcılığın temel mantığını oluşturmaktadır. Özetle, nükleer tabunun oluşmasında iki temel faktörden bahsedilebilir: ahlaki/insani kaygılar ve karşılıklı kesin yıkım korkusuna dayanan stratejik hesaplar.

Yaşam ve ölüm üzerinde belirleyici olabilecek kararların insan muhakemesi yerine algoritmik sistemler tarafından alınabilmesi, yapay zekanın askeri kullanımına ilişkin ahlaki kaygıların temel kaynaklarından biri olarak görülmektedir. İnsan müdahalesi olmaksızın ölümcül güç kullanılabilmesi, önemli etik sorunları beraberinde getirmektedir. Ölümcül kararların otomatik sistemler tarafından alınmasına yönelik sorular ise yeni olmayıp, deniz mayınlarının kullanılmaya başlandığı 19. yüzyıldan bu yana savaş teknolojilerine ilişkin etik tartışmaların önemli bir parçası olmuştur. (Dağ, 2019). Bu bağlamda, ahlaki ve insani yöndeki kaygılar askeri alandaki yapay zeka uygulamalarına karşı nükleer tabu benzeri normatif bir hassasiyetin geliştirilmesine zemin hazırlayabilir. Ancak nükleer tabunun ikinci dayanağını oluşturan stratejik hesaplar bakımından benzer bir durumdan bahsetmek daha güçtür. Öncelikle, nükleer silahlardaki karşılıklı kesin yıkım kavramının yarattığı caydırıcılık, otonom silah sistemleri için her zaman söz konusu olmayabilir. Nükleer silahların kullanımının taraflar

açısından kabul edilemez düzeyde yıkıcı sonuçlar doğuracağı yönündeki beklenti, devletleri bu silahları kullanmaktan alıkoyan güçlü bir stratejik mekanizma yaratmıştır. Buna karşılık, yapay zeka destekli askeri sistemler devletler tarafından operasyonel etkinliği artıran, maliyetleri azaltan ve rakiplerine karşı avantaj sağlayan araçlar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca daha önce bahsedildiği gibi, realist perspektiften bakıldığında devletlerin diğer devletler karşısında dezavantajlı konuma düşme çekincelerinden dolayı, yapay zekanın askeri kullanımını bir tabu haline getirmektense ondan kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmayı seçmeleri olası görünmektedir. Bu nedenle, nükleer silahlarda olduğu gibi kullanımın kendisine yönelik caydırıcılık yaratacak ortak bir stratejik mantığın ortaya çıkması daha zor görünmektedir.

İnsan Merkezli Komuta Zorunluluğu

Yapay zeka sistemlerine etiğin nasıl dahil edileceği konusunda üç farklı yaklaşım öne çıkmaktadır. Pratik anlamda henüz tam bir karşılık bulamayan ilk yaklaşım, etiğin yapay zekaya tasarım aşamasında dahil edilmesi, yani etik değerler gözetecek biçimde tasarlanmasıdır (Strategie Künstliche Intelligenz der Bundesregierung, 2018, aktaran Tunalp, 2024). İkincisi, geliştirme aşamasındaki eğitim verileri aracılığıyla sistemin etik davranışının desteklenmesi (Tunalp, 2024) üçüncüsü ise yapay zeka sistemlerini geliştiren aktörlerin etik ilkelere uygun hareket etmesini teşvik etmeye yönelik normatif çerçeveleri, düzenlemeleri ve kurumsal standartları kapsamaktadır (Haarich, 2019, aktaran Tunalp, 2024). Üçüncü yaklaşım, hem yapay zeka teknolojisini üreten özel şirketleri hem de onlardan askeri anlamda yararlanacak olan devletleri kapsayacak düzenlemeleri ifade eder.

Otonom silah sistemlerinin sebep olacağı zarardan kimin direkt olarak sorumlu tutulması gerektiği konusunda ciddi soru işaretleri bulunmakta, yani bir sorumluluk boşluğu karşımıza çıkmaktadır. Bu belirsizliğe yanıt olarak geliştirilen *anlamlı insan kontrolü (meaningful human control)* kavramı, savaşta ölümcül sonuçlar doğurabilecek eylemlere ilişkin kararların arkasında mutlaka bir insanın bulunması ve bu sorumluluğun insana ait olması gerekliliğinin altını çizer (Santoni de Sio & van den Hoven, 2018).

Dijital Cenevre Konvansiyonu gibi bir oluşum kapsamında yapay zekanın savaşlarda kullanımına yönelik getirilebilecek en gerçekçi denetim mekanizması, devletlerin anlamlı insan kontrolü konusunda uzlaşması olacaktır. Çünkü bu kontrolün yokluğunda oluşacak hukuki boşluk, yalnızca etik açıdan değil, uluslararası güvenlik ve istikrar açısından da risk meydana getirmektedir. Dolayısıyla ölümcül sonuç verebilecek kararlar üzerindeki nihai insan kontrolü ve insanların sorumlu tutulabilirliği, hem idealist perspektifin vurguladığı hukuki ve insani

değerlerin, hem de realist yaklaşımın temelini oluşturan fayda ve güvenlik gereksiniminin kesişim noktasında yer almaktadır. Bu nedenle, insan merkezli komuta zorunluluğunun bir ilke olarak benimsenmesi, farklı çıkar ve önceliklere sahip aktörlerin üzerinde uzlaşabileceği düzenleyici bir norm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Savaşın uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında kaçınılmaz bir olgu olduğu, Thucydides ve Hobbes gibi önemli realist düşünürler ve Kennan, Kissinger neo-realistlerce vurgulanmış (Dağ, 2019) ve savaş, tarih boyunca sürekli farklı biçimlerde varlık göstermiştir. Günümüz teknolojileri, hayatın birçok alanında devrim niteliğinde değişimler yarattığı gibi, savaş yöntemlerini de etkilemiş ve bu durum beraberinde hem etik tartışmaları hem de güvenlik endişelerini getirmiştir.

20. yüzyılın en büyük trajedisi olan İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı büyük yıkımın ardından benzer bir tahribatın tekrarlanmasını önlemek amacıyla oluşturulan Cenevre Konvansiyonu'na benzer şekilde, günümüz yapay zeka teknolojilerinin askeri kullanımına yönelik uluslararası bir düzenleme mekanizması geliştirilmesi, hem insan haklarının korunması hem de teknolojik gelişmeler doğrultusunda otonomlaşan savaş doğasının kontrol altına alınması açısından giderek daha kritik hale gelmektedir. Ancak bu idealin pratik karşılık bulması için aktörlerin uzlaşmaya yanaşması ve bir yapay zeka tabusu inşa edilmesi gerekmektedir. Bunun önündeki olası engeller ve sınamalar bu çalışmada ele alınmıştır.

İnsanlığın bugüne dek karşılaşmadığı sorunlar ortaya çıkarma potansiyeline sahip olan ve insan kontrolünden kısmen bağımsız işleyişi nedeniyle öngörülemezlik riski taşıyan bu teknolojinin, olası bir kaos ortamına yol açmasının önlenmesi için uluslararası iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Devletleri uzlaşmaya yönlendirecek en gerçekçi çözüm, yapay zekanın çatışmalardaki tüm ölümcül eylem kararlarının arkasında bir insanın bulunmasının norm haline getirilmesidir. Aksi takdirde, daha önce benzeri görülmemiş sorunlarla ve sorumluluk boşluğunun doğuracağı kaotik durumlarla karşılaşılması söz konusu olacaktır.

Referanslar

Aksu, D. (2024). Yapay Zeka Destekli Akıllı Savaş Stratejilerinin Ulusal, Bölgesel ve Küresel Güvenlik Çalışmalarına Etkisi. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 7(1), 1-14.

Atlığ, M. (2022). Otonom sistemlerin savaş ve savaş hukukuna etkisi. *Akademik Düşünce Dergisi*, (6), 3-21.

Aysal, S. (2022). Yapay zeka uluslararası ilişkilerde askeri alanda devrim midir? ABD ve Çin rekabeti üzerinden bir değerlendirme.

Çalış, Ş., & Özlük, E. (2007). Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 225-243.

Çetinkaya, Ş. (2025). NÜKLEER REKABETTE KARŞILIKLI KESİN YIKIM DOKTRİNİ: 21. YÜZYILDAKİ GEÇERLİLİĞİ. *Karadeniz Araştırmaları*, (86), 749-765.

Dağ, A. (2019). Transhümanist savaş teknolojisi ve etik sorunlar. *Isophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji Ve Felsefe Dergisi*, 41-56.

Fernandes, V. R. (2016). Idealism and realism in international relations: an ontological debate. *Janus. Net*, 7(2), 15-25.

Herz, J. H. (1950). Idealist internationalism and the security dilemma. *World politics*, 2(2), 157-180.

International Committee of the Red Cross. (1949). *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention)*, 12 August 1949.

International Committee of the Red Cross. (t.y.). *The Geneva Conventions and their Commentaries*.

Jeutner, V. (2019). The Digital Geneva Convention: A critical appraisal of Microsoft's proposal. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 10(1), 158-170.

Karaca, U. (2026). *THE MILITARY AI COMPETITION BETWEEN THE UNITED STATES AND CHINA: IS IT AN ARMS RACE?* (Master's thesis, Middle East Technical University).

Keyman, F. (t.y.). *Realizm (Uluslararası İlişkiler)*. TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları.

Kissinger, H. A., Schmidt, E., & Huttenlocher, D. (2021). *The age of AI: And our human future*. Little, Brown and Company.

Mehmetcik, H. (2015). 21. Yüzyıl için Caydırıcılık: Teori ve Pratikte Neler Değişti?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 31-59.

Santoni de Sio, F., & Van den Hoven, J. (2018). Meaningful human control over autonomous systems: A philosophical account. *Frontiers in Robotics and AI*, 5, 323836.

Smith, B. (2017). *The need for a Digital Geneva Convention*. Microsoft Policy Blog.

Talha, A., Iqbal, A., & Khan, F. S. (2025). Revisiting the Geneva Conventions: Are the Four Core Conventions Sufficient for 21st Century Warfare?. *The Critical Review of Social Sciences Studies*, 3(2), 2213-2229.

Tannenwald, N. (2007). The nuclear taboo. *International organization*, 53.

Deterrence Beyond the Battlefield: Power, Perception, and Strategic Complexity in International Relations

Ertuğrul Altun & Alper Can Mivcan

1 Introduction

In International Relations, the current system has become more chaotic and uncertain, which makes states feel increasingly insecure and leads them to protect themselves through weaponization. Deterrence theory emerges from this condition. In short, according to Kenneth Waltz (1990), deterrence is the balance within the system that prevents states from assaulting or attacking one another. Waltz's perspective on the balance of power is closely associated with nuclear weapons, whose significance derives not from any particular design for their application, but simply from their presence. Although nuclear weapons may prevent aggression from adversaries, they may not stop states from weakening one another. Similarly, Robert Jervis (1976) argues that misperceptions of opponents by decision-makers generally lead to deterrence failure. For example, from a natural perspective, if someone suddenly threatens you on the street, the first thing you would do is defend yourself. From this perspective, deterrence requires broader consideration of multiple elements. In state actions, decision-makers must observe not only military power, particularly in modern warfare, but also the cultural, technological, cyber, and psychological dimensions of conflict. Robert Jervis pioneered the application of cognitive psychology to international affairs and highlighted the profound impact of misperception on decision-making. Jervis consistently critiqued traditional deterrence theories for overestimating the rationality of state actors and for failing to recognize how misperceptions can needlessly escalate crises.

Moreover, deterrence is also explained as "suicide from fear of death." This terminology was introduced by Richard Betts (2003), who illustrated the issue through the conflict between America and Iraq in 2003. Betts argues that U.S. decision-makers sometimes act with excessive confidence, which leads to misperceptions of the enemy's power. Furthermore, they often act without considering other potential threats, thereby creating a more problematic structure. Our understanding of "suicide from fear of death" is that America is currently acting from a more aggressive position than ever before. The reason for this is the emergence of China as a rising power that may challenge liberal dominance. In addition, China's economy is growing faster than that of the United States. This creates fear within the United States of losing its leadership position and experiencing economic decline within the system. Consequently, the United States attempts to control major energy sources because its strategic perspective suggests that controlling energy resources may limit China's economic growth.

As a result, deterrence may be more broadly explained as a condition arising from the unequal and anarchic structure of the international system, which creates uncertainty and fear among states. As Alexander Wendt (1992) mentions, deterrence is not effective solely through military power; its effectiveness also relies on norms and social structures. Therefore, this article will explain the theoretical perspective of deterrence through a Perfect Bayesian Equilibrium and literature review. The theory will then be applied to define the actions taken by Iran and the United States to deter one another, the tools they use, the actions they take, and which side succeeds, through a three-period, two-player signaling game model.

2 Rethinking State Power and Deterrence in the Digital Age

Realism in International Relations is largely concerned with power relations among states. In order to survive in an uncertain world, states must become more powerful to prevent enemy attacks or to control the system, which has been defined differently in every century is constantly evolving and naturally progresses according to its own rules. During the seventeenth century, Hobbes introduced the sea creature Leviathan to define the power of society at that time. It is essentially a description of the structure of sovereignty that leads people to surrender their individual rights in order to prevent civil conflict. Moreover, according to Schmitt (1996), the myth of Leviathan represents the most powerful creature and symbolizes power itself. Its definition originates from the Book of Job, where it is depicted as a sea creature and may also be interpreted as a representation of the devil (Schmitt, 1996).

In the fourteenth century, Opicinius de Canistris identified Leviathan with the Mediterranean Sea. This creature is depicted in biblical and Jewish traditions as the adversary against whom God fights and is sometimes represented as a dragon, as claimed by Schmitt (1996). In his second work on International Relations, *Land and Sea*, Schmitt uses this mythical monster to explain geopolitical factors. Today, however, the expression of geopolitical movement has expanded. The struggle between Leviathan (sea) and Behemoth (land) has evolved to include information and technology. Consequently, contemporary tools enable states to make decisions through a broader range of instruments, such as the use or control of information, weapons, space, defence technologies, and economic power. The system in which we now live is more uncertain and consists of a greater number of variables. These variables create greater superposition. There is no single state occupying the first rank that can determine what is right or wrong or impose its ideas on the world based on its own beliefs.

According to Wendt (1992), the debate between Liberal and Realist scholars extends beyond their traditional assumptions. It concerns whether anarchy emerges through processes or structures, whether states act primarily to survive, or whether anarchy is created through interaction among states (Wendt, 1992). In addition, both neorealist and neoliberalist assumptions suggest that the system is dominated by states and that their actions shape outcomes. However, it should not be forgotten that state decisions can change according to historical evolution and self-interest.

In power relations, states may or may not act rationally, particularly when they perceive threats. On the other hand, Jervis views the situation more tragically because states may psychologically feel insecure when others become excessively powerful through weaponization or other modern developments in their defence structures, which can ultimately lead to war. At the same time, according to Jervis, the international system is uncertain because of cognitive limitations and motivated biases (Schweller, 2023). He explains cognitive biases by questioning why statesmen sometimes make incorrect decisions despite having access to extensive information (Schweller, 2023). He argues that even though leaders receive all available information, they interpret it according to their psychological biases and pre-existing beliefs (Schweller, 2023).

As an example, President Trump's decision to attack Iran may be considered a poor decision because, although the United States is one of the most technologically advanced countries, technology alone is only one aspect of achieving success in war. In International Relations, state decisions must consider many elements. Therefore, the concept of deterrence theory begins from this perspective, as current issues and conflicts are observed through strategic calculations.

Deterrence is fundamentally concerned with survival and the prevention of enemy attacks. As

Wohlstetter (1959) argues, the balance of terror depends on the ability to conduct a second strike if an enemy attacks first. Therefore, deterrence is a theory of power relations among states in which nuclear weapons are not used but are balanced against one another. For this reason, after the Second World War, the United Nations was established to discourage the use of nuclear weapons. According to Osinga (2020), cooperation among superpowers regarding nuclear deterrence has become less centralized, and the role of nuclear weapons has been increasingly limited in order to avoid future conflicts.

At the same time, this perspective has shifted toward alternative strategic approaches involving non-state actors and terrorist organizations, creating an increasingly difficult security framework (Osinga, 2020). Consequently, the nature of deterrence has become more limited and focused on tactical applications.

Deterrence also consists of many elements, including technologies and ideologies. For example, it encompasses long-term defence strategies, methods of preventing ballistic attacks, and technological advancements designed to overcome air defence systems (Osinga, 2020). Furthermore, the digitalized world has become increasingly vulnerable because information is a critical resource that enables detailed analysis of adversaries. As a result, cyber strategy has become vital to deterrence strategies. Therefore, deterrence should be defined as illustrated in Figure X below.

Figure 1: Key Elements for State Deterrence and Strategic Balance.

Source: Diagram created by Ertugrul Altun using ChatGPT (OpenAI), 2026.

Today, States evolve beyond mere interstate relations; they constitute a systematic mechanism in which many elements function harmoniously as a whole. The dysfunction or failure of any of these elements renders states incapable of mitigating risks and threats posed by other states. Among these elements, information and its effective use are of paramount importance. For example, Data are recorded more meticulously than in ancient times, and societies that analyze this information

most effectively and transform it into unbiased and scientifically sound strategic insights tend to believe that a structure capable of controlling multiple elements simultaneously, rather than merely controlling seas and trade routes, can better influence global affairs. Similar to a Leviathan-like sea monster undergoing evolution, such a structure seeks to extend its influence over all dimensions of power.

The concept of deterrence can be simply explained through Figure X. To illustrate this in real-time terms, the actions of State Z and the behaviour of State Y may differ depending on their respective levels of power and rationality. Let us assume that State Z is technologically advanced and possesses a wide range of sophisticated weapon systems, including nuclear weapons and other advanced military technologies. Since countering such capabilities would impose substantial costs on State Y, Y attempts to reduce Z's influence by pursuing policies designed to constrain its power.

If Y is unable to produce effective countermeasures or develop policies to address this threat, it will be incapable of preventing the threat and will ultimately fail. Therefore, each of the elements mentioned above constitutes an important phenomenon in its own right. Because Y's technological development may be limited compared with that of Z, Y seeks to reduce the economic advantages of Z by developing its own, more affordable, albeit technologically less advanced, capabilities to mitigate the threats posed by Z.

At the same time, in order to balance its power against Z, Y attempts to reduce Z's international influence by developing cooperation with State X, a country whose power is comparable to that of Z. In addition, as a method of psychological warfare, Y engages in propaganda campaigns designed to generate opposition to Z even within Z's own society. Furthermore, it may seek to weaken Z's internal state institutions economically through cyberattacks.

To strengthen itself economically in the face of sanctions imposed against it, Y develops regional alliances and promotes internal unity. In contemporary warfare, social media plays a particularly significant role. Propaganda frequently influences societies, sometimes leading to protests against their own governments and reducing domestic cohesion. Consequently, internal unity, societal cooperation, and the development of a coherent ideological framework are crucial components of deterrence.

Externally, it has become increasingly evident that states require institutional structures capable of maintaining this ideology, sustaining lobbying activities, and integrating diverse domestic groups, including opposition parties, within a broader national framework. This concept, combined with agentic artificial intelligence (AI), an emerging and advanced form of AI, as well as developments in quantum computing, is creating a new system in which decision-making processes become more efficient and rapid.

This transformation includes the digitalization of economic systems, the use of digital assistance in governmental decision-making, and the increasing integration of diaspora networks, foreign ministries, and military technologies. Together, these developments contribute to the emergence of a broader and more complex systemic entity.

The international system is no longer best represented by the Leviathan but rather by an octopus. As a mythological figure, Leviathan predates Hobbes and serves as an important precursor to the conceptions of sovereignty that later influenced International Relations, a discipline that, in many respects, emerged from religious and philosophical traditions. This figure, often associated with a dragon, existed long before Hobbes incorporated it into his political theory. Luther depicted Leviathan as a dragon, while other scholars described it as a sea creature, thereby creating a particular interpretative framework.

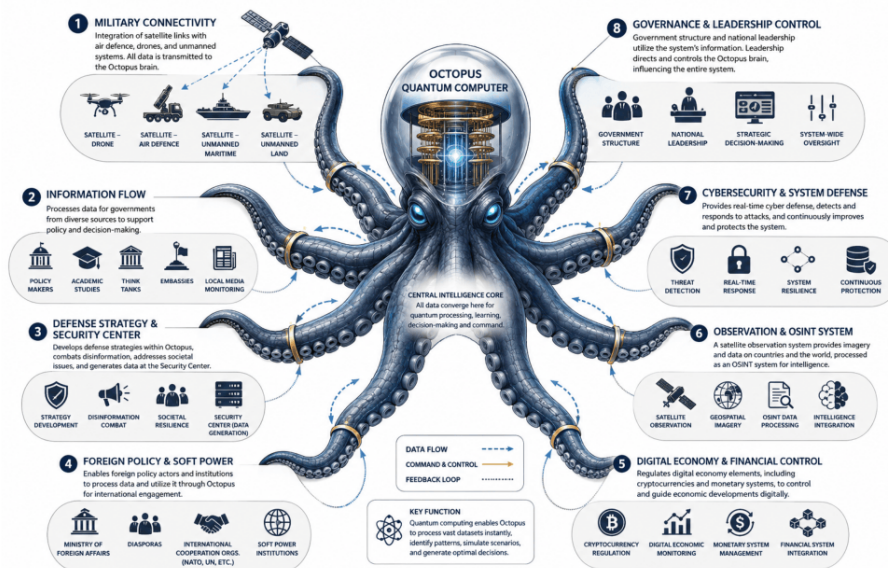

Figure 1. The Octopus Model: An AI Agentic System Architecture for Integrated National Power and Strategic Decision-Making

Figure 2: Octopus Model: AI-Agentic Quantum Decision System Architecture.

Fundamentally, the mythological purpose of Leviathan is to encourage individuals to abandon their independent sovereignty and embrace collective existence through a social contract. In this sense, Leviathan appears to represent an attempt to create a form of God within the worldly realm. If the state assumes the role of a God-like entity, then, as Jervis suggests, it should act rationally, impartially, and strategically. However, in the contemporary international system, the metaphor of Leviathan is increasingly insufficient to explain the complexity of global interactions.

As discussed above, in God’s struggle against Leviathan, God requires a mechanism capable of balancing and restraining Leviathan’s deterrent power. In this context, the octopus serves as a more appropriate metaphor. With its eight arms, the octopus can perform multiple tasks simultaneously, creating a more flexible and efficient organizational structure. Similarly, if Leviathan represents a demonic force, the octopus becomes the instrument through which God can restrain and deter it. As the world has transformed into an increasingly digital environment, the potential for internal control, influence, and manipulation has also expanded significantly.

The emerging international order may not eliminate anarchy. Rather, it may facilitate the development of more efficient and scientifically informed decision-making processes. Experiments involving quantum particles demonstrate that, when unobserved, particles behave unpredictably and appear chaotic. However, when observed, their behaviour becomes more structured and predictable. This observation creates a degree of probability within an uncertain system, enabling actors to anticipate outcomes and make strategic decisions.

As illustrated in Figure 1, the octopus represents a new systemic model that requires further examination. Understanding this model necessitates greater observation of the various “particles” within society, including human behaviour, leadership decision-making, military capabilities, and different strategic domains. Particular attention must be given to cyberspace, which remains one of the most difficult domains to control and within which threats are increasingly difficult to mitigate due to rapid technological advancement (Jervis, 2016).

In this sense, the octopus functions as a mechanism for observation and analysis, allowing states to identify the most relevant probabilistic variables that may enable them to deter threats and manage risks. By utilizing this system, states can improve their ability to survive within an uncertain international environment. The international system itself resembles a state of superposition, containing multiple potential outcomes. For example, if Y represents a developing state and Z represents a superpower, Z will generally seek to maintain its superior position, while Y may perceive Z as a threat. In order to deter Z, Y may seek to acquire nuclear capabilities to balance the distribution of power. However, this represents only one possible outcome among many. Numerous alternative pathways may emerge, and each decision may generate further uncertainty.

The octopus may therefore serve as a key mechanism for identifying potential solutions within this environment of uncertainty. Nevertheless, it cannot eliminate every threat because uncertainty remains an inherent characteristic of the international system. Every variable within the system, regardless of how insignificant it may initially appear, can influence outcomes and alter the strategic environment.

Another important theoretical perspective concerns the diffusion of behaviour among states. Successful actions by one state may encourage similar behaviour by others. For example, if Y successfully challenges or deters Z, other states such as V and D may adopt similar strategies. This process increases the complexity of international interactions and contributes to the evolution of the system. As more actors emulate successful strategies, power relations become increasingly dynamic and interconnected, ultimately contributing to a broader balance of power.

If viewed through Jervis's perspective of uncertainty, his explanation provides a deeper and more micro-level analysis by emphasizing that leaders possess limited cognitive capacities and do not fully understand the world around them. These limitations include beliefs, information deficits, and cognitive biases (Schweller, 2023). Furthermore, Jervis's approach conceptualizes the security dilemma from both epistemological and ontological perspectives, making his contribution particularly significant within classical realist thought. In addition, the constraints imposed by the international system, combined with processes shaped by cognitive biases and prejudices, generate conditions resembling a prisoner's dilemma. Deterrence theory, despite its long intellectual development, has often been overlooked in the literature due to what Jervis describes as misperception. In this context, the emphasis placed by deterrence theorists on the importance of the initial attack may create a flawed perspective (Schweller, 2023).

This is because, regardless of the severity of the damage suffered by the attacked state, the strength of its democratic or political institutions is often the determining factor in shaping subsequent developments. If the initial aggressor initiates conflict as a result of a systemically irrational decision, the attacked state's more rational and geopolitically sound behavior may ultimately alter the course of events in its favor.

Within the security dilemma, interstate relations are, as Jervis argues, influenced by the ways in which leaders socially define themselves. This creates a bipolar psychological condition. From this perspective, the system exhibits a form of schizophrenic tendency in which states may construct self-perceptions that do not correspond to reality but serve their own interests. As Schweller (2023) notes, arms races do not necessarily arise from the security dilemma itself but rather from misunderstanding. In line with Stag Hunt theory, states may therefore return to conditions of security and cooperation when such outcomes align with their preferred interests.

However, according to Jervis's framework, the international system exists in a condition of persistent uncertainty. Consequently, states are continually compelled to arm themselves within

this environment (Schweller, 2023). This situation can be illustrated through another example. A state may exceed the limits imposed by its natural geographical position and generate insecurity among surrounding states. In pursuit of its ideological objectives and regional influence, it may continuously construct external enemies, thereby encouraging neighboring states to increase their own military capabilities. As a result of such irrational behavior, by creating an adversary that it cannot ultimately defeat, the state may eventually be compelled to abandon the security dilemma and return to the cooperative logic associated with Stag Hunt theory.

The international system can be understood as cyclical in nature. Like a boomerang, it rises, reaches a peak, and subsequently returns to its original position. One reason for this pattern is that states are capable of predicting one another's behavior to a certain extent. However, when states make incorrect assessments of one another, conflict becomes more likely (Schweller, 2023). Such situations may arise when states misjudge each other's capabilities, incorrectly evaluate their own military strength relative to that of their adversaries, or make erroneous calculations regarding economic superiority. Nevertheless, it is insufficient to explain uncertainty solely through the actions of states or statesmen. Uncertainty also emerges when the international system is inadequately observed within an environment of complexity and disorder. Consequently, when the established order ceases to provide an effective balance of power, competition and power struggles within the system may intensify.

2.1 Formalising Jervis' Deterrence Logic

In light of the Jervis' deterrence model, we focus on the defender's posterior belief about whether the attacker is hostile, inferred from the military build-up or rhetoric that accompanies a signal. We formalise this as a two-period, two-player signalling game solved by Perfect Bayesian Equilibrium (PBE). The defender's response is a *continuous mobilisation intensity*: rather than a binary choice to mobilise or not, the defender selects how much to harden, disperse, and ready its forces. Crucially, mobilisation can only protect the *movable* part of what is at stake; immobile infrastructure cannot be hardened at any intensity, so sufficiently valuable fixed targets are *undeterrable* they will be struck regardless of preparation, and mobilisation can only blunt the damage. The model therefore admits the empirically common outcome that binary deterrence excludes: a prepared target that is struck but absorbs *less* than it would have unprepared. Deterrence fails not all-at-once but in degrees, giving way to damage limitation. We close with a two-sided perception extension in which the defender's posture is itself read with noise (Section 7), flagging where it departs from the one-sided structure.

3 The model

There are two players, a potential aggressor (Player 1, the *sender*) and a defender (Player 2, the *receiver*). Nature first draws Player 1's type

$$\theta \in \Theta = \{H, N\}, \quad \Pr(\theta = H) = p \in (0, 1),$$

where H denotes a *hostile* type and N a *non-hostile* type. Player 1's type is her private information.

Timing.

- (i) **Nature.** Nature assigns Player 1's type.
- (ii) **Signalling.** Player 1 chooses a signal $s \in S = \{c, m, d, T\}$: cheap talk (c), missile testing (m), drills (d), or troop mobilisation (T).
- (iii) **Response.** Player 2 observes s (and the associated military build-up), updates a posterior belief $\mu(s) = \Pr(\theta = H | s)$, and chooses a *mobilisation intensity* $\lambda \in [0, 1]$.
- (iv) **Attack.** Player 1 chooses $a_1 \in \{A, \neg A\}$: attack (A) or not ($\neg A$). Payoffs are then realised.

Signalling cost. A signal s carries a baseline cost c_s , ordered by intensity,

$$0 < c_c < c_m < c_d < c_T.$$

Because escalation is cheaper for a hostile actor, the realised cost is discounted by a factor $x \in (0, 1)$ for the H type:

$$\kappa_1(\theta, s) = x^{1_{\{\theta=H\}}} c_s = \begin{cases} c_s, & \theta = N, \\ x c_s, & \theta = H. \end{cases}$$

Military build-up. Each signal generates a build-up $y_s \geq 0$, written $y_1 \equiv y_s$, ordered by intensity and normalised so that cheap talk is non-committal:

$$y_c = 0 < y_m < y_d < y_T.$$

Stakes, hardenable and fixed. The value at stake in a conflict, scaled by $\alpha > 0$, decomposes into a *mobile* component $\alpha_m \geq 0$ (stockpiles, materiel, personnel assets that can be dispersed, relocated, or concealed) and a *fixed* component $\alpha_f \geq 0$ (enrichment halls, ports, grids immobile infrastructure):

$$\alpha = \alpha_f + \alpha_m.$$

Mobilisation at intensity λ attenuates only the mobile component by the factor $(1 - \lambda)$, leaving the *realised stake*

$$\Lambda(\lambda) := \alpha_f + (1 - \lambda)\alpha_m, \quad \Lambda(0) = \alpha, \quad \Lambda(1) = \alpha_f.$$

This realised stake scales both the attacker's spoils and the defender's loss at the same rate, so λ shrinks both sides of the conflict together but only down to the irreducible fixed floor α_f , which no intensity can protect.

Mobilisation cost. Intensity is costly, with cost $c(\lambda)$ satisfying $c(0) = c_i \geq 0$, $c' > 0$, and $c'' > 0$ (strict convexity). The leading closed-form example is the quadratic cost

$$c(\lambda) = c_i + \frac{\phi}{2} \lambda^2, \quad \phi > 0.$$

War cost and hostility. Attacking incurs a fixed *war cost* $w > 0$ (destruction, casualties, sanctions), borne by Player 1 whatever the outcome. The defender's exposure scale $\beta > 1$ exceeds the attacker's per-unit spoils, reflecting the net destructiveness of conflict for the target. Finally, the hostile type values the spoils of conflict more, scaling its conflict payoff by a *hostility multiplier* $\gamma > 1$:

$$\gamma_\theta = \gamma^{\mathbf{1}_{\{\theta=H\}}} = \begin{cases} 1, & \theta = N, \\ \gamma, & \theta = H. \end{cases}$$

4 Payoffs

Each player nets out its own cost. If Player 1 attacks, the realised payoffs are

$$u_1(A, \lambda; \theta) = \gamma_\theta y_s \Lambda(\lambda) - w - \kappa_1(\theta, s), \quad u_2(A, \lambda) = -\beta \Lambda(\lambda) - c(\lambda),$$

and if Player 1 does not attack,

$$u_1(\neg A; \theta) = -\kappa_1(\theta, s), \quad u_2(\neg A, \lambda) = -c(\lambda).$$

The two attack-stage outcomes are summarised below, with $\Lambda(\lambda) = \alpha_f + (1-\lambda)\alpha_m$ and $\kappa_1 \equiv \kappa_1(\theta, s)$.

Outcome	u_1 (Player 1)	u_2 (Player 2)
Attack (A) at intensity λ	$\gamma_\theta y_s \Lambda(\lambda) - w - \kappa_1$	$-\beta \Lambda(\lambda) - c(\lambda)$
No attack ($\neg A$) at intensity λ	$-\kappa_1$	$-c(\lambda)$

The defender's logic is a marginal deterrence trade-off: raising λ attenuates the mobile part of the attack but at strictly increasing marginal cost $c'(\lambda)$. Even at full intensity the defender still loses $\beta\alpha_f$ if struck; this fixed floor, rather than an arbitrary constant, is what an attack against a fully hardened defender costs. Setting $\alpha_f = 0$ recovers the single-stake model in which any attack can be fully neutralised at $\lambda = 1$.

The war cost w is what turns attacking into a genuine decision; without it, attacking would be unconditionally profitable ($\gamma_\theta y_s \Lambda(\lambda) > 0$ for any $y_s > 0$) and the attack choice would be type-free, leaving the defender's mobilisation independent of its beliefs and collapsing the deterrence problem. With $w > 0$ the attack acquires a type-specific threshold (Lemma 1), and it is precisely this that lets the posterior bind.

A (behavioural) strategy for Player 1 is a pair (σ_1, ρ_1) , where $\sigma_1 : \Theta \rightarrow \Delta(S)$ is the signalling rule and $\rho_1 : \Theta \times S \times [0, 1] \rightarrow \Delta(\{A, \neg A\})$ is the attack rule (conditioning on the realised intensity λ). A strategy for Player 2 is a mobilisation rule $\lambda : S \rightarrow [0, 1]$; strict convexity of c makes the defender's best response unique, so pure responses suffice. Player 2 holds a belief system $\mu : S \rightarrow [0, 1]$.

5 Equilibrium analysis (backward induction)

Stage 3 — the attack decision. At the attack node the signalling cost κ_1 is sunk and drops out of every comparison.

Lemma 1 (Attack rule). *Type θ attacks iff $\gamma_\theta y_s \Lambda(\lambda) > w$, equivalently iff the defender's intensity falls short of a type-specific deterrence intensity*

$$\lambda < \lambda_\theta^\dagger(s) := 1 - \frac{1}{\alpha_m} \left(\frac{w}{\gamma_\theta y_s} - \alpha_f \right).$$

Two boundaries matter, ordered (since $\gamma > 1$) so that the hostile type is the binding one:

$$\lambda_\theta^\dagger \leq 0 \iff y_s \leq \bar{y}_\theta := \frac{w}{\gamma_\theta \alpha} \quad (\text{never attacks}), \quad \lambda_\theta^\dagger > 1 \iff y_s > \bar{y}_\theta^u := \frac{w}{\gamma_\theta \alpha_f} \quad (\text{undeterrable}),$$

with $\bar{y}_H < \bar{y}_N$ and $\bar{y}_H^u < \bar{y}_N^u$.

Corollary 1 (Undeterrability). *If $\gamma_\theta y_s \alpha_f \geq w$ (i.e. $y_s \geq \bar{y}_\theta^u$) then no admissible mobilisation deters type θ : the attack is certain, and mobilisation can only blunt it, leaving realised damage bounded below by $\beta \alpha_f$. As $\alpha_f \rightarrow 0$, $\bar{y}_\theta^u \rightarrow \infty$ and deterrence is feasible at every build-up, recovering the single-stake base.*

Evaluated at zero mobilisation the thresholds \bar{y}_θ partition the signals,

$$\Sigma_L = \{s : y_s < \bar{y}_H\} (\ni c), \quad \Sigma_S = \{s : \bar{y}_H < y_s < \bar{y}_N\}, \quad \Sigma_B = \{s : y_s > \bar{y}_N\},$$

so that in Σ_L neither type attacks even an unprepared defender, in the separating band Σ_S only the hostile type would, and in Σ_B both would. Cheap talk lies in Σ_L since $y_c = 0$.

Stage 2 — the mobilisation decision. Anticipating Lemma 1, write the defender's expected damage at posterior $\mu = \mu(s)$ as

$$D(\lambda; \mu) = \beta \Lambda(\lambda) \left[\mu \mathbf{1}\{\lambda < \lambda_H^\dagger\} + (1 - \mu) \mathbf{1}\{\lambda < \lambda_N^\dagger\} \right],$$

and the defender solves $\min_{\lambda \in [0,1]} C(\lambda; \mu) = D(\lambda; \mu) + c(\lambda)$. Because D steps down as λ crosses each deterrence intensity, C is piecewise convex and the best response is the lowest-cost element of a finite candidate set.

Proposition 1 (Defender best response). *Let $c(\lambda) = c_i + \frac{\phi}{2} \lambda^2$ and $\mu = \mu(s)$. The defender's sequentially rational $\lambda^*(s)$ minimises $C(\cdot; \mu)$ over:*

- (i) **Blunt both** ($\lambda < \lambda_N^\dagger$): *the attack is certain; interior $\lambda_A = \frac{\beta \alpha_m}{\phi}$ (independent of μ), cost $\beta \Lambda(\lambda_A) + c(\lambda_A)$.*
- (ii) **Deter N, blunt H** ($\lambda_N^\dagger \leq \lambda < \lambda_H^\dagger$): *only H attacks; interior $\lambda_B = \frac{\mu \beta \alpha_m}{\phi}$, cost $\mu \beta \Lambda(\lambda_B) + c(\lambda_B)$.*
- (iii) **Deter both** ($\lambda = \lambda_H^\dagger$), *available only when the hostile type is deterrable ($y_s \leq \bar{y}_H^u$): no attack, cost $c(\lambda_H^\dagger)$.*

In Σ_L the defender sets $\lambda^* = 0$. The blunting intensities scale with the mobile stake α_m , not the total α ; the fixed component α_f enters only as the unavoidable additive loss $\beta \alpha_f$ inside $\Lambda(\cdot)$. When the hostile type is undeterrable, candidate (iii) drops out.

Corollary 2 (Belief threshold). *For a deterrable hostile type ($y_s \leq \bar{y}_H^u$), the defender deters rather than blunts iff $\mu(s) \geq \mu^*(s)$, where*

$$\mu^*(s) = \frac{c(\lambda_H^\dagger(s)) - c(\lambda_B)}{\beta \Lambda(\lambda_B)}.$$

Bayesian updating is thus payoff-relevant whenever deterrence is on the table: it turns on whether the defender judges hostility likely enough. This is the continuous form of the Jervis-style cognitive deterrence at the heart of the model.

When deterrence gives way. The defender stops deterring the hostile type for either of two reasons: deterrence becomes too *costly*, or it becomes *infeasible*.

Proposition 2 (Deter, blunt, or cannot deter). *At full belief $\mu = 1$ (the most favourable case for deterrence), there is a cost threshold \hat{y}_H solving $c(\lambda_H^\dagger(y)) = \beta \Lambda(\lambda_A) + c(\lambda_A)$ with $\lambda_A = \beta \alpha_m / \phi$. The defender deters the hostile type iff*

$$y_s < \min\{\hat{y}_H, \bar{y}_H^u\};$$

above this it blunts at $\lambda^ = \lambda_A$ (or λ_B for $\mu < 1$) and the hostile type attacks a partially mobilised defender. The two cutoffs capture distinct failures: below \bar{y}_H^u deterrence is feasible but may be unaffordable ($y_s > \hat{y}_H$); above \bar{y}_H^u it is infeasible at any cost.*

Remark. A larger fixed stake α_f raises the blunt cost (the residual $\beta \alpha_f$ is incurred whenever the defender absorbs an attack) and so makes deterrence relatively more attractive: a defender with much un-hardenable value has a strong reason to prevent the strike outright while it still can, rather than absorb a partially mitigated one.

Stage 1 — the signalling decision. Escalation pulls in two directions for the hostile type. A higher build-up raises its spoils $\gamma \alpha y_s$ and, by Proposition 2, can push the defender past $\min\{\hat{y}_H, \bar{y}_H^u\}$ into a regime where the attack succeeds, if attenuated. But for lower build-ups it merely raises the posterior and invites the deterring mobilisation that nullifies the attack. The non-hostile type, by contrast, gains nothing from a build-up it would never profitably exploit. The next section resolves this tension.

6 Implications

Assume generic build-ups (no y_s equal to a threshold). Write the reduced sender payoff at signal s when the defender plays intensity λ ,

$$V_\theta(s, \lambda) = \max\{0, \gamma_\theta y_s \Lambda(\lambda) - w\} - \kappa_1(\theta, s),$$

the maximand reflecting the stage-3 option to attack only when profitable.

Lemma 2 (The non-hostile type stays silent). *In every PBE, $\sigma_1(c | N) = 1$. A build-up the non-hostile type would never profitably exploit yields no offsetting gain, while $c_s > c_c$ (paid in full, with no discount) is a strict loss; cheap talk, with $y_c = 0$ and the lowest cost, is therefore strictly optimal.*

For the main result, define the hostile type's *irresistible temptation set*

$$\Sigma^+ = \left\{ s : y_s > \min\{\hat{y}_H, \bar{y}_H^u\} \text{ and } \gamma y_s \Lambda(\lambda_A) - w > x(c_s - c_c) \right\}, \quad \lambda_A = \frac{\beta \alpha_m}{\phi},$$

the signals at which the defender will not fully deter even believing it faces the hostile type, and at which the hostile type strictly prefers to escalate and attack the resulting blunting defender over cheap talk.

Proposition 3 (Peace or attenuated conflict).

- (i) If $\Sigma^+ = \emptyset$, there is a PBE in which both types pool on cheap talk and no conflict occurs, supported by off-path beliefs $\mu(s)$ high enough to trigger deterrence at every off-path s with $y_s \leq \min\{\hat{y}_H, \bar{y}_H^u\}$.
- (ii) If $\Sigma^+ \neq \emptyset$, no pooling-on-cheap-talk PBE exists. Under single crossing (the hostile type's escalation incentive strictly exceeds the non-hostile type's, from $\gamma > 1$ and $x < 1$), the surviving equilibrium is separating: the hostile type escalates to a signal $s^* \in \Sigma^+$ and attacks, the non-hostile type stays at cheap talk, and the defender blunts at $\lambda^* = \lambda_A$, absorbing the mitigated loss $\beta \Lambda(\lambda_A) < \beta \alpha$.

The undeterrable signals ($y_s > \bar{y}_H^u$) are the sharpest members of Σ^+ : there the deviation is profitable not merely for any belief but for any defender cost parameters, since even $\lambda = 1$ leaves the hostile type $\gamma y_s \alpha_f - w > 0$.

Remark (Reading the result, and an empirical anchor). For modest build-ups deterrence is feasible and affordable, off-path beliefs do the work, and peace prevails on the path. Once the build-up clears $\min\{\hat{y}_H, \bar{y}_H^u\}$, deterrence is too costly or simply impossible, the hostile type reveals itself by escalating, and conflict occurs *on the path* but is attenuated by the defender's optimal blunting it reduces the loss it cannot prevent. The fixed/mobile split is the natural home for strike outcomes against hardened programmes: read α_f as immobile enrichment facilities and α_m as a relocatable materiel stockpile. The condition $\gamma y_s \alpha_f \geq w$ says the facilities alone justify the strike, so the target cannot avert it and can only disperse the mobile share (λ^* applied to α_m); the model predicts exactly the observed pattern of fixed installations destroyed ($\beta \alpha_f$) while the mobile stock is largely preserved (the blunted $\beta(1 - \lambda^*) \alpha_m$). The caveat to keep in view is identification: realised damage also depends on the attacker's chosen scale y_s , which the model treats as the equilibrium signalling choice rather than as exogenous restraint, so observed mitigation cannot be cleanly attributed to the defender's blunting alone.

7 A two-sided extension: a noisy read of mobilisation?

Remark. This section does *not* preserve the one-sided PBE structure of Sections 3–6; we record why, and why we take the defender's mobilisation as observed. Suppose the attacker observes only a noisy read r of the defender's posture. In the one-sided game this is *vacuous*: in any pure-strategy PBE the intensity $\lambda^*(s)$ is a deterministic, commonly known function of the signal, so the attacker who knows his own type, the equilibrium, and the realised s infers λ^* exactly and r carries no information. For the read to bind, the defender must hold private information, which turns the game

two-sided. PBE then survives as a solution concept, but the clean stagewise backward induction, the one-sided belief system, and generic uniqueness do not. The only structure-preserving alternative the defender *mixing* over λ at a point of exact indifference (e.g. between deterring and blunting in Proposition 1), so that realised λ is random and r becomes informative is non-generic: it holds on a measure-zero set of parameters and collapses under perturbation. We therefore take the defender's mobilisation as observed throughout, and leave the two-sided perception model to separate work.

8 Real World Implications

Before the second Trump era and the escalation of Israel's actions in Middle East, both Iran and US were engaged in diplomatic pressure and sanctions, most closely related to cheap talk in our model. The cheap-talk region Σ_L , in which the build-up is non-committal ($y_c = 0$), the defender rationally withholds mobilization, and no attack occurs (Proposition 3(i)).

When Trump took office, we can assume a new game started and due to his populist campaign we can imagine the US turned to H type. Two developments moved the interaction out of Σ_L . First, the hardening of the U.S. posture under the second Trump administration raised Iran's prior p that it faced a strike-willing adversary. The built up in Middle East increased. Second, With further escalations in the region with Iranian proxies, US started building up in the region. After the nuclear talks failed, US increased its military commitment. Iran, receiving stronger threat signals, started to mobilize.

Deterrence was unattainable at that point,

$$\lambda_\theta^\dagger > 1 \iff y_s > \bar{y}_\theta^u := \frac{w}{\gamma_\theta \alpha_f} \quad (\text{undeterrable})$$

only blunting remained. Hence, Iran was struck but not defeated.

9 Real World Implications

Prior to 2025, confrontation between the United States and Iran interacted through sanctions, public threats, and episodic negotiation without direct conflict. This is closest to the cheap-talk region Σ_L , in which the build-up is non-committal ($y_c = 0$), the defender rationally withholds mobilization, and no attack occurs (Proposition 3(i)). Indirect nuclear talks resumed in spring 2025 and ran through several rounds, with Washington publicly affirming a diplomatic track as late as mid-June.

Two developments moved the interaction out of Σ_L . First, we can think of after Trump's consolidation of power as beginning of a new game where US starts of with type H . The hardening of the U.S. posture under the second Trump administration raised Iran's prior p that it faced a strike-willing adversary. Second, the United States assembled a substantial regional build-up stealth bombers forward-deployed to Diego Garcia, augmented by air- and missile-defence assets in the Gulf an escalatory signal with y_s well above the cheap-talk floor.¹ After this period we fold the United States and Israel into a single aggressor, Player 1, defined by who ultimately strikes

¹On the spring 2025 build-up — six B-2 bombers (roughly thirty percent of the fleet) forward-deployed to Diego Garcia in March, with additional air- and missile-defence assets following — see contemporaneous open-source reporting, e.g. *Stars and Stripes* and the Middle East Forum.

rather than by which state is the revisionist power; Israel's attack on 13 June converted the standing build-up into an active campaign, and U.S. strikes on Fordow, Natanz, and Isfahan followed on 21–22 June.² Reading the stronger threat, Iran mobilised, dispersing and concealing its movable assets intensity λ applied to the mobile stake α_m .³

The decisive feature is that the principal targets were immobile. Enrichment halls and buried infrastructure are fixed stake α_f , which no mobilization intensity can protect. Once the fixed component alone clears the war cost, $\gamma y_s \alpha_f \geq w$, the hostile type's deterrence intensity exceeds unity ($\lambda_H^\dagger > 1$) and deterrence is infeasible at any cost (Corollary 1; the undeterrable branch of Proposition 2): the strike cannot be averted, and mobilization can only blunt it; as on of the equilibrium outcomes. Player 1 observes the defender's mobilization before choosing whether to attack (timing step (iv)); the United States saw Iran's dispersal and struck regardless, precisely because the immovable targets justified the attack on their own. The asymmetric result follows directly: Iran's mobilization operated purely as damage limitation, λ^* applied to α_m , so realised loss approached the irreducible floor $\beta\alpha_f$ — fixed facilities destroyed while the movable stock, including the enriched-uranium inventory, was dispersed and largely preserved.⁴ Iran was struck but not defeated: the equilibrium loss $\beta\Lambda(\lambda^*)$ of Proposition 3(ii), facilities lost and stockpile intact, rather than a surprise to the attacker.

10 Conclusion

For a state which faces a more powerful state, deterring it always is the most favourable outcome. However, as we can see that might not be always achievable. Hence the defending state has to update its beliefs accordingly in try to incur as little damage as possible rather than only playing into deterrence.

This model's claim is a lighter and more defensible one: against an undeterrable fixed target, mobilization shifts the realised loss toward the floor $\beta\alpha_f$, consistent with the observed pattern of destroyed installations and preserved material without asserting that dispersal alone produced it.

References

Arms Control Association. (2026, March 10). *The U.S. war on Iran: New and lingering nuclear risks*. *Issue Briefs, 18*(4).

Balzacq, T., & Jervis, R. (2004). Logics of mind and international system: A journey with Robert Jervis. *Review of International Studies*.

Betts, R. K. (1995). What will it take to deter the United States? *Parameters, 25*(1), 70–79.

Betts, R. K. (2003). Suicide from fear of death. *Foreign Affairs, 82*(1), 34–43.

²Israel began strikes on Iranian nuclear and military targets on 13 June 2025; U.S. strikes (Operation Midnight Hammer) followed on the night of 21–22 June. See CRS, IN12571 (2025).

³Iran had pre-arranged “special measures” to relocate nuclear material in the event of attack and notified the IAEA on 16 June 2025 that it had done so; satellite imagery from 9 June showed apparent movement of containers at the Isfahan complex. See the Arms Control Association and the Bulletin of the Atomic Scientists (2026).

⁴The IAEA reported the post-strike whereabouts of Iran's enriched-uranium stockpile as uncertain, and U.S. and independent assessments described the programme as set back rather than eliminated. See IAEA statements (2025) and the reported Defense Intelligence Agency assessment.

- Boltuc, S. (2025, April 4). *US military build-up on Diego Garcia: Show of force or prelude to conflict with Iran?* *Special Eurasia*.
- Diaz-Maurin, F. (2026, March 29). Analysis: Iran likely transferred highly enriched uranium to Isfahan before the June strikes. *Bulletin of the Atomic Scientists*.
- Huth, P., & Russett, B. (1984). What makes deterrence work? Cases from 1900 to 1980. *World Politics*, 36*(4), 496–526.
- Jervis, R. (1976). *Perception and misperception in international politics*. Princeton University Press.
- Jervis, R. (1988). Realism, game theory, and cooperation. *World Politics*, 40*(3), 317–349.
- Jervis, R. (2016). Some thoughts on deterrence in the cyber era. *Journal of Information Warfare*, 15*(2), 66–73.
- Martin, N. (2016). Strategy as mutually contingent choice: New behavioral lessons from Thomas Schelling's *The Strategy of Conflict*. *SAGE Open*, 6*(2), 1–12.
- Osinga, F., & Sweijts, T. (Eds.). (2020). *NL ARMS Netherlands annual review of military studies 2020: Deterrence in the 21st century—Insights from theory and practice*.
- Powell, R. (1985). The theoretical foundations of strategic nuclear deterrence. *Political Science Quarterly*, 100*(1), 75–96.
- Press, D. G. (2004/2005). The credibility of power: Assessing threats during the “appeasement” crises of the 1930s. *International Security*, 29*(3), 136–169.
- Pruitt, D. G. (2018). Tom Schelling's contributions to conflict theory and research. *Negotiation Journal*, 34*(3), 283–290.
- Quackenbush, S. L. (2010). General deterrence and international conflict: Testing perfect deterrence theory. *International Interactions*, 36*(1), 60–85.
- Roman, G. (2026, January 28). *America's military buildup around Iran: What we know and what it means: An open-source assessment of U.S. force movements, operational readiness, and risks of escalation*. Middle East Forum.
- Schmitt, C. (2008). *The Leviathan in the state theory of Thomas Hobbes: Meaning and failure of a political symbol*. University of Chicago Press.
- Schweller, R. L. (2012). Jervis's realism. In *Psychology and constructivism in international relations* (pp. 25–46). Routledge.
- Schelling, T. C. (1965). Strategic analysis and social problems. *Social Problems*, 12*(4), 367–379.
- Schelling, T. C. (1966). *Arms and influence*. Yale University Press.
- Sechser, T. S., & Fuhrmann, M. (2013). Crisis bargaining and nuclear blackmail. *International Organization*, 67*(1), 173–195.
- U.S. Strikes on Nuclear Sites in Iran. (2026, June 6). Congressional Research Service.
- Vandiver, J. (2026, February 19). American air and naval assets head to Middle East as Iran impasse looms large. *Stars and Stripes*.
- Wagner, R. H. (1992). Rationality and misperception in deterrence theory. *Journal of Theoretical Politics*, 4*(2), 115–141.
- Waltz, K. N. (1990). Nuclear myths and political realities. *American Political Science Review*, 84*(3), 731–745.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics. *International Organization*, 46*(2), 391–425.
- Wohlstetter, A. (1959). The delicate balance of terror. *Foreign Affairs*, 37*(2), 211–234.

Zeidan, A. (2026, March 17). *Iran nuclear deal negotiations*. Encyclopedia Britannica.
Zagare, F. C. (1996). Classical deterrence theory: A critical assessment. *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 21*(4), 365–387.

Japan's Role in Quietly Normalizing the Post-Globalization World

Can Baykal

In the early hours of the undoubtedly tumultuous year to come in 2026, the outbreak of large-scale conflict between the Goliath that is the United States and the would-be David that is Iran came to pass in the Persian Gulf, bringing renewed attention to the fragility of the global economic system. Disruptions to maritime traffic through the Strait of Hormuz, alongside damage to regional energy infrastructure, exposed the continued vulnerability of critical supply routes that underpin global trade and energy flows. The strategic importance of this jugular vein of the international oil system has long been recognized, with a significant share of global energy shipments transiting through the Persian Gulf region (U.S. Energy Information Administration, 2023). However, the crisis transformed these concerns from abstract vulnerabilities into immediate systemic realities. The assumption that globalization, once established, could function with minimal disruption has become increasingly difficult to sustain.

Much of the contemporary debate has framed this shift as a reaction to recent external shocks, including pandemic-induced supply disruptions and great power competition, particularly between the United States and China. Concepts such as “de-risking,” “friend-shoring,” reshoring, and supply chain resilience are gaining prominence in both academic and policy discourse (International Monetary Fund, 2023; OECD, 2021). Within this framework, states are often portrayed as adjusting belatedly to a changing environment, recalibrating their economic strategies in response to these external shocks and geopolitical tensions. However, this reactive interpretation does not fully capture the trajectory of all actors within the system.

Japan presents a distinct case. The country had already begun debating the fragility of global supply chains in the wake of the 2011 Fukushima disaster, giving it a head start on the current discourse surrounding post-globalization (OECD, 2021). Becoming the 'early bird' among G7 nations, Japan announced comprehensive economic security legislation in 2021 (European Parliament, 2023). Rather than pursuing dramatic policy shifts, it adopted a gradual and pragmatic strategy centered on diversification, redundancy, and institutional continuity, requiring critical industries to systematically diversify their sources (Nakagawa, 2022; European Parliament, 2023). While partly motivated by veiled geopolitical concerns over

technology theft, this approach was largely framed not as a departure from globalization, but as a necessary adjustment to its evolving constraints.

This article argues that Japan did not respond to the end of globalization; it positioned itself for it before it became undeniable. By embedding economic security considerations into its policy framework (Nakagawa et al., 2022), encouraging supply chain diversification at the firm level (Doan et al., 2025), and maintaining a commitment to rules-based economic order (Funabashi & Ikenberry, 2020), Japan has contributed to the emergence of what may be described as a form of managed interdependence. In doing so, it has played a quiet but consequential role in normalizing a post-globalization international political economy, one defined not by rupture, but by controlled adaptation.

By examining Japan's policy evolution and firm behavior within the broader context of systemic disruption, this study contributes to ongoing debates on geo-economics and global economic restructuring. It suggests that the transition away from hyper-globalization is not solely the product of crisis or confrontation, but also of anticipatory strategies developed by actors capable of adapting without drawing attention to the scale of the transformation underway.

A System Shock and the End of Assumptions

Recent disruptions in global trade, energy, and logistics have reinforced concerns that the late phase of hyper-globalization produced not only efficiency gains but also deep structural vulnerabilities. Contemporary global production networks remain highly concentrated in critical sectors and routes, making them especially vulnerable to geopolitical shocks and supply disruptions. As the OECD (2021) notes, the COVID-19 pandemic intensified debate over whether the gains from deep international specialization outweigh the risks of transmitted shocks, particularly when disruptions affect a narrow range of essential goods. At the same time, the IMF has argued that the global economy is increasingly shaped by geo-economic fragmentation, as policy-driven barriers in trade, capital, and technology weaken the assumptions that underpinned the earlier phase of globalization (International Monetary Fund, 2023a, 2023b).

This shift does not imply that globalization has ended in a simple or total sense. Rather, it suggests that the dominant model of efficiency-maximizing interdependence has become increasingly difficult to sustain politically and strategically. Highly concentrated and tightly

coupled systems may deliver efficiency under normal conditions, but they also amplify volatility and intensify the consequences of disruption when shocks occur (OECD, 2021). In response, policy frameworks centered on diversification, resilience, and controlled exposure have become more prominent. Concepts such as de-risking and friend-shoring reflect this transition from deep integration toward a more selective and security-conscious form of interdependence (International Monetary Fund, 2023b).

It is within this changing environment that Japan's earlier trajectory becomes especially significant. Long before current debates on fragmentation became widespread, Japan had already begun to incorporate economic security, supply chain resilience, and strategic diversification into both policy and firm-level behavior. At the legislative level, Japan moved early among advanced economies to institutionalize economic security through the Economic Security Promotion Act (European Parliament, 2023). At the firm level, Japanese multinational corporations had already begun diversifying production and sourcing patterns in response to geopolitical risk, especially through China Plus One strategies and greater engagement with Southeast Asia (Doan et al., 2025). In this sense, Japan did not merely react to visible disruption; it had already positioned itself for a world in which the limits of hyper-globalization would become increasingly difficult to ignore.

Japan's Economic Security Turn

Japan's adaptation to the emerging post-globalization environment did not occur abruptly, nor was it framed as a departure from its long-standing commitment to open markets and multilateral trade. Instead, it took the form of a gradual but consequential shift toward what is now widely described as economic security. This shift reflects a redefinition of the relationship between economic policy and national security, in which the stability of supply chains, access to critical technologies, and control over strategic sectors are treated as integral components of statecraft rather than purely commercial concerns.

The most explicit manifestation of this transformation is Japan's Economic Security Promotion Act, adopted in 2022. As the European Parliament (2023) and Anderson Mori & Tomotsune (2022) demonstrate, the legislation marks a significant evolution in Japanese foreign economic policy, institutionalizing mechanisms to secure critical supply chains, protect sensitive technologies, and reduce vulnerabilities associated with external dependencies. Rather than abandoning globalization, the Act introduces a framework for managing interdependence,

allowing Japan to remain integrated within the global economy while mitigating exposure to systemic risks. This approach reflects a broader strategic recalibration in which economic openness is preserved, but no longer treated as an unconditional objective.

At the policy level, this recalibration is reinforced by targeted initiatives aimed at ensuring the stable supply of essential goods and technologies. Critical sectors such as semiconductors, rare earths, batteries and energy-related inputs, and pharmaceuticals were explicitly designated as strategically important under Japan's emerging economic security framework (European Parliament, 2023; Anderson Mori & Tomotsune, 2022). These sectors are characterized not only by their economic value, but by their strategic importance within global production networks. By promoting domestic capacity, encouraging diversification of sourcing, and supporting partnerships with trusted suppliers, Japan has sought to reduce the concentration of risk without resorting to wholesale decoupling.

This strategy aligns with broader trends in geo-economics, where states increasingly use economic instruments to achieve security objectives. As the International Monetary Fund (2023) argues, the distinction between economic policy and strategic competition has become progressively blurred, with governments relying more heavily on trade, technology, and investment policy in response to rising geo-economic fragmentation. Japan's approach, however, differs in its emphasis on discretion and continuity. Rather than deploying economic statecraft in a coercive or confrontational manner, Japan has integrated security considerations into existing institutional frameworks, minimizing disruption while gradually reshaping its economic posture.

Importantly, the shift toward economic security is not confined to the state level. It is also reflected in the behavior of Japanese firms, which have increasingly adjusted their strategies in response to both policy signals and changing global conditions. Incentives for supply chain diversification, risk assessment, and investment in alternative production sites have encouraged firms to move away from highly concentrated and efficiency-driven models.

While these adjustments are often incremental, their cumulative effect has been to introduce greater redundancy and flexibility into Japan's economic networks. In this sense, policy and corporate behavior operate in tandem, reinforcing a broader transition toward resilience (Doan et al., 2025).

What distinguishes Japan's economic security turn is not merely its content, but its timing and presentation. Unlike more abrupt or reactive policy shifts observed elsewhere, Japan's transformation unfolded over an extended period and was framed in technocratic rather than ideological terms. This allowed it to avoid the political and economic disruptions often associated with sudden strategic reorientation. As a result, Japan was able to embed resilience-oriented practices into its economic system before the full extent of global fragmentation became apparent (European Parliament, 2023; Doan et al., 2025).

In light of the systemic disruptions highlighted by the Persian Gulf crisis and other recent shocks, Japan's approach appears less as a response to emerging conditions and more as an anticipatory adaptation. The integration of economic security into policy and practice did not follow the breakdown of globalization; it preceded it. This temporal distinction is central to understanding Japan's role in the evolving international political economy. By positioning itself for a more fragmented and risk-prone environment in advance, Japan has demonstrated how states can recalibrate without rupture, preserving integration while preparing for its limits.

Quiet Power: Stability as Strategy

The preceding sections have shown that Japan's adaptation to a post-globalization environment has been both early and systematic, unfolding through policy reform and firm-level adjustment. Yet these developments also point to a broader and less frequently examined dimension of Japan's international role. Beyond adapting to systemic change, Japan contributes to stabilizing the evolving global economic order in ways that are neither overt nor confrontational. This form of influence, which may be described as "quiet power," operates not through disruption or coercion, but through the consistent provision of reliability, predictability, and institutional continuity.

A key element of this approach is Japan's emphasis on standards and quality in its external economic engagements. Rather than competing directly with large-scale, state-driven infrastructure initiatives such as China's Belt and Road Initiative, Japan has promoted a model of high-standard and quality-oriented connectivity, emphasizing transparency, sustainability, and long-term economic viability. As Dadabaev (2018) shows in the Central Asian context, Japanese infrastructure engagement has differed from China's not simply in scale, but in character: whereas Chinese projects have tended to prioritize new construction in transport and energy, Japan has focused more on maintenance, modernization, and rehabilitation. This

distinction has allowed Japan to present itself not only as an economic actor but as an assistance provider associated with higher standards, local capacity building, and a less extractive model of engagement (Dadabaev, 2018).

This emphasis on reliability extends beyond infrastructure to Japan's broader role within the international economic system. As Solís (2020) argues, Japan has developed a distinct style of economic statecraft that relies less on coercion and more on rule-setting, coalition-building, and the provision of credible alternatives. Rather than attempting to dominate the regional order through unilateral economic pressure, Japan has sought to shape it through trade agreements, financing norms, and standards-based engagement. This approach is also visible in Japan's Partnership for Quality Infrastructure, which sought to codify transparency, debt sustainability, and long-term economic viability as benchmarks for connectivity projects (Solís, 2020). In this sense, its influence lies not in spectacular assertion, but in the capacity to make openness and coordination politically sustainable under conditions of mounting fragmentation.

The significance of this approach becomes even clearer when viewed in comparative perspective. Wallace (2019) demonstrates that Japan has managed to sustain substantial influence in Southeast Asia despite relative material decline, in large part because it is perceived as a consistent and predictable actor. This pattern is highly relevant to the present argument. In an international environment increasingly marked by volatility, the strategic value of reliability rises. States and firms operating under uncertainty do not simply seek scale; they also seek partners capable of reducing risk, preserving continuity, and maintaining functional order.

Importantly, Japan's stabilizing role does not rely on assertive leadership or visible dominance. Instead, it emerges from the cumulative effect of consistent policy choices and long-term institutional engagement (Wallace, 2019). By maintaining open trade commitments while simultaneously integrating economic security considerations, Japan demonstrates that adaptation to systemic risk need not entail the abandonment of established frameworks. This stands in contrast to more disruptive strategies that seek to reconfigure global economic relations through coercion, rapid decoupling, or infrastructure expansion untethered from long-term governance concerns (Solís, 2020; Dadabaev, 2018).

This form of influence is easily overlooked because it lacks the theatrical quality associated with more dramatic expressions of power. However, its effects are cumulative and far-reaching. By embedding standards, reinforcing institutions, and aligning state policy with

firm behavior, Japan contributes to shaping the rules and expectations that govern international economic interaction. In doing so, it helps normalize a form of managed interdependence in which resilience and control are balanced against openness and integration.

Within the framework of this article, Japan's quiet power represents the logical extension of its earlier positioning for a post-globalization world. The same strategies that enabled Japan to anticipate systemic fragmentation in diversification, redundancy, and institutional continuity also underpin its ability to stabilize the emerging order. This dual role reinforces the central argument: Japan did not simply prepare for the end of globalization; it has helped make its successor system workable.

Conclusion

This article has argued that Japan's role in the emerging post-globalization order is best understood not as reactive, but as anticipatory. Long before recent systemic disruptions made the limits of hyper-globalization difficult to ignore, Japan had already begun to integrate economic security, supply chain resilience, and strategic diversification into both policy and practice. The significance of this shift lies not only in its substance, but in its timing. Japan did not respond to the end of globalization; it positioned itself for it before it became undeniable.

The evidence presented across this study points to a coherent pattern. At the state level, Japan institutionalized economic security through a framework designed to secure critical materials, protect sensitive technologies, and reduce systemic vulnerabilities without abandoning openness altogether (European Parliament, 2023). At the firm level, Japanese multinationals responded to geopolitical uncertainty not with abrupt decoupling, but with incremental diversification and risk-hedging strategies that preserved operational continuity while reducing concentration risk (Doan et al., 2025). In its external economic engagements, Japan reinforced this broader trajectory by privileging standards, reliability, and long-term viability over scale or spectacle, thereby offering a model of connectivity and cooperation distinct from more disruptive or coercive alternatives (Dadabaev, 2018; Solís, 2020).

What emerges from this pattern is not simply a case of national adaptation, but a wider political-economic significance. Japan's approach suggests that the transition away from hyper-globalization does not necessarily entail rupture, autarky, or total decoupling. Instead, it may take the form of managed interdependence: a system in which openness is preserved, but

selectively recalibrated through resilience, redundancy, and strategic control. In this sense, Japan has not only adjusted to a more fragmented international environment; it has helped normalize the practices through which such an environment can remain governable.

This also clarifies the nature of Japan's influence. Its contribution to the evolving order does not rest on dramatic displays of power, but on the cumulative effects of institutional continuity, standards-based engagement, and long-term credibility. As Wallace (2019) shows, Japan's influence has often persisted precisely because it is seen as a predictable and non-disruptive actor. In an international system increasingly shaped by volatility, that quality becomes a source of strategic value in its own right.

The broader implication is that post-globalization should not be understood solely through the actions of revisionist powers or the breakdown of existing systems. It must also be understood through the quieter actors that make adaptation possible. Japan is one of those actors. Its trajectory demonstrates that states can preserve integration while preparing for its limits, and that the successor to hyper-globalization may be built less by rupture than by those who learned, earlier than others, how to live beyond its assumptions.

References

- Carvalho, V. M., Nirei, M., Saito, Y. U., & Tahbaz-Salehi, A. (2021). Supply chain disruptions: Evidence from the Great East Japan Earthquake. *The Quarterly Journal of Economics*, 136(2), 1255–1321.
- Dadabaev, T. (2018). Japanese and Chinese infrastructure development strategies in Central Asia. *Japanese Journal of Political Science*, 19(3), 542–561.
- Doan, T. T. H., Ito, A., Luo, C., & Zhang, H. (2025). *Geopolitical risk and supply chain diversification: Evidence from Japanese multinational firms* (RIETI Discussion Paper Series 25-E-112). Research Institute of Economy, Trade and Industry. <https://www.rieti.go.jp/jp/publications/dp/25e112.pdf>
- European Parliament. (2023). *Japan's economic security legislation*. European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/751417/EPRS_ATAG%282023%29751417_EN.pdf

International Monetary Fund. (2023a). *Geoeconomic fragmentation and the future of multilateralism* (Staff Discussion Note No. 2023/001). <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2023/01/11/Geo-Economic-Fragmentation-and-the-Future-of-Multilateralism-527266>

International Monetary Fund. (2023b). *World economic outlook: A rocky recovery* (Chapter 4, Geoeconomic fragmentation and foreign direct investment). <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/2023/April/English/ch4.ashx>

Nakagawa, J. (2022). *Overview of economic security legislation in Japan*. Anderson Mori & Tomotsune. https://www.amt-law.com/asset/pdf/bulletins5_pdf/220421.pdf

OECD. (2021). *Global value chains: Efficiency and risks in the context of COVID-19*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/02/global-value-chains-efficiency-and-risks-in-the-context-of-covid-19_e838d87a/67c75fdc-en.pdf

Reuters. (2026, April 9). *Iran to let no more than 15 vessels a day pass through the Strait of Hormuz, TASS cites a senior Iranian source*.

Reuters. (2026, April 14). *Six ships turned around as part of Strait of Hormuz blockade, U.S. military says*.

Solís, M. (2020). *China, Japan, and the art of economic statecraft*. Brookings Institution. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/02/FP_202002_china_japan_solis.pdf

Todo, Y., & Inoue, H. (2021). Geographic diversification of the supply chains of Japanese firms. *Asian Economic Policy Review*, 16(2), 304–322. <https://doi.org/10.1111/aepr.12337>

U.S. Energy Information Administration. (2023). *The Strait of Hormuz is the world's most important oil transit chokepoint*. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=52758>

Wallace, C. (2019). Japan's strategic contrast: Continuing influence despite relative power decline in Southeast Asia. *The Pacific Review*, 32(5), 863–897.

Doğudan Batıya Ermenistan'ın Yeni Dış Politika Macerası

Elif Naz Polat

Giriş

Ermenistan, güvenlik, ekonomik ve diplomatik alanlarda uzun yıllar boyunca büyük ölçüde Rusya'ya bağımlı bir devlet olarak öne çıkmıştır. Bu bağımlılık tarihsel açıdan değerlendirildiğinde, Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği ile paylaşılan ortak geçmişin bir devamı niteliğinde anlaşılabilir. Ancak Soğuk Savaş sonrasında birçok devlet dış politikalarını çeşitlendirme yoluna giderken, Ermenistan diğer post Sovyet ülkelerden farklı olarak Rusya'ya yüksek düzeyde bağımlılığını sürdürmüştür. Dolayısıyla Ermenistan, tek eksenli dış politika pratiğinin güncel örneklerinden biri olarak değerlendirilebilmektedir. (Demirtepe, 2024; Dragneva & Wolczuk, 2019). Ancak özellikle 2020'deki İkinci Karabağ Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Ermenistan'ın uzun yıllardır sürdürdüğü bu dış politika anlayışının sorgulanmasına yol açmış ve ülkeyi dış politikasını çeşitlendirmeye yönelten yeni bir sürecin önünü açmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Karabağ Savaşı sırasında Rusya ve KGAÖ'den beklediği desteği göremeyen Ermenistan'ın, tek eksenli dış politika anlayışından uzaklaşarak dış politikasını çeşitlendirmeye yönelip yönelmediğini ve bu doğrultuda hangi diplomatik, siyasi ve stratejik adımları attığını incelemektir. Bu çerçevede öncelikle Ermenistan-Rusya ilişkilerinin tarihsel gelişimine değinilecek, ardından bir kırılma noktası olarak İkinci Karabağ Savaşı ele alınarak savaşın Ermenistan'ın güvenli algısına etkileri değerlendirilecektir. Daha sonra Erivan'ın yeni yönelimleri incelenecek, KGAÖ'den fiilen kopuşu ve Batı ile gelişen ilişkileri tartışılacaktır. Son olarak Ermenistan'ın bölgesel diplomasisi ve komşularla ilişkilerindeki gelişmeler incelenerek sonuca varılacaktır.

1. Ermenistan-Rusya İlişkilerinde Bir Kırılma: İkinci Karabağ Savaşı

1.a) Tarihsel Süreçte Ermenistan-Rusya İlişkileri

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Rusya, Ukrayna ve Belarus'un öncülüğünde Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuştur. Ancak bu süreç, Rusya'nın uluslararası sistemde yaşadığı güç kaybını engelleyememiştir. Bu bağlamda Rusya, eski Sovyet coğrafyasındaki etkisini sürdürmek amacıyla "Yakın Çevre Politikası"nı benimsemiş ve post-Sovyet devletleri siyasi, askerî ve ekonomik açıdan kendi etki alanında tutmaya çalışmıştır (Keskin, 2016, s. 45). Ermenistan da bu süreçte Rusya ile yakın ilişkiler

geliştiren post-Sovyet devletlerden biri olmuştur. Ancak Ermenistan-Rusya ilişkilerinin temelleri yalnızca Sovyet sonrası döneme değil, daha eski tarihsel bağlara dayanmaktadır. 19. yüzyılın başında Çarlık Rusyası Kafkasya'ya genişlerken, Ermeniler Müslüman komşularına karşı Rusya'yı koruyucu bir güç olarak görmeye başlamış ve 1828 Türkmençay Antlaşması ile Erivan ve Nahçıvan'ın Rusya'ya katılması sonucunda Rus topraklarına göç etmişlerdir. Böylece Ermeni-Rus yakınlaşması başlamıştır. Bu bağlamda, Sovyetler Birliği'nin kuruluşunun ardından Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ilan edilmiş, ancak diğer cumhuriyetler gibi Moskova'nın sıkı denetimi altında kalmıştır. Bu durum Rusya'nın bölgedeki nüfuzunu kurumsallaştırmış; Moskova, güvenlik, ekonomi ve kültür alanlarında Ermenistan üzerinde tam bir hâkimiyet tesis etmiştir (Karaman, 2011, ss. 19-21).

Ermenistan, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmış; ancak bölgesel çatışmalar, ekonomik istikrarsızlık ve jeopolitik belirsizlik gibi pek çok zorlukla karşı karşıya kalmıştır (Demirtepe, 2024, s. 2496). Özellikle Karabağ bölgesi üzerindeki Azerbaycan-Ermenistan anlaşmazlığı, bu süreci daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu süreçte, Rusya-Azerbaycan ilişkilerinin aksine, Rusya-Ermenistan ilişkileri daha iç içe bir nitelik taşımıştır. Ancak Ermenistan-Rusya arasındaki ilişkileri, bilinenin aksine, ilk başlarda oldukça zıt bir seyir izlemiştir. Ermeni milliyetçilerinin lideri L. T. Petrosyan, başlangıçta AB ile ilişkilerin geliştirilmesine önem vermiş, fakat ülke içinde yaşanan ekonomik sorunlar, Karabağ Savaşı'ndan kaynaklanan güvenlik ihtiyacı ve Türkiye'nin sınırı kapatması; Levon Ter-Petrosyan'ı, yeni kurulan devletin ayakta kalabilmesi için Rusya'nın desteğinin vazgeçilmez olduğunu düşünmeye sevk etmiştir. Böylece 21 Aralık 1991 tarihinde Ermenistan BDT üyesi bir devlet haline gelmiştir (Nagiyev, 2021, s. 87).

Milliyetçi duyguların hâkim olduğu bu coğrafyada bağımsızlığını yeni kazanmış pek çok devlet, Moskova'nın bölgedeki nüfuzunu sürdürmek isteyeceği düşüncesiyle Rusya ile askerî ve güvenlik temelli ilişkiler kurmaktan kaçınırken, çatışmaların ve jeopolitik rekabetin yoğun olduğu istikrarsız bir bölgede güvenlik garantisine ihtiyaç duyan Ermenistan bahsettiğimiz üzere farklı bir yol izlemiş ve Rusya'ya yönelmiştir. Çalışmada Ermenistan'ı tek yönlü dış politika izleyen bir aktör olarak değerlendirmemizin tarihsel kökeninde bu yönelim yatmaktadır. Erivan yönetimi, Rusya liderliğinde kurulan örgütlere katılımı ülkenin güvenlik mimarisinin temel bir bileşeni olarak görmüş ve bu doğrultuda 1992 yılında, üye devletler arasındaki istikrarı ve devletlerin toprak bütünlüğünü kolektif temelde korumak amacıyla kurulan Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne (KGAÖ) üye olmuştur. Bu durum, Rusya ile

olan iş birliğini kurumsal düzeyde sağlamlaştırmıştır. Hatta KGAÖ anlaşmasıyla Rusya, Ermenistan'ın Gümrü bölgesinde askerî üs kurmuştur. Böylece Rusya bölgede kalıcı askeri varlık elde etmiştir. 1994 yılında Karabağ'da ateşkesin sağlanmasının ardından, savaş sürecinde Ermenistan'a destek veren Rusya'nın hem siyasi etkisi hem de askerî varlığı Ermenistan'da artmaya devam etmiştir. Zamanla Ermenistan ile Rusya arasındaki stratejik iş birliği genişlemiş; savunma, güvenlik, enerji ve diplomasi gibi birçok alana yayılmıştır. Bu süreçte askeri iş birliği ön plana çıkmış ve Ermenistan, KGAÖ üyeliği sayesinde bu ortaklıktan önemli ölçüde yararlanmış (Demirtepe, 2024, s. 45). Öte yandan, 1990'lı yıllarda Ermenistan'ın yaşadığı ciddi enerji krizi sırasında ülkeye enerji sağlayan Rusya, bu süreçte Ermenistan'ın enerji altyapısı üzerinde kontrol kazanmıştır. 1997'de imzalanan "Dostluk, İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması" ile Ermenistan-Rusya ilişkileri resmî bir stratejik ortaklık çerçevesine oturtulmuş ve iş birliği kurumsal bir boyut kazanmıştır (Karaman, 2011, ss. 39-41). Özellikle, Vladimir Putin'in devlet başkanlığı döneminde izlenen politikalar, Ermenistan'ın dış ilişkilerdeki hareket alanını daraltmış ve uluslararası açılımlarını sınırlandırmıştır (Bayram, 2016, ss. 72-73).

Bu gelişmeler neticesinde; Ermenistan dış politikasında Rusya'ya yüksek düzeyde bağımlı hâle gelmiştir. Ancak Ermenistan, 2020 yılında yaşanan İkinci Karabağ Savaşı sırasında, uzun yıllar güvendiği bu stratejik ortaklıktan beklediği desteği görememiş ve bu durum Moskova'ya duyduğu güvenin sorgulanmasına yol açmıştır.

1.b) Bir Kriz Olarak İkinci Karabağ Savaşı ve Rusya'nın Tutumu

Karabağ (2020) ve Rusya-Ukrayna Savaşı (2022) Güney Kafkasya'daki statükoyu değişime uğratmıştır. Bu savaşlar, bölgedeki güç dengelerinin yeniden şekillenmesine neden olmuş ve Ermenistan için yeni bir dönemi başlatmıştır. Değişen bu jeopolitik ortam içerisinde, Rusya'nın Karabağ meselesine verdiği tepki de geçmiş dönemlere kıyasla farklılık göstermiştir. Moskova'nın daha temkinli ve pasif bir tutum sergilemesi, Ermenistan'ı dış politikasını çeşitlendirmeye yönelten süreci hızlandırmış ve Erivan'ın alternatif aktörlerle iş birliğini artırmasına zemin hazırlamıştır.

Rusya Federasyonu, Karabağ meselesinde en başından beri etkili bir aktör olmuştur. 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan çatışmalarda, Rus ordusunun 366. Alayı'nın Ermenistan'a fiili destek verdiği bilinmektedir. Ayrıca Rusya, ilerleyen süreçte Azerbaycan ve Ermenistan arasında 1994 yılında imzalanan ateşkeste de

belirleyici bir rol oynamıştır. 2016 yılında gerçekleşen “Dört Gün Savaşı”nda ise doğrudan Ermenistan’ı desteklemese de tarafları müzakere masasına davet ederek çatışmaların sona ermesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra Rusya, 1992’den itibaren Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu’nun eş başkanı olarak anlaşmazlığın diplomatik yollarla çözülmesi için girişimlerde bulunmuştur (Jafarov & Aslanlı, 2021, ss. 214-215).

Başka bir deyişle, Rusya’nın Karabağ politikasında Sovyetler Birliği sonrası dönemde diğer bölgelerdeki yaklaşımına benzer bir çizgi izlediği görülmekteydi. Rusya, 2008 Gürcistan ve 2014 Ukrayna krizlerine doğrudan müdahil olarak kendi çıkarlarını güvence altına almıştı. Bu örnekler göz önünde bulundurulduğunda, 2020 yılında patlak veren savaşta da Rusya’nın hızla müdahil olup çatışmaları kısa sürede sona erdirmesi beklenebilirdi. Ancak 27 Eylül’de başlayan ve 44 gün süren savaş, Moskova’nın oldukça dengeli ve temkinli bir politika izlemesi sonucunda 10 Kasım’da imzalanan Üçlü Bildiri ile sona ermiştir. Bu anlaşma çerçevesinde Rusya, Karabağ’a barış gücü konuşlandırarak Güney Kafkasya’da kalıcı bir askeri varlık elde etmiş; böylece hem Ermenistan’ı hem de Azerbaycan’ı kendisine daha bağımlı hâle getirmiştir (Jafarov & Aslanlı, 2021, ss. 228-229).

Rusya’nın Güney Kafkasya’daki geleneksel politikası, Ermenistan’ın müttefikli olma statüsünü sürdürmek ve arabulucu rolünü devam ettirmektir. İkinci Karabağ Savaşı’nda ise değişen konjonktürel koşullar nedeniyle geleneksel politikasını, Azerbaycan ile stratejik ortaklığı zedelememeye ve artık bölgede daha aktif olan Türkiye ile ilişkileri bozmamaya özen göstererek revize etmiştir. Bu konjonktürel koşulları; 2022’de başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı ve Türkiye’nin Karabağ bölgesinde artan etkisi ile açıklayabiliriz.

1.c) Rusya’nın Yeni Cephesi: Ukrayna

2022’de patlak veren Ukrayna-Rusya Savaşı, kuşkusuz Rusya’nın Karabağ politikasını etkilemiştir. Ermenistan’ın yardım çağrılarına rağmen Rusya’nın müttefikine gerekli desteği sağlayamamasının temelinde, Moskova’nın konjonktürel olarak içinde bulunduğu koşullar da etkili olmaktadır. Rusya, giderek karmaşıklaşan Ukrayna sorununa odaklanmış, Batı tarafından uygulanan yaptırımlar ve petrol-doğalgaz fiyatlarındaki düşüş nedeniyle ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte Rusya’nın bölgeye gerektiği ölçüde odaklanamaması, Güney Kafkasya’da bir güç boşluğu yaratmış, Batılı aktörler arabuluculuk rolleriyle bölgeye müdahil olmaya başlamıştır. Başka bir deyişle, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan üzerinde nüfuz sahibi olan Moskova, Ukrayna ile meşgul olduğu süreçte diğer aktörlerin bölgeye

müdahalesine direnememiştir. Ermenistan ise bu güç boşluğu sürecini Batı ile ilişkilerini pekiştirerek değerlendirmiştir. İlerleyen dönemde Rusya'nın Ukrayna Savaşı ve uluslararası yaptırımlar nedeniyle zayıflayan ekonomisi, Ermenistan'a eskisi kadar ekonomik ve siyasi destek verememesine yol açmış ve bu durum Ermenistan'ı Batı'ya yakınlaştıran bir diğer faktör olmuştur.

1.d) Türkiye'nin Artan Etkis

Türkiye'nin bölgede etkisinin artması, Rusya'nın Karabağ Savaşı'nda izlediği politikayı şekillendirmiştir. Türkiye, modern harp teknolojisini kullanarak Azerbaycan'ın savaş alanında üstünlük kurmasını sağlamış; Türk askeri danışmanlarının yanı sıra eğitim ve istihbarat desteği de Azerbaycan'a moral kazandırmıştır. Moskova, geleneksel politikasına paralel olarak Güney Kafkasya'daki etki tekeline paylaşmak istememiş, Türkiye'nin bölgedeki nüfuzunu sınırlamaya çalışmıştır. Ancak 2020 yılında Türkiye'yi tamamen dışlayamayacağını gören Rusya, Ankara'nın varlığını kabul ederek kontrollü bir ortaklık stratejisine yönelmiştir. Ağdam-Merzilli'de kurulan Rus-Türk ortak gözlem merkezi bu stratejinin somutlaşmış hâlidir. Bu merkezle birlikte Türkiye'nin sahadaki dolaylı varlığı kurumsallaşmış, Rusya ise tarihsel olarak sahip olduğu tek oyuncu rolünü paylaşmak zorunda kalmıştır.

Ayrıca Rusya'nın politika değiştirmesindeki bir diğer unsur, Ermenistan'ın savaş öncesinde de sürdürdüğü Batı yanlısı davranışları olabilir. Rusya, 2018 Kadife Devrimi ile iktidara gelen ve Ermenistan'ın Rusya'ya bağımlılığını eleştiren Paşinyan hükümetine karşı oldukça mesafeli bir tutum izlemiştir (Demirtepe, 2024, s. 45). Ermenistan'ın Batılı ülkelerle sürdürdüğü ilişkiler karşısında Moskova bir paradigma değişimine gitmiş; Azerbaycan'ın enerji temelli istikrarlı ekonomisi sayesinde onu stratejik ortak olarak tanımlamış ve Ermenistan'a karşı daha cezalandırıcı bir politika benimsemiştir (APRI Institute, 2025, s. 5). Böylelikle Rusya, Karabağ politikasını Bakü lehine değiştirerek sürecin Azerbaycan'ın zaferiyle sonuçlanmasına zemin hazırlamıştır.

1.f) Ermenistan'ın Cephesinden Rusya

Aralık 2021'de Azerbaycan, Karabağ'a kara ambargosu uygulamaya başlamış, ambargo sürecinde Rusya'nın Laçın Koridoru'nu açık tutmadaki yetersizliği Ermenistan'ın güvenini kırmıştır. Eylül 2022'de yaşanan Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarında ise Ermenistan, Rusya

ve KGAÖ'den açık askerî destek talebinde bulunmuştur. Moskova, bu talebi; KGAÖ'nün yükümlülüklerinin yalnızca Ermenistan'ın tanınan sınırları için geçerli olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Başka bir deyişle Rusya, Ermenistan ile müttefiklik ilişkisini onun tanınan sınırlarıyla sınırlı tutmuştur.

Bu nedenle 2022 Eylül çatışması, Ermenistan'ın dış politikasını çeşitlendirme yönünde daha somut adımlar atmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak Ermenistan, KGAÖ'nün sınır gözetim misyonunu reddederek AB'den gözlemci talep etmiştir. Ekim 2022'de Ermenistan'a AB gözlemcileri intikal etmiş ve 2023'te görev süreleri uzatılmıştır. Nihayetinde Eylül 2023'te bölgedeki Rus Barış Gücü mevcudiyetine rağmen Azerbaycan, Karabağ'ı tamamen askerî kontrol altına almış; Ermenistan tarafından dahi tanınmayan Karabağ Ermeni Yönetimi fiilen sona ermiştir. Erivan yönetimi Rusya'yı, 1997 tarihli ikili anlaşmalar çerçevesinde Ermenistan'ı korumamakla suçlamıştır. Nitekim Rusya ve KGAÖ, 2022 ve 2023 çatışmalarında sessiz kalmış, Rus barış gücü planlanandan erken şekilde 2024 baharında bölgeden çekilmiştir. Bu olaylar ve Rusya-Ukrayna Savaşı, Güney Kafkasya'daki jeopolitik istikrarsızlığı derinleştirmiş ve Erivan'ı stratejik yönelimini yeniden değerlendirmeye zorlamıştır (Margaryan, 2025, s. 14). Sonuç olarak bu süreç, Rusya'nın Ermenistan'a verdiği destekten uzaklaşıp çıkarlarını Azerbaycan'la stratejik iş birliği üzerinden güvence altına aldığı yeni bir denge aşamasına geçtiğini göstermektedir. Böylece Güney Kafkasya'daki jeopolitik dengeler değişmiş ve Ermenistan'ın Batı'ya yöneliminin önü açılmıştır.

2. Erivan'da Rota Yeniden mi Oluşturuluyor?

2018 Kadife Devrimi sonrasında ülkenin Rusya'ya bağımlılığını sorgulayan Paşinyan iktidara gelmiş olsa da Ermenistan, 44 günlük Karabağ Savaşı'na (2020) ve özellikle 2022 ve 2023 Eylül çatışmaları ile Azerbaycan'ın Karabağ'ı tamamen ele geçirmesine dek dış politikasında Rusya'nın çıkarlarıyla paralel bir çizgi izlemeyi sürdürmüştür. Bu süreçte Ermenistan, Ukrayna işgali nedeniyle Rusya'nın Avrupa Konseyi'nden çıkarılmasına karşı oy kullanan tek üye devlet olmuş; ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesini kınayan oturumda çekimser kalmıştır. Nitekim Rusya yanlısı söylemler, Ukrayna'daki ayaklanmalar sürecinde Ermeni siyasi söyleminin belirgin bir özelliği olmuştur. Ermenistan, Kırım meselesinde de benzer şekilde Moskova'nın tezlerini destekleyen bir tutum sergilemiştir. 2014'te Ukrayna'daki gelişmeler, Rusya'ya meydan okumanın sonuçlarına dair endişeleri artırmış ve 2015 yılında, dönemin Cumhurbaşkanı Sarkisyan'ı Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılmaya sevk etmiştir. Onun halefi Nikol Paşinyan

ise Ermenistan-Rusya ilişkilerini gözden geçirmesine rağmen, ülkesinin Rusya'ya bağımlılığını vurgulamaktan geri durmamış ve stratejik dostluğu özellikle öne çıkarmıştır (Modern Diplomacy, 2023). Hatta Paşinyan, Kazakistan'daki hükümet karşıtı protestoların bastırılması için asker göndererek Rusya'nın en tartışmalı eylemlerinde dahi destek sağlamıştır. Ancak Karabağ Savaşı ile başlayan süreçte; Rusya ile sürdürülen bu yakın ilişkinin ülkeye kayda değer bir kazanç getirmediğinin anlaşılması, ülkenin hâkim güvenlik paradigmasının sorgulanmasına yol açmıştır. Paşinyan, Ermenistan'ın güvenlik konusunda Rusya'ya bağımlılığını stratejik bir hata olarak nitelendirmiş ve bu doğrultuda dış politikanın yeniden yapılandırılması gerektiğini ilan etmiştir. Bu yeniden yapılandırma süreci; KGAÖ'den kopuş, Batı ile gelişen ilişkiler ve yeni bölgesel ilişkiler temaları altında incelenebilir.

2.a) KGAÖ'den Kopuş

Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ), 2002'de Rusya öncülüğünde, eski Sovyet coğrafyasındaki ülkelerin katılımıyla kurulmuş bölgesel bir güvenlik mekanizmasıdır. Ermenistan, uzun süre KGAÖ üyeliğini güvenlik stratejisinin merkezinde görmüş ve bu yapının dış tehditler ile bölgesel istikrarsızlık karşısında koruyucu bir güvenlik kalkanı işlevi üstleneceğine inanmıştır (Demirtepe, 2024, s. 2500). Ancak gerek 2016'daki Dört Gün Savaşı'nda gerekse 2020'deki Karabağ Savaşı'nda örgütten beklediği desteği bulamayan Erivan yönetiminin KGAÖ'ye bakışı değişmeye başlamıştır.

Bu süreçte bazı Ermeni yetkililer, Rusya'nın pasif tutumunu eleştirerek KGAÖ'nün güvenilir bir ittifak olup olmadığını sorgulamış ve ülkenin dış politika önceliklerinin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Geleneksel Ermenistan-Rusya güvenlik ortaklığında ciddi çatlaklar oluşmuş; Erivan'ın Moskova'ya olan güveni zedelenmiştir. Nitekim, 2018 sonunda BM'de Rusya'nın Ukrayna'daki işgaline son vermesini öngören karara karşı oy kullanan Ermenistan, İkinci Karabağ Savaşı sonrası dönemde aynı sertliği göstermemiş, 2 Mart 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı yeniden işgalini kınayan kararda bu kez çekimser kalarak Moskova'yı yalnız bırakmıştır. Benzer bir şekilde, Rusya'nın BM İnsan Hakları Konseyi'nden çıkarılması sürecinde de oylamaya katılmamıştır. Bu değişim, Paşinyan'ın KGAÖ barış gücü ve örgütün işlevi üzerine yaptığı eleştirilerde de somutlaşmıştır. Başbakan Paşinyan, ülkesinin güvenlik alanında Rusya'ya duyduğu bağımlılığı stratejik bir hata olarak değerlendirmiş ve mevcut güvenlik anlayışının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Demirtepe, 2024, ss. 2507-2508).

KGAÖ konusundaki bu hayal kırıklığı, Erivan'ı yeni ittifak arayışlarına yöneltmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliği ile ilişkiler ön plana çıkmış; 2017'de imzalanan ve 2021'de yürürlüğe giren Kapsamlı ve Geliştirilmiş Ortaklık Anlaşması (CEPA), Ermenistan'ın reform gündemine AB'nin mali ve teknik destek sağlamasını mümkün kılmıştır. Böylece Ermenistan, AB ile ilişkilerini güçlendirerek hem kalkınma sürecini desteklemeyi hem de Rusya'ya bağımlılığını azaltmayı hedeflemiştir. Bunun yanında Ermenistan, güvenlik ortaklıklarını çeşitlendirmek için Hindistan ve Yunanistan gibi ülkelerle askeri ilişkiler geliştirmiştir. 2023'te üst düzey ziyaretlerle pekiştirilen Hindistan ilişkileri, Rusya'nın Ukrayna savaşıyla meşgul olması nedeniyle Ermenistan'ın yeni silah tedarikçisi olarak öne çıkmıştır. Aynı dönemde Yunanistan ve Kıbrıs ile Üçlü Savunma İş birliği Programı imzalanmış, ortak tatbikatlar ve bilgi paylaşımı gündeme gelmiştir (Defence Redefined, 2021).

Ermenistan'ın KGAÖ'den uzaklaşma süreci örgüt faaliyetlerine katılmamakla da kendini göstermiştir. 2023'te toplantılara iştirak edilmemiş, planlanan tatbikatlar iptal edilmiştir. Aynı yıl KGAÖ'de Ermenistan'a ayrılan Genel Sekreter Yardımcılığı pozisyonu reddedilmiş, bu da örgüt içindeki katılımın sınırlandırılacağına işaret etmiştir. Parlamentoda üyeliğin geleceği tartışılmış, kamuoyunda da ayrılık fikri destek bulmuştur. Ekim 2023'te ise Ermenistan'ın Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) katılma kararı Moskova tarafından açık bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Mahkeme, Ukrayna'daki savaş bağlamında Putin hakkında tutuklama kararı çıkarmış olduğundan, Ermenistan'ın üyeliği, Putin'in ülkeyi ziyaretinde yakalanması anlamına gelmiştir (Guardian, 2023). Bu kararın ardından Paşinyan, Minsk'te yapılan zirveye katılmamış ve KGAÖ'ye dair memnuniyetsizliğini bir kez daha göstermiştir. 2024 yılına gelindiğinde Ermenistan, KGAÖ'deki varlığını fiilen askıya aldığını açıklamış (Anadolu Agency, 2024), nihayet Haziran 2024'te Başbakan Paşinyan, ülkenin örgütten tamamen ayrılma kararını kamuoyuna ilan ederek geri dönüş olmayacağını vurgulamıştır.

2.b) Batı ile İlişkiler: ABD ve Avrupa Birliği

2023 sonrasında Ermenistan'ın dış politikasını çeşitlendirme çabaları ivme kazanmış; özellikle Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ilişkilerin güçlendirilmesine odaklanılmıştır (APRI Institute, 2025, ss. 5-6).

Avrasya Ekonomik Birliği'nden Avrupa Birliği'ne mi?

Ermenistan'ın AB ile ilişkileri uzun bir geçmişe sahiptir. 1996'da imzalanıp 1999'da yürürlüğe giren Ortaklık ve İş birliği Anlaşması bu sürecin ilk aşamasını oluşturmuştur. 2004'ten itibaren Avrupa Komşuluk Politikası'na katılan Ermenistan, 2009'da başlatılan Doğu Ortaklığı Programı çerçevesinde Brüksel ile yeni bir ortaklık anlaşması müzakerelerine başlamıştır. Ancak 2015'te Moskova'nın baskısıyla Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılması, bu yöndeki çabaları sonuçsuz bırakmıştır. Karabağ Savaşı sonrası dönemde ise Erivan yönetiminin AB ile yakınlaşma konusundaki iradesi dikkat çekici biçimde güçlenmiştir. Başbakan Paşinyan'a göre, ülkenin nihai hedefi Avrupa Birliği'ne katılımdır. Bu bağlamda, son on yıl içerisinde en fazla dönüşüm geçiren ikili ilişkilerden biri Ermenistan-AB ilişkileri olmuştur.

Özellikle Ermenistan-Azerbaycan atışmalarında AB tarafından Ermenistan'ın direnç kapasitesine verilen destek, bu ortaklığın merkezinde yer almıştır. Ermenistan, AB ile ilişkilerini derinleştirmenin bir boyutu olarak Birliği, "Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası" (CSDP) kapsamında bir sivil misyon konuşlandırmaya davet etmiştir. Bunun üzerine AB, 2023'te iki yıllık görev yapmak üzere bir gözlemci misyonu göndermiştir. Doğrudan askeri bir varlık olmasa da Ermenistan'ın geniş güvenlik stratejisi ile örtüşen bu katılım, ülkeye uluslararası alanda siyasi manevra kabiliyeti kazandırmıştır. 2024 yılına gelindiğinde AB, Ermenistan'ın en önemli diplomatik ortağı haline gelmiştir. Bu dönüşüm; Avrupa Birliği Ermenistan Misyonu (EUMA) ve Avrupa Barış Fonu aracılığıyla güvenlik alanında iş birliği, vize serbestisi müzakerelerinin başlatılması ve kurumsal-ekonomik ilişkilerin gelişmesi gibi pek çok alanda somutlaşmaktadır. Ayrıca ikili CEPA (Kapsamlı ve Geliştirilmiş Ortaklık Anlaşması) ve yeni Ermenistan Ortaklık Gündemi'nin yakın zamanda açıklanması beklenmektedir. Ermenistan, AB'ye üyelik sürecinin başlatılması gerektiğini kabul etmiş ve bu doğrultuda bir yasa tasarısını meclisten geçirmiştir. Ancak ülkenin AB ile kara sınırının olmaması ve Avrasya Ekonomik Birliği'ndeki konumuna dair belirsizlikler, sürecin ilerleyişini sekteye uğratmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri ile İlişkiler

Ermenistan-ABD ilişkileri, 1991'de bağımsızlığın kazanılmasından bu yana gelişmiştir. Bu ilişkilerin temel unsurlarını AGİT Minsk Grubu, ABD'deki Ermeni diasporası ve Ermenistan'ın öne sürdüğu soykırımın tanınması girişimleri oluşturmuştur. 2020'deki İkinci Karabağ Savaşı sonrasında ikili ilişkiler, Ermenistan'ın savaş karşısında direnç kapasitesini artırmaya yönelik destekler üzerinden derinleşmiştir. Ukrayna-Rusya Savaşı (2022) ile birlikte

bölgedeki nüfuzunu kaybeden Rusya'nın aksine ABD, Güney Kafkasya'da etkisini artırmaya istekli davranmıştır. 2022 Eylül'ündeki Ermenistan-Azerbaycan çatışmalarının ardından ABD'nin bölgede artan etkisi, Erivan tarafından olumlu karşılanmıştır.

İlişkilerin zirve noktası ise Ocak 2025'te imzalanan "Stratejik Ortaklık Komisyonu Tüzüğü" olmuştur. Böylece Ermenistan, ABD'yi potansiyel bir stratejik ortak olarak konumlandırmıştır. Ayrıca 18 Eylül 2022'de ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi, SSCB'nin dağılmasından bu yana Ermenistan'ı ziyaret eden en üst düzey Amerikalı yetkili olmuştur. Pelosi, sınır çatışmalarını Ermenistan'a yönelik yasa dışı saldırılar olarak nitelendirmiş ve ülkenin ABD açısından özel bir öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. 11 Eylül 2023'te gerçekleştirilen ilk ortak askeri tatbikat, Moskova'nın sert tepkisine yol açmış olsa da Paşinyan, Ermenistan'ın güvenliği için Batı ile askeri iş birliğini gerekli gördüğünü açıklamıştır.

Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri ise, 8 Ağustos 2025 tarihinde ABD'nin arabuluculuğunda Ermenistan ile Azerbaycan arasında Beyaz Saray'da imzalanan barış anlaşmasıdır. Ortak bildiri ile taraflar, düşmanlıklarını kalıcı olarak sona erdirmeyi, diplomatik ve ticari ilişkileri başlatmayı ve birbirlerinin egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeyi taahhüt etmiştir. Ayrıca ABD, Güney Kafkasya'da "Trump Uluslararası Barış ve Refah Rotası" olarak adlandırılan stratejik bir geçiş hattı geliştirme konusunda münhasır haklar elde etmiş; anlaşmanın kilit noktası ise tartışmalı Zengezur Koridoru'nun geliştirilmesi ve yönetiminde ABD rolünün artması olmuştur. Ocak 2025 itibarıyla Washington yönetimi, demokratik reformları, ekonomik büyümeyi ve direnç kapasitesini desteklemek için Ermenistan'a 3,3 milyar dolarlık yardım sağlamıştır (APRI Institute, 2025, s. 20).

Ermenistan Dış Politikasının Jeopolitik Sınırları

Ermenistan'ın Batı ile derinleşen bağları, Rusya tarafından jeopolitik bir ihanet olarak görülmektedir. Moskova, ilerleyen süreçte, ülkenin Rus pazarına olan bağımlılığını ve yapısal kırılganlıklarını baskı unsuru olarak kullanabilme imkanına sahiptir. Rusya, enerji ve buğday ithalatı gibi kritik alanlarda Ermenistan üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir; doğalgazı kesebilir, sınır geçişlerini kapatabilir veya olası bir çatışmada Azerbaycan'ı destekleyebilir. Bu nedenle Rusya'nın olası tepkisi, Erivan açısından temel bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Ermenistan, bu jeopolitik kısıtlamaları dikkate alarak dış politika dönüşümünü

temkinli ve kademeli adımlarla sürdürmektedir. Öte yandan, AB'ye katılabilmek için AEB'den ayrılması gereken Ermenistan, bu durumda örgüt içindeki ticari ayrıcalıklarını kaybedecek ve ciddi ekonomik maliyetlerle karşı karşıya kalacaktır. Ayrıca ne Avrupa Birliği'nin ne de Amerika Birleşik Devletleri'nin, Ermenistan'ın güvenlik açıklarını ve Rusya'nın muhtemel yaptırımlarını doğrudan telafi edecek kapasitede olmadığı görülmektedir. Özetle; coğrafi uzaklık ve olumsuz jeopolitik ortam, Batı'nın güvenlik desteğini sınırlandırmakta ve Ermenistan açısından önemli bir engel oluşturmaktadır.

2.c) Bölgesel Diplomasi ve Komşularla İlişkiler

Ermenistan, Batı ile ilişkilerini geliştirme çabalarının yanı sıra dış politikasını çeşitlendirme stratejisinin bir parçası olarak bölgesel düzeyde de daha aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Özellikle 2023 ve 2024 yıllarında hız kazanan adımlar, Ermenistan'ın dış politikada tek yönlü bağımlılıklardan uzaklaşıp çok taraflı iş birliğine dayalı dengeli bir yaklaşım benimsemeye başladığını göstermektedir. Bu yaklaşımın en somut örneklerinden biri, Başbakan Nikol Paşinyan'ın 2023 yılında açıkladığı "Barış Kavşağı" girişimidir. Proje, Ermenistan'ı Türkiye, Azerbaycan, İran ve Gürcistan'a bağlayan ulaşım ve ticaret ağlarının yeniden canlandırılmasını hedeflemekte; böylece Ermenistan'ın bölgesel transit ve bağlantı merkezi haline gelmesini amaçlamaktadır (APRI Institute, 2025, ss. 46-55).

Bu süreçte İran, Gürcistan ve Türkiye, Ermenistan açısından öne çıkan bölgesel aktörler haline gelmiştir. İran ile ilişkiler, ticaret, ulaşım ve enerji alanlarında derinleşirken; iki ülke özellikle Zengezur Koridoru konusunda ortak bir tutum geliştirmiştir (APRI Institute, 2025, ss. 22, 46-55). Gürcistan ise Ermenistan'ın Batı'ya açılan en önemli güzergâhı olarak stratejik önemini korumaktadır, 2024 yılında imzalanan Stratejik Ortaklık Bildirisi ile iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik iş birliği daha da güçlendirilmiştir (APRI Institute, 2025, ss. 15-16). Türkiye ile ilişkilerde ise uzun yıllardır devam eden kopukluğun aşılması amacıyla normalleşme süreci başlatılmıştır. 2022'den itibaren gerçekleştirilen görüşmelerde kara sınırlarının açılması, ulaştırma hatlarının yeniden işler hale getirilmesi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi gibi konular ele alınmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022a; 2022b; 2024). Paşinyan'ın son dönemde yaptığı açıklamalar da Ermenistan'ın daha pragmatik ve uzlaşmacı bir dış politika çizgisine yöneldiğini göstermektedir (Tecimer, 2025).

Ermenistan, bölgesel diplomasi kapsamında yalnızca komşularıyla değil, Hindistan, Yunanistan ve Körfez ülkeleri gibi yeni ortaklarla da ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Hindistan özellikle savunma alanında önemli bir ortak haline gelirken (APRI Institute, 2025, ss. 21-22), Yunanistan ve Güney Kıbrıs ile geliştirilen iş birlikleri Erivan'ın Avrupa ile bağlantısını güçlendirmektedir (Associated Press, 2024). Körfez ülkeleriyle kurulan ilişkiler ise ekonomik ve diplomatik açılım arayışının bir parçası olarak öne çıkmaktadır (APRI Institute, 2025, s. 18).

Azerbaycan ile ilişkiler de Karabağ Savaşı sonrası dönemde yeni bir aşamaya girmiştir. Ermenistan'ın Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü tanıması ve taraflar arasında yürütülen barış görüşmeleri, çatışma eksenli ilişkinin yerini kademeli biçimde normalleşme arayışına bıraktığını göstermektedir. Tüm bu gelişmeler, Ermenistan'ın Karabağ Savaşı sonrasında dış politikasını yalnızca Rusya merkezli güvenlik anlayışına dayandırmak yerine, çok yönlü bölgesel diplomasi ve dengeleme stratejisi doğrultusunda yeniden şekillendirmeye çalıştığını göstermektedir.

Sonuç

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Ermenistan, güvenlik ve enerji alanlarında büyük ölçüde Rusya'ya bağımlı kalmış, KGAÖ üyeliği, Rusya'nın Gümrü'deki askeri üssü ve enerji altyapısının Moskova tarafından kontrol edilmesi bu bağımlılığı pekiştirmiştir. Bu durum, Ermenistan'ın uzun süre tek eksenli bir dış politika izlemesine yol açmıştır. Ancak 2020'deki 44 günlük savaşta ve 2022-2023'teki yeni çatışmalarda Rusya'dan beklenen desteğin gelmemesi, Erivan'ın güvenlik mimarisini ve dış politika önceliklerini sorgulamasına sebep olmuştur. Bu kırılma, Ermenistan'ı dış politikasında çeşitlendirmeye yöneltmiştir. Avrupa Birliği ile ilişkilerin CEPA çerçevesinde derinleşmesi, AB gözlem misyonlarının sınır bölgelerinde faaliyet göstermesi, ABD ile Stratejik Ortaklık Komisyonu'nun kurulması ve askeri iş birliklerinin başlaması, Ermenistan'ın Batı ile yeni bir eksen arayışını göstermektedir. Aynı dönemde Erivan, Türkiye, İran, Gürcistan, Hindistan, Yunanistan ve Körfez ülkeleri ile ilişkilerini geliştirerek bölgesel diplomasiye de hız vermiştir. Bu süreç, yalnızca Moskova'nın güvenilirliğinin sorgulanmasıyla değil, aynı zamanda Rusya'nın Ukrayna savaşı nedeniyle bölgede güç boşluğu yaratmasıyla da ivme kazanmıştır. Batı'nın bu boşluğu doldurma çabaları, Ermenistan'a çok yönlü dış politika için yeni fırsat alanları açmıştır. Bununla birlikte, Ermenistan'ın yapısal bağımlılıkları bu çeşitlenmenin sınırlarını göstermektedir. Özellikle enerji ithalatında Rusya'ya bağımlılık, Avrasya Ekonomik Birliği üyeliğinden ayrılmanın getireceği maliyetler ve ülkenin kara ile çevrili coğrafyası, Erivan'ın Moskova'dan tamamen

kopmasını imkansız kılmaktadır. Bu nedenle Ermenistan'ın yeni dış politikası, Batı'ya yönelim ya da Rusya'dan kopuş olarak değil, çok yönlü dengeleme stratejisi olarak tanımlanabilir.

Son olarak, girişte yönelttiğimiz soruya dönersek; Ermenistan'ın Karabağ Savaşı sonrası dönemde dış politikasını çeşitlendirmeye başladığı söylemek mümkündür. Ancak bu süreç, Rusya'dan keskin bir kopuş değil; Rusya'nın bölgede yaşadığı güç kaybının da etkisiyle şekillenen, çok aktörlü, ihtiyatlı ve kademeli bir çeşitlendirme girişimi şeklinde ilerlemektedir. Erivan'ın önümüzdeki dönemdeki başarısı, hem Rusya ile asgari düzeyde ilişkilerini sürdürebilmesine hem de Batı ve bölgesel ortaklarla kurduğu yeni bağları sağlamlaştırabilmesine bağlı olacaktır.

Referanslar

- Anadolu Agency. (2024). Ermenistan KGAÖ'deki varlığını askıya aldı.
- APRI Institute. (2025). Armenia's foreign policy after the Second Karabakh War.
- Associated Press. (2024). Greece says it's hoping to nudge ally Armenia's alliances westward.
- Bayram, M. (2016). Ermenistan dış politikasında reelpolitik ile psikopolitiğin çatışması: Cumhurbaşkanlığı dönemleri bağlamında bir analiz. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 69-77.
- Defence Redefined. (2021). Cyprus-Greece-Armenia sign tripartite defence cooperation program.
- Demirtepe, S. (2024). Ermenistan-Rusya ilişkileri bağlamında güvenlik. *Journal of International Relations*.
- Dragneva, R., & Wolczuk, K. (2019). Armenia's foreign policy between Russia and the EU: Caught in a vicious circle? *CES Working Papers*, 10(2), 234-250.
- Guardian. (2023). Armenia considers ICC membership amid tensions with Russia.
- Jafarov, N., & Aslanlı, A. (2021). Russia's policy during the 44-day Karabakh War.
- Karaman, E. (2011). Ermenistan-Rusya ilişkileri ve Sovyet sonrası dönem. İstanbul.
- Keskin, Ö. (2016). Yakın çevre politikası ve Rusya'nın Güney Kafkasya stratejisi. Ankara.
- Margaryan, M. (2025). Armenia-Russia relations in the context of regional transformations. *Journal of International Relations*, 14(1), 14-62.
- Modern Diplomacy. (2023). Armenia-Russia relations after the Velvet Revolution.
- Nagiyev, Y. (2021). Rusya'nın Azerbaycan-Ermenistan merkezli güç dengesi politikası. ULESAM.

Numedya24. (2025, 10 Ocak). İran-Ermenistan iş birliği: 10 stratejik alanda kapsamlı anlaşma imzalandı.

Reuters. (2024). Armenia to leave Russia-led security bloc, says PM.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022, 14 Ocak). No: 18, Türkiye ile Ermenistan normalleşme süreci görüşmeleri hakkında basın açıklaması.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022, 1 Temmuz). No: 212, Türkiye ve Ermenistan normalleşme süreci özel temsilcilerinin görüşmeleri hakkında basın açıklaması.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2024, 30 Temmuz). No: 152, Türkiye-Ermenistan normalleşme süreci özel temsilcilerinin beşinci toplantısı hakkında basın açıklaması.

Tecimer, T. (2025, 18 Eylül). Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecinde yeni aşama: Erivan görüşmeleri. AVİM-Avrasya İncelemeleri Merkezi.

The Price Hegemony in Sri Lanka: The Origin, Consolidation and Annihilation of the Liberation Tigers of Tamil Eelam

Onur Türkoğlu

I. Introduction

The Post-colonial trajectory of Sri Lanka - an island country of approximately 20 million people and formerly known as Ceylon - serves as a stark illustration of how aggressive majoritarian state-building can destabilize a multi-ethnic society. Historically composed of two ethnic pillars, the island's demographic landscape is defined by the Sinhalese majority (75%), descendants of Northern Indian Aryans, and the Tamil minority (12%), whose Dravidian roots in South India predate the contemporary ethnic polarization (Samaranayake, 2007, p. 172). While the Sinhalese traditionally settled in the Southern and Western regions as Buddhists, the Tamils established their presence in the Northern and Eastern provinces, a divide further complicated by the 19th century arrival of Indian Tamils brought by Great Britain as indentured laborers for tea plantations (Stepan et al., 2011, p. 147).

Following independence from British rule in 1948, the transition to Sinhalese-dominated governance catalyzed a series of nation-state policies that systematically undermined the political, social, and economic standing of the Tamil minority. This institutional marginalization forced a radical shift in Tamil political aspirations, moving from moderate demands for federalism toward a militant quest for complete independence. By the 1970s, this radicalization culminated in the emergence of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) under the leadership of Velupillai Prabhakaran. What began as guerilla warfare soon escalated into a large-scale conventional armed conflict that lasted until 2009 (Van De Voorde, 2005, pp. 184-85). Although the civil war concluded with the death of Prabhakaran, the LTTE's legacy remains framed by its international designation as a terrorist organization by global powers, including India (1991), the United States (1997), and the United Kingdom (2001) (Nadarajah & Sriskandarajah, 2005, p. 95).

In this paper, I will provide a comprehensive analysis of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) based on two parts. In the first part, I will argue that the emergence of the LTTE can be traced back to the aggressive nation-state policies implemented by successive Sri Lankan governments, which prioritized and empowered the Sinhalese and Buddhist communities, marginalizing the Tamil minority in the post-colonial period. In order to grasp how LTTE was formed and radicalized as a reaction to the policies of the Sri Lankan governments, I will elaborate on the historical background and root causes of grievances. In the second part of the

paper, I will focus on how LTTE emerged as the sole separatist organization representing the Tamil people and how Velupillai Prabhakaran consolidated himself as the sole leader of the LTTE. Accordingly, I will claim that the elimination of other Tamil organizations and the undisputed leadership of Prabhakaran eased the Sri Lankan Army's counter-terrorism operations by creating a single unified target, alienated the Tamil people that LTTE claimed to represent, and caused disagreements between Prabhakaran and high-ranking members of the organization; leading to the collapse of the organization in 2009 and the end of the long-lasting civil war. In this part, I will also touch upon the warfare tactics and recruitment process of the LTTE, the counter-terrorism measures adopted by the State of Sri Lanka, and the alleged human rights violations for both sides.

II. The Quest for Independence: Institutional Marginalization and the Roots of Tamil Alienation

In order to grasp clearly why the Sinhalese-dominated governments pursued majoritarianism-oriented nation-state policies to undermine the status of the Tamils within the society, the circumstances prevailing during the colonial period prior to the independence in 1948 has to be analyzed. During colonial rule under Great Britain, the official language of both government and higher education was English; therefore, a Ceylonese who wanted to become a government official had to go to university and learn English. There is a fact that the northern and eastern regions of Ceylon had not been suitable for agriculture, meaning that Tamils inhabiting those regions had to find other jobs other than being farmers to pursue their lives; as a result, they opted for advancing themselves in education to become government officials by learning English. This led to Britain to favor the Tamils when it came to employment in governmental jobs (Richards, 2014, p. 9). This favoritism of the minorities was also useful for the Brits to ensure checks-and-balances against the majority group as a part of its divide-and-rule policy (DeVotta, 2000, p. 58). In the year of independence, approximately 60% of the state positions belonged to the Tamils, meaning that Tamils were overrepresented in universities and state administration. Despite this favoritism and injustice, there was no type of violence after the first years of independence which were marked with public peace, high GDP per capita, neutral public service, and progressive social welfare policies (Stepan et al., 2011, pp. 144-48).

Shortly after independence, many Sinhalese desired to abolish the prevailing status quo by overcoming so-called colonial injustice (Stack-O'Connor, 2007, p. 44), and the demands of Tamils about further recognition of their ethnic, linguistic, and cultural identities escalated the hatred of the Sinhalese against themselves (Stepan et al., 2011, p. 148). The Sinhalese parties in the government adopted nationalist and discriminatory discourse, and started to implement

aggressive nation-state policies in order to prioritize the majority Buddhist Sinhalese people at the expense of the minority Tamils through various discriminatory and exclusionary policies. Within this context, 4 important government policies should be further elaborated.

First of all, in 1948, the Sinhalese government implemented policies to disenfranchise the Indian Tamils so that they could be excluded from voting. The government tried to justify their policies by claiming that the Indian Tamils were not a part of the Sri Lankan nation since they were laborers brought from India to provide a workforce for tea plantations. Due to the fact that the Indian Tamils were approximately the half of the whole Tamil Population in Sri Lanka, a new party called the Federal Party was established by Chelvanayakam to protect the interests of the Tamil population (Stepan et al., 2011, pp. 148-49).

Secondly, Bandaranaike, the leader of the Sri Lankan Freedom Party, introduced the “Sinhalese Only” policy as a part of promoting the Sinhalese nationalism in 1956. The main objective of this policy was to abolish English, and instead set up the Sinhalese as the official language of the State of Sri Lanka (Official Language Act No. 33 of 1956) (Stepan et al., 2011, pp. 150-52). Furthermore, district-based quotas for university admissions and ethnic quotas for public sector employment were introduced to undermine the public visibility of the Tamils (Samaranayake, 2007, p. 173), leading to the exclusion of Tamils from educational opportunities and governmental offices (Richards, 2014, p. 11). Owing to this exclusion, the number of Sinhalese obtaining governmental jobs and benefitting from the state resources and educational opportunities dramatically increased, a circumstance that can be classified as “Sinhalese Chauvinism” (DeVotta, 2000, pp. 60-61).

Thirdly, under the influence of political Buddhism, successive governments implemented policies to achieve the revival of Buddhism in Sri Lankan society. Even though Buddhism was the majority religion in the island, it had a secondary status with an inferiority complex within the society previously (Stepan et al., 2011, pp. 153-54). It can be said that political Buddhism dragged Sri Lanka toward despotism and authoritarianism (DeVotta, 2021, p. 461), which can be exemplified with the 1978 Constitution bringing semi-presidentialism to the island and establishing Buddhism as the official state religion (Stepan et al., 2011, pp. 157-58).

Fourthly, in 1983, an amendment to the Constitution requiring all the members of the parliament to take an oath against secession and in favor of the unitary State of Sri Lanka was introduced. This amendment, also known as the “sixth amendment” (Nadarajah &

Sriskandarajah, 2005, p. 92), required the removal of all parliament members not taking this mandatory oath. As a result, all the members representing the Tamil people left the parliament and never returned, meaning that Tamils were no longer represented in the national parliament (Stepan et al., 2011, p. 160).

As a reaction to these aggressive nation-state policies, the Tamil political parties started to propose federalism in order to protect the interest of their own people during the 1950s (Fazil & Fowsar, 2020, p. 147) since it was thought that Tamils were not only alienated from government employment or university attendance but also under cultural oppression (Richards, 2014, p. 10). Those parties demanded the Tamil people to engage with non-violent civil disobedience and protests; however, this initiative resulted in violent backlash by Sinhalese people claiming to support their governments against the Tamils, and led to anti-Tamil riots throughout the island in 1956 and 1958 (Nadarajah & Sriskandarajah, 2005, p. 91). The demands for federalism were replaced by separatism because of the constantly developing Tamil ethnic consciousness as a reaction to the ethnic particularism, discriminations, and Sinhalizations (DeVotta, 2000, pp. 62-67). Even though all Tamil political parties were gathered under a single roof of Tamil United Liberation Front (TULF), the young unemployed Tamils started to organize militant organizations during the 1970s to initiate an armed struggle so that the independent Tamil state could be established (Meier, 2022, p. 518). One of the armed militant organizations was established by Velupillai Prabhakaran in 1972, called as Tamil New Tigers, a guerrilla organization which was renamed as the Liberation Tigers of Tamil Eelam in 1976 (Stack-O'Connor, 2007, p. 44). The *raison d'être* of this organization was to create an independent nationalist and socialist state called Tamil Eelam in the northern and eastern region of the island by employing violence and terrorism. The main justification for the organization when it comes to the employment of violence and terrorism was that it claimed to be a national liberation movement/struggle against the oppressive and violent Sri Lankan State (Samaranayake, 2007, p. 174).

The ambush prepared by the LTTE in 1983 against the Sri Lankan Army led to the notorious 1983 anti-Tamil riots causing the deaths of hundreds of Tamils (Samaranayake, 2007, p. 176). As a reaction to this event, also called Black July, the LTTE initiated conventional armed warfare instead of guerilla warfare against the Sri Lankan armed forces by claiming that the Sinhalese-led state engaged in genocide and oppression against the Tamils, so the armed struggle for the sake of an independent sovereign Tamil state was a just war (Nadarajah & Sriskandarajah, 2005, p. 94). Towards the end of the 1980s, the LTTE became one of the most

powerful terrorist organizations in the world, and Prabhakaran established himself as the undisputed charismatic leader of the revolution (Van De Voorde, 2005, p. 185).

III. The Sole Representative's Dilemma: From Absolute Control to Total Defeat

There is a striking fact that the Tigers were not the sole separatist organization in Sri Lanka demanding an independent sovereign Tamil State at the beginning; however, towards the end of the 1980s, the LTTE emerged as the most powerful militant organization and the sole representative of the interests of the Tamil people in Sri Lanka (Van De Voorde, 2005, p. 185). Within this context, the causes leading to the empowerment of the LTTE should be highlighted respectively.

First of all, the Tigers successfully eliminated other militant Tamil organizations such as TELO, PLOTE, and EPRLF, and political actors who were willing to reach a compromise with the Sri Lankan State. Due to the fact that TELO was backed primarily by the Indian government, it could not represent the interest and will of the Tamil people according to the LTTE. When it comes to the PLOTE and EPRLF, they were Marxist organizations; therefore, the LTTE as a Tamil nationalist organization put forward that they could not achieve liberation. Furthermore, it was heavily underlined that a single strong entity could better fight against the State of Sri Lanka (Keethaponcalan, 2021, pp. 11-12). As a result, the Tigers initiated the extermination process against those organizations through the employment of violence (Sarvananthan, 2018, p. 5).

Secondly, the LTTE pursued a policy of incorporation for Tamil organizations considered not to be challenging to the existence of the Tigers. The major instance of this was the integration of EROS, a Tamil separatist organization which was not composed of military men, to the ranks of the LTTE (Keethaponcalan, 2021, pp. 14).

Moreover, the recruitment of women and children needs further elaboration at this point. During the early years of the conflict, mainly the early 1980s, women were also alienated from the Sri Lankan society because of the aggressive nation-state policies and brutal anti-Tamil riots; so they were fueled with resentment and grievances against the State of Sri Lanka. As a result, they desired to participate in the national liberation struggle along with their male companions. Towards the end of the 1980s, the conflict got escalated; and women were under a threat of rape, torture, and violence by the national army (Richards, 2014, p. 30); therefore, women developed a motivation to get the revenge of their murdered families and friends (Meier, 2022, pp. 512-18). Gowrinathan (2017) also mentions that women wanted to join the LTTE to

protect themselves from the brutality of the army and to have the revenge of their loved-ones (pp. 335-36).

During the beginning of the 1990s, the effect of socialization had a profound impact on women's desire for participation in the Tigers. The LTTE recruiters successfully utilized emotions through public speeches and street performances. The Tigers were emphasizing that every Tamil had a moral duty to partake in this national salvation struggle against the oppressor Sri Lankan State (Meier, 2019, pp. 1149-56). The narrative dictated by the LTTE to engage with violence against the violence of the oppressor led to the increases in the demand of women to participate in the organization.

In addition to the aspiration and motivation of women to participate in the ranks of LTTE, the Tigers and its leader Prabhakaran had also several reasons to recruit women. First of all, the employment of women for suicide missions was advantageous because women were acknowledged as weak and non-threatening by the national army and their mobility was much freer than the mobility of men. Secondly; owing to the fact that the Sri Lankan State pursued a policy to arrest the masses of Tamil men, that civil war caused the migration of thousands of Tamils, and that the war against the Sri Lankan and Indian armies resulted in the deaths of numerous LTTE militants, women were seen as potential fighters due to their numerical superiority. Lastly, Prabhakaran thought that the struggle against the oppressor could be a national liberation struggle only when women were incorporated into the struggle. Additionally, the Tigers could reinforce their claim of the sole representative of the whole Tamil people by recruiting women (Stack-O'Connor, 2007, pp. 47-50).

Consequently, Prabhakaran established the "Freedom Birds", a military unit composed of women, and they got their first training in Tamil Nadu of India (Stack-O'Connor, 2007, p. 45). After completing their trainings, women joined land forces, naval forces, and Black Tigers to conduct suicide bombings. The Sea Tigers, the naval force of the LTTE, were predominantly composed of women (Alison, 2003, p. 39). Approximately, 30% of the Black Tigers were women; and approximately 30-35% of the whole organization were women (Van De Voorde, 2005, p. 186).

The same reasons leading the organization to recruit women were also valid for children. In addition to these, it should be underlined that not all of the child recruitments were voluntary. Even though there were some children willing to join the organization and there were some poor families consenting to give their children so that they could be taken care of (Richards,

2014, p. 31), the Tigers engaged in forced recruitment of children through the “one-person-per-family” rule (Gowrinathan, 2017, p. 330).

Thirdly, Velupillai Prabhakaran created an efficient and stable organization by establishing himself as the supreme leader controlling almost every aspect of the organization (Samaranayake, 2007, p. 175). The accumulation of the whole authority into a single Stalin-minded leader resulted in enormous advantages for the LTTE in the short-term because decision-making became dependent on only one person. Furthermore, Prabhakaran created a well-organized and well-structured military including the ground army, the navy, the air-force, and the intelligence wing (Richards, 2014, p. 16). It has to be also underlined that Prabhakaran gave a cardinal importance to discipline and a strict moral code within the organization. For instance, he banned smoking, drinking alcohol, engaging in sexual relationships among companions, and being friends with people outside the organization (Richards, 2014, p. 18).

Fourthly, the role of the Tamil diaspora in the world should not be ignored. Approximately half million Tamils escaped from the atrocities of the civil war in Sri Lanka and dispersed through various countries. The LTTE utilized the Tamil diaspora to raise funds, acquire weapons, and create a positive image of the organization through propaganda. The major sources of fundraising for the organization is estimated to be the US, the UK, and Canada (Van De Voorde, 2005, p. 191).

Last but not least, the victories in the battlefield further increased the acknowledgement of the LTTE as the sole representative of the Tamil people, and escalated its power tremendously. In 1987, India sent its troops as peacekeeping forces to Sri Lanka; however, the successful battles against the Indian soldiers advanced the power and status of the LTTE among the civilian Tamils and led to the withdrawal of the Indian Peacekeeping Forces in 1990 (Keethaponcalan, 2021, pp. 14-15).

Even though the Tigers engaged with a conventional armed warfare against the Sri Lankan Army, the LTTE is notorious for carrying out suicide bombings to assassinate both military and civilian targets. The year 1987 marks the start of the suicide terrorism of the LTTE, and since then hundreds of terror attacks with suicide bombings were carried out. Prabhakaran established a specific unit within the organization named as the Black Tigers, composing of suicide commandos (Van De Voorde, 2005, pp. 184-87). Those commandos were chosen according to their proneness and affiliation with religion since they were thought to be martyrs

when they sacrifice themselves to eliminate the targets for the sake of the liberty of the Tamil people (Van De Voorde, 2005, pp. 188-89).

At the beginning, targets were mainly the Tamil politicians who were close to the State of Sri Lanka or who were demanding a compromise. In time, Sinhalese politicians and high-ranking army members were added to the target list (Samarayanake, 2007, pp. 175-76). In this manner, the LTTE assassinated 2 prime-ministers and 1 president; therefore, the Tigers are known to be the only terrorist organization able to eliminate three high-ranking top politicians. In 1991, a female Black Tiger carried out a suicide bombing attack against the Indian Prime Minister Rajiv Gandhi in order to prevent him from re-sending the Indian troops to the island. In 1993, the President of Sri Lanka Ranasinghe Premadasa, and in 1994 the Prime Minister of Sri Lanka Gamini Dissanayake were assassinated (Van De Voorde, 2005, p. 188).

Another striking point related to the warfare of the LTTE is that they engaged in ethnic cleansing against the Sinhalese and Muslims residing in the northern and eastern regions of the island so that they could establish a homogenous Tamil state in those regions. Therefore, it is estimated that much more civilians were killed by the Tigers compared to the troops of Sri Lanka (Sarvananthan, 2018, pp. 11-12).

Up to this point, the analysis has focused on the LTTE's strategic evolution into the sole representative of the Tamil people - a process achieved through the systematic elimination of rival militant organizations and the establishment of a highly efficient, yet centralized, administrative structure under Velupillai Prabhakaran's charismatic leadership. However, the very methods employed to secure this unchallenged hegemony eventually became the primary catalysts for the organization's strategic overextension and subsequent downfall. The following section will examine how the absolute centralization of power, while initially effective in the short term, created a rigid organizational structure that alienated the Tamil population, triggered high-level internal defections, and ultimately paved the way for the total annihilation of the LTTE in 2009.

First of all, the elimination and incorporation of other Tamil militant and political organizations into the LTTE created a single front and made things easier for the Sri Lankan Army since the national army became able to concentrate all of its resources and manpower into a single target. Therefore, it can be said that even though the centralization of the struggle was effective in the short-time, inevitably it turned out to be detrimental for the Tigers in the long-term (Keethaponcalan, 2021, p. 18).

Secondly, the LTTE alienated the Tamil people it claimed to represent from itself. When the Tigers engaged with the policy of elimination of all rival Tamil political and militant organizations, they massacred thousands of Tamils, and the fact that the LTTE killed more Tamils than the Sri Lankan troops in the civil war cannot be ignored (Sarvanathan, 2018, pp. 11-12). The ongoing war against the rival Tamils, the Sri Lankan State, and the Indian Peacekeeping Forces led the LTTE to forcefully conscript some women and children and to impose heavy taxes, causing hatred and anger among the Tamil society. Those who remained from the exterminated Tamil organizations and the alienated Tamils joined and worked for the State of Sri Lanka (Fazil & Fowsar, 2020, p. 148).

Thirdly; owing to the fact that Prabhakaran eliminated all the dissidents and potential rivals to his position within the organization ((Sarvanathan, 2018, p. 12), that he employed brutal methods to silence those who were trying to question his authority, and that he transformed the national liberation organization into a personalistic cult in which members worship to him; Colonel Karuna Amman, who became aware of that the organization deviated from its goal, defected from the organization to the State of Sri Lanka (Fazil & Fowsar, 2020, pp. 148-49). Karuna was the second-man of the LTTE after Prabhakaran and the commander of the eastern region. His defection left the eastern region unprotected since approximately 6,000 of his men also defected along with him.

After Karuna defected, he provided the Sri Lankan Army with information which escalated the efficiency of offenses and defenses of the state and diminished the uncertainty for the state (Obayashi, 2014, pp. 22-28). The state primarily utilized the information regarding the locations of camps and hide-outs to capture the eastern region of the island. Following the seizure of the east, the Sri Lankan Army initiated a massive large-scale military operation to end the Tigers once and for all. Additionally, the army detected the exact location of Prabhakaran through the remaining network of Karuna within the organization; and on 18 May 2009, Velupillai Prabhakaran was eliminated. With the neutralization of the undisputed leader, 30-years of long lasting civil war came to an end along with the desires of an independent Tamil state (Obayashi, 2014, pp. 28-32).

IV. Conclusion

This paper has provided a comprehensive analysis of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) in Sri Lanka, tracing its trajectory from a localized guerilla movement to one of the most formidable insurgent organizations in modern history, culminating in its total annihilation in 2009. The first section elucidated how the systematic marginalization of the

Tamil minority - driven by aggressive post-independence majoritarian state policies - acted as the primary catalyst for radicalization. The transition from non-violent civil disobedience to an armed struggle for complete independence was largely fueled by a burgeoning national consciousness among alienated Tamil youth, most notably exemplified by the emergence of Velupillai Prabhakaran and the LTTE in 1972. By the 1980s, this insurgency had successfully evolved into a full-scale conventional conflict, challenging the very sovereignty of the Sri Lankan state.

The second part of the analysis explored the LTTE's pursuit of unchallenged hegemony through the elimination or forced incorporation of rival militant and political factions. Whereas this consolidation of power initially granted the organization significant strategic leverage, it ultimately proved to be a self-defeating endeavor. The reliance on totalitarian leadership and use of indiscriminate violence not only alienated the civilian population but also triggered critical internal fragmentations, most notably the defection of Colonel Karuna. The intelligence obtained through this internal collapse was decisive in enabling the national army to dismantle the LTTE's decades-long insurgency. Ultimately, the neutralization of Prabhakaran in 2009 signified the total annihilation of the organization and the forced conclusion of the Tamil quest for separatism.

The Sri Lankan case remains a vital area of study for global security and political science, offering profound insights into the lifecycle of militant organizations. It illustrates how institutional grievances can birth sophisticated insurgencies, how centralized power can lead to organizational fragility, and why the root causes of such conflicts must be addressed to ensure lasting stability. Therefore, the lessons derived from the rise and fall of the LTTE serve as a critical warning and a necessary framework for states worldwide in dealing with ethnic polarization and asymmetric threats.

References

Alison, M. (2003). Cogs in the wheel? Women in the Liberation Tigers of Tamil Eelam. *Civil Wars*, 6(4), 37–54. <https://doi.org/10.1080/13698240308402554>

DeVotta, N. (2000). Control democracy, institutional decay, and the quest for Eelam: Explaining ethnic conflict in Sri Lanka. *Pacific Affairs*, 73(1), 55–76. <https://doi.org/10.2307/2672284>

DeVotta, N. (2021). Buddhist majoritarianism and ethnocracy in Sri Lanka. *Sociological Bulletin*, 70(4), 453–466. <https://doi.org/10.1177/00380229211052143>

Fazil, M. M., & Fowsar, M. A. M. (2020). The end of Sri Lanka's civil war and the fall of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE): A critical analysis of the contributed factors to the defeat of the LTTE. *Journal of Politics and Law*, 13(4), 147–155. <https://doi.org/10.5539/jpl.v13n4p147>

Gowrinathan, N. (2017). The committed female fighter: The political identities of Tamil women in the Liberation Tigers of Tamil Eelam. *International Feminist Journal of Politics*, 19(3), 327–341. <https://doi.org/10.1080/14616742.2017.1299369>

Keethaponcalan, S. I. (2021). Sole representatives in war and peace: The case of Sri Lanka's Liberation Tigers of Tamil Eelam. *Civil Wars*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/13698249.2021.1903774>

Meier, L. D. (2019). The strategic use of emotions in recruitment strategies of armed groups: The case of the Liberation Tigers of Tamil Eelam. *Studies in Conflict & Terrorism*, 1148–1166. <https://doi.org/10.1080/1057610x.2019.1634343>

Meier, L. D. (2022). Spatiotemporal variation in armed group recruitment among former members of the Liberation Tigers of Tamil Eelam. *Sociological Forum*, 37(2), 510–532. <https://doi.org/10.1111/socf.12805>

Nadarajah, S., & Sriskandarajah, D. (2005). Liberation struggle or terrorism? The politics of naming the LTTE. *Third World Quarterly*, 26(1), 87–100. <https://doi.org/10.1080/0143659042000322928>

Obayashi, K. (2014). Information, rebel organization and civil war escalation: The case of the Liberation Tigers of Tamil Eelam. *International Area Studies Review*, 17(1), 21–40. <https://doi.org/10.1177/2233865913519260>

Richards, J. (2014). An institutional history of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) (CCDP Working Paper No. 10). Graduate Institute of International and Development Studies, Centre on Conflict, Development and Peacebuilding.

Samaranayake, G. (2007). Political terrorism of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) in Sri Lanka. *South Asia: Journal of South Asian Studies*, 30(1), 171–183. <https://doi.org/10.1080/00856400701264092>

Sarvananthan, M. (2018). “Terrorism” or “liberation”? Towards a distinction: A case study of the armed struggle of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). *Perspectives on Terrorism*, 12(2), 1–18.

Stack-O’Connor, A. (2007). Lions, tigers, and freedom birds: How and why the Liberation Tigers of Tamil Eelam employs women. *Terrorism and Political Violence*, 19(1), 43–63. <https://doi.org/10.1080/09546550601054642>

Stepan, A., Linz, J. L., & Yadav, Y. (2011). Tamils in Sri Lanka: How nation-state policies helped construct polar and conflictual identities. In *Crafting State-Nations: India and Other Multinational Democracies* (pp. 144–173). The Johns Hopkins University Press.

Van de Voorde, C. (2005). Sri Lankan terrorism: Assessing and responding to the threat of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). *Police Practice and Research*, 6(2), 181–199. <https://doi.org/10.1080/15614260500121177>